TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 33 | *Sausis – Kovas* | *1936 m.*

A. Tamošaitis

Naujas atradimas romėnų teisėje.

Nors romėnų teisės sritis yra viena iš geriausiai ištyrinėtų teisės mokslo sričių, vis dėlto ir čia daroma nuolatinė pažanga, kuri reiškiasi arba jau esamos medžiagos gilesniu moksliniu tyrinėjimu, arba, kiek rečiau, naujais atradimais. Gal pats didžiausias atradimas romėnų teisės srityje įvyko 1816 metais, kada Niebuhras Veronoje atrado beveik sveiką Gajaus veikalo, pavadinto *Institutiones*, kopiją, kuri buvo padaryta V amžiuje po Kr., o kurios originalas buvo parašytas apie 161 metus po Kr. Gajaus *Institutiones* yra romanistams labai brangus dokumentas ne tik dėl to, kad jis geriausiai, palyginus su kitais tos rūšies dokumentais, yra išsilaikęs ir ne tik dėl to, kad jis patiekia beveik visas romėnų teisės bendrąsias sąvokas, bet ypač dėl to, kad čia Gajus, būdamas vienas iš tų nedaugelio Romos teisininkų, kuris šiek tiek palietė romėnų teisės istorijos dalykus, patiekia mums žinių ir apie tuos teisės institutus, kurie Gajaus gadynėje jau nebegaliojo. Apskritai, Romos teisininkai buvo daugiau teisės dogmatikai, o ne istorikai. Todėl šių dienų romanistams, kurių tikslas pažinti ne tik klasikinėje gadynėje (II—III amž. po Kr.) galiojusią teisę, bet visą romėnų teisės istorijos raidą, ypač yra brangūs tie romėnų teisės pažinimo šaltiniai, kurie romėnų teisės praeitį paliečia.

Nors Veronos rankraštis - kopija yra gerai išsaugotas, vis dėlto čia to rankraščio kurios-ne-kurios vietos yra tiek sugadintos ir net sunaikintos, kad iki šiol nepasisekė jų restauruoti, nepaisant didžiausių garsių romanistų pastangų. Dalį čia nurody-

to reikalo atliko vienas neseniai atrastas dokumentas, kurio atradimo aplinkybes, tekstą, išverstą į lietuvių kalbą, ir keletą apie jį pastabų čia patiekiu.

I. NAUJO DOKUMENTO ATRADIMAS.

1933 m. vasario mėnesį italė p-lė Norsa, beviešėdama Egipto mieste Kaire, visai pripuolamai pas vieną antikvarą atrado fragmentus Gajaus *Institutiones*, kuriuos ji, žinoma, nusipirko ir parsivežė į Romą ištirti. Fragmentai pateko į rankas garsaus romanisto Arangio - Ruiz, kuris drauge su romanistais Vitelli, Mario Lauria ir su p-le Norsa tuos fragmentus iššifravo. Iššifravus pasirodė, kad tie fragmentai užkiša kaikurias palimpsestinio Veronos rankraščio spragas ir tuo būdu paaiškino tokių dalykų, kurie iki tol nebuvo aiškūs. Be to, naujasis dokumentas sustiprino Veronos kopijos autentiškumą.

Visi naujai atrastieji fragmentai pavadinti Gajaus fragmentu Nr. 1182. Jį sudaro du pergamento lapai, kurių paraštės, deja, kiek apdriskusios ir sunykusios, ir šiek tiek skivytėlių. Visi fragmentai sudaro 10 Gajaus *Institutiones* kopijos puslapių; juos Arangio - Ruiz su savo padėjėjais sužymėjo šiomis didžiosiomis raidėmis: A, B, C, D, E, F, G, H, I, K.

Spėjama, kad atrastasis rankraštis buvo parašytas IV amž. arba vėliausiai pradžioje V amž. po Kr. Tad, beveik visiškai tikras dalykas, kad šis rankraštis buvo parašytas anksčiau už Veronos rankraštį ir jis yra tikslesnis už Veronos rankraštį.

II. TEKSTO VERTIMAS.

A **Gajus III kn., 153**[1]. — *Sakoma, kad bendrovę*[2]) *panaikina taip pat* c a p i t i s d e m i n u t i o *(civilinė mirtis), nes pagal*

---

[1]) Romėnų skaičius reiškia Veronos kopijos knygos skaičių, o arabiškas skaičius — citatą.

[1]) Mūsų kalbos terminas *bendrovė* tik iš dalies atitinka romėnų teisės sąvoką *societas*, arba *sociaetas*, kaip klaidingai rašomas fragmente Nr. 1182. Romėnų *societas* neturėjo teisės subjekto kvalifikacijų. *Societas* tik jos narių *(socii)* atžvilgiu veikė, bet ne trečiųjų asmenų, kurie teisiškai santykiavo tik su *societatis nariais*, o ne su pačia *societas*. Gi mūsų bendrovė principiniai yra teisės subjektas ir ji veikia ne tik vidaus atžvilgiu (jos narių atžvilgiu), bet ir išorės (trečiųjų asmenų) atžvilgiu. Neradęs tinkamesnio termino, aš terminą „bendrovė“ vartoju su čia nurodytu rezervu.

civilinius principus capitis deminutio *prilygsta mirčiai; bet vis dėlto jei b-vei reikalingas susitarimas* **III, 154** *dar tebėra, tai prasideda nauja bendrovė; taip pat bendrovę panaikina viešas arba privatinis bent vieno bendrovės nario turtų išpardavimas: tačiau ta bendrovė, apie kurią mes kalbame, t. y. kuri sukuriama paprastu šalių valių sutapimu (nudo consensu), yra tautų teisės (juris gentium); todėl pagal natūralinius principus ją gali sukurti visi žmonės.*

— *Tačiau yra kita bendrovės rūšis, taikoma tiktai Romos piliečiams. Kadaise, šeimos galvai (*paterfamilias*) mirus,* heredes sui *(įpėdiniai, kurie buvo palikėjo valdžioje) sudarydavo bendrovę, kuri būdavo legalinė ir kartu natūralinė,*
B *kuri būdavo vadinama* erctum non citum, *kitaip sakant, nepadalyta nuosavybė: nes* erctum *yra nuosavybė, dėl to savininkas yra* erus. *Gi* ciere *yra dalyti, iš čia yra kilę žodžiai kirsti, skelti, dalyti (*caedere et secare et dividere*). Taip pat kiti asmenys, kurie norėdavo sudaryti tokią pat bendrovę, galėdavo ją sukurti, iškeldami pretūroje įstatyminį ieškinį (*legis actio*). Gi šioje bendrovėje brolių ir kitų asmenų, kurie sudarydavo bendrovę tos pačios šeimos brolių pavyzdžiu, buvo ypatinga tai, kad net vienas bendrovės narys, išvaduodamas bendrą vergą, padarydavo jį laisvą ir visiems įgydavo išvaduotąjį; taip pat vienas (narys), mancipuodamas (įgydamas arba perleisdamas) bendrą daiktą...*[1]).

C **III, 167.** — *Aišku, kad bendras vergas įgyja savo viešpačiams (savininkams) proporcingai jų turimoms nuosavybės teisėms, išskiriant tai, ką jis (vergas), darydamas* stipulatio *arba* mancipatio, *įsakmiai įgyja tik vienam nariui, pavyzdžiui, jei jis šitaip stipuliuoja:* „Titio domino meo dari spondes?“[2]), *arba jei šitaip mancipuoja (įgyja):* „hanc rem ex jure quiritium Lucii Titii domini mei esse aio, eaque ei empta esto hoc aere aeneaque libra“[3]).

---

[1]) Šio pasažo Veronos kopijoje visai nėra; jį kopijuotojas, matyti, tyčia išmetė.

[2]) Ar tu pasižadi duoti mano viešpačiui Ticijui?

[3]) Teigiu, kad kviritų teise šis daiktas tenka mano viešpačiui L. T-jui ir jam šis daiktas tebūnie nupirktas šiuo variu ir šiomis vario svarstyklėmis.

III, 167a. — *Klausimas, ar vieno viešpaties* jussum *sukuria tuos pačius padarinius, kuriuos sukuria vieno viešpaties vardo pasakymas (paminėjimas): mūsų mokytojai mano, kad įgyja tik vienas tas viešpatis, kuris davė savo* jussum, *taip pat, kaip tik vienas įgyja tada, kada vergas įsakmiai vienam viešpačiui stipuliuoja arba mncipacijos būdu jam ką nors įgyja: priešingosios mokyklos mokytojai mano, kad visi viešpačiai įgyja, lyg kad nė vienas iš jų nebūtų davęs savo* jussum.

III, 168. — *Kuriais būdais panaikinamos prievolės. — Rubrika. Pirmiausia prievolė panaikinama įvykdant tai, kas yra apsiimta. Toliau kyla klausimas, kas atsitinka tuo atveju, kada, kreditoriui sutikus, debitorius vietoje vieno daikto duoda kitą daiktą, ar čia* ipso jure *debitorius pasidaro laisvas (nuo prievolės), kaip tai atrodė mūsų mokytojams, ar* ipso jure *jis pasilieka skolingas, bet jis gali ieškovo ieškinį atremti apgaulės išimtimi, kaip tai atrodė teisinga priešingosios mokyklos mokytojams.*

APIE ACCEPTILATIO. — RUBRIKA.

III, 169. *Taip pat prievolę panaikina* acceptilatio: acceptilatio *yra tam tikras fiktyvus sumokėjimas: nes jei tu norėtum mane atleisti nuo prievolės, kurią aš verbaline sutartimi būčiau apsiėmęs vykdyti, tai tu galėtum man leisti paklausti tave šiais žodžiais: „*quod tibi ego promisi, habesne acceptum?*" ir tu atsakytum „*habeo*".*

III, 170. *Siuo būdu, kaip sakėme, panaikinamos tos prievolės, kurios... (visai neįskaitoma vieta), bet ne kitos; nes atrodo teisinga, kad žodžiais sukurtą prievolę galima būtų kitais žodžiais panaikinti. Tačiau prievolę, pagrįstą kitu pagrindu, galima įdėti į stipuliacijos formą ir* per acceptilationem *panaikinti.* **III, 171.** *Nors* acceptilatio *būtų fiktyvus prievolės įvykdymas (sumokėjimas), vis dėlto moteris be globėjo sutikimo negali padaryti* acceptilatio, *tuo tarpu prievolės įvykdymą ji gali priimti ir be globėjo sutikimo.*

F **III, 172.** *Taip pat, jei turi tik dalį prievolės, galima tą dalį įvykdyti; bet klausimas, ar* acceptilatione *galima taip pat panaikinti dalį prievolės.*

III, 173. *Yra ir kita fiktyvaus įvykdymo rūšis per aes et libram*[1]*: ši rūšis buvo pripažinta dėl tam tikrų priežasčių, pavyzdžiui, jei ką nors turi duoti (vykdyti prievolę) dėl to, kad esi apsiėmęs duoti per aes et libram arba kad iš tavęs yra priteista.*

III. 174. *Dalyvauja mažiausiai penki liudytojai ir svarstyklininkas: paskui tas, kurio prievolė panaikinama, šitaip sako: „Kadangi iš manęs tau yra teismo priteista tiek tai tūkstančių sestercijų, tai tuo pagrindu aš tau įvykdau (sumoku) ir šiuo variu bei šiomis vario svarstyklėmis aš pasidarau laisvas...“*

G **IV, 16.** *...„Kadangi tu neteisėtai ginčijai, tai aš tave penkių šimtų asų sacramento kviečiu“ arba, jei ginčo daiktas buvo vertas mažiau kaip tūkstantį asų, sacramentum buvo įkainojamas penkiasdešimt asų. Toliau būdavo atliekami tie patys veiksmai, kurie būdavo atliekami keliant bylą in personam. Paskui pretorius vienai iš ginčo šalių paskirdavo „vindiciae“, kitaip sakant, vienai ginčo šaliai perduodavo laikinai valdyti ginčo daiktą, ir tai šaliai įsakydavo patiekti savo priešininkui garantiją „praedes litis et vindiciarum“, t. y. paties daikto ir jo vaisių grąžinimo garantiją; gi sacramenti garantijas iš abiejų ginčo šalių paimdavo pats pretorius, nes tos garantijos turėdavo tekti iždui. Šalys vartodavo lazdeles vietoj ieties, kuri simbolizavo*
H *teisėtą nuosavybę, nes jie (sen. romėnai) tikėdavo, kad ypač teisėtą nuosavybę sudaro tai, kas iš priešų buvo paimta: iš čia yra kilęs paprotys centumvirų testamentuose vartoti ietis.*

IV, 17. *Jei ginčydavosi (bylinėdavosi) dėl tokio daikto, kurio be didelių nepatogumų negalima būdavo pristatyti (atnešti arba atvesti) į magistratūrą, pavyzdžiui, jei tai buvo kolona, laivas arba bet kurių gyvulių kaimenė, tai imdavo tokio daikto dalį ir ją atnešdavo į magistratūrą. Paskui ginčydavosi dėl tos dalies, lyg kad čia būtų visas daiktas. Todėl iš kaimenės atvesdavo vieną avį arba vieną ožką, arba paimdavo net tik vilną (plaukų) ir...*

---

[1]) Variu ir svarstyklėmis.

[2]) *„Quod ego tibi tot milibus sestertiorum judicio condemnatus sum eo nomine me a te solvo liberoque hoc aere aeneaque libra...“*

J **IV, 17 bis**[1]). — *Reikalavimu duoti teisėją (judicis postulatio) būdavo bylinėjamasi, jei tokią tvarką įstatymas buvo nustatęs, pavyzdžiui, XII Lentelių nustatė šią tvarką ieškiniams, pagrįstiems stipuliacija, ir tai būdavo atliekama šitokiu būdu: ieškovas šitaip sakydavo: „aš sakau, kad stipuliacija (sponsione) tu man turi duoti 10.000 sestercijų: aš reikalauju pasakyti, ar tu tai pripažįsti, ar neigi"; priešininkas (atsakovas) sakydavo: „aš neturiu tau mokėti"; ieškovas sakydavo: „kadangi tu neigi, tai, pretoriau, aš prašau tave paskirti teisėją arba arbitrą". Tai štai kodėl šios rūšies bylose be pabaudos galima būdavo neigti. Taip pat dėl palikimo (įpėdinystės) padalymo tarp įpėdinių tas pats įstatymas įsakė bylinėtis per judicis postulationem. Tą pat nusta-*
K *tė lex Licinnia tiems atvejams, kada būdavo prašoma padalyti bendrą (bendros nuosavybės) daiktą. Todėl, nurodžius ieškinio pagrindą, tuojau pat būdavo reikalaujama duoti arbitrą.*

IV, 17a. — *Per condictionem šitaip bylinėdavosi: „aš sakau, kad tu man turi duoti 10.000 sestercijų: aš reikalauju pasakyti, ar tu tai pripažįsti, ar neigi". Priešininkas sakydavo: „aš neturiu tau mokėti". Ieškovas sakydavo: „kadangi tu neigi, tai aš tau skelbiu, kad trisdešimtą dieną tu turi atvykti (į magistratūrą) teisėją gauti". Paskui, trisdešimtą dieną, bylininkai turėdavo ten būti, kad galėtų gauti teisėją. Condicere, senąja (archaiškąja) kalba reiškia skelbti (denuntiare). Tad šį skundą pavadino condictio, nes ieškovas skelbdavo priešininkui, kad... gauti...*

III. KELETAS PASTABŲ APIE NAUJĄJĮ ATRADIMĄ.

Turėdami naująjį dokumentą, pavadintą Gajaus fragmentu N. 1182, ir jį lygindami su jau senai turimu Veronos rankraščiu, galime lengvai pastebėti naujojo dokumento didelę svarbą romėnų teisės mokslui. Naujasis dokumentas mums yra brangus ypač dviem atžvilgiais.

1. Tos naujojo dokumento vietos, kurios yra ir Veronos rankraštyje, patvirtina pastarojo tikrumą, dėl kurio tūlo romanisto iki šiol būdavo abejojama. Dažnas romanistas neti-

[1]) Šio pasažo Veronos rankraštyje nėra, nes šioj vietoj trūksta 48 eilučių, kurios yra žuvusios.

kėjo Veronos rankraščio tikrumu ir tvirtino, kad tame rankraštyje tik dalis Gajaus *Institutiones* esanti ir kad gerokąto rankraščio dalį sudariusios glosės (paaiškinimai), parašytos ne paties Gajaus ir net ne Gajaus gadynėje, kuri šiandien vadinama klasiškąja gadyne, bet daug vėliau, pavyzdžiui, Kniep'as, *Gai Institutionum Comment.*, 44 p. tvirtina, kad *Inst.*, III k. 172 posmo žodžiai „Item quod debet*ur*, pro parte rect*e* solvit*ur*; *an* autem in partem acceptum fieri possit, quaesitum *est*", esą aiški glosė, žinoma, ne paties Gajaus padaryta; Solazzi, *Ist. Lomb.*, 59 t., 360 pusl., tiki ir tvirtina, kad *Inst.* III kn. 170 posmo žodžiai „...consentaneum enim visum est verbis factam obligationem posse aliis verbis dissolvi" taip pat esą ne kas kita, kaip aiški glosė[1]). Pavyzdžių galima būtų nurodyti dar keletą, kad ir smulkesnių, bet ir tų poros pavyzdžių užtenka, kad galėtume įsitikinti, kaip atsargiai reikia vertinti Veronos rankraštį. Dviejuose pavyzdžiuose nurodytos Veronos rankraščio vietos iki šiol laikytos glosatorių (žinoma, ne tų XI amž. glosatorių, kurie sukūrė Bolonijos teisės mokyklą, virtusią universitetu, bet IV ir V amž. glosatorių) kūriniu. Tai tvirtino garsūs romainstai Kniep'as ir Solazzi, kuriais daug kas pasekė. Gajaus fragmentas Nr. 1182 tą tikėjimą sugriovė. Nors čia, šiame rašinyje, yra patiektas naujojo dokumento vertimas ir juo reikėtų operuoti, bet įrodymo reikalui aš pacituoju lotyniškojo teksto atitinkamas vietas. Štai kas pasakyta naujajame dokumente apie tai, kas Kniep'o laikoma glose: „*Item* quod deb*etur* pro p*arte* r*e*cte sol*vitur:* an autem *in* par*tem* *a*cceptila*tio f*ieri pos*sit*, quaesi*tum*". O štai ir ta vieta, kurią Solozzi laiko neautentiška: „...*c*a*nsentaneum enim* est vi*sum* *verbis factam obligationem posse aliis verbis dissolvi*". Nors, atidžiai lygindami patiektąsias citatas vieno ir antro rankraščio, pastebime tam tikrų skirtumų; nors ypač antrosios citatos tuščios vietos, kurias rodo kursyvas, ir gali sukelti tam tikrų abejojimų, vis dėlto jos įrodo, kad dviejuose pavyzdžiuose nurodyti tekstai nėra glosės, o yra paties Gajaus tekstai, kurie, atrodo, ne visiškai tobulai nukopijuoti. Tiesa, kaip jau šio rašinio įžangoje buvo nurodyta, Veronos rankraščio kopijuotojas, matyti, buvo mažiau atidus ir stropus už Egipte atrastojo rank-

[1]) Pavyzdžiai paimti iš P. F. Girard, *Textes de Droit Romain*, 5 l., 314 p. ir iš R. Monier, *Nouv. fragm. des institutes de Gajus*, 17—18 p. p.

raščio kopijuotoją, kuris savo rėžtu taip pat darė klaidų, bet ir Veronos rankraščio kopijuotojo klaidos nėra tokios didelės, kurios visai iškreiptų originalo mintį. Tad, lygindami Kniep'o nurodytą vietą su čia patiekta atitinkama fragmento Nr. 1182 vieta, mes pastebime kai kurių skirtumų, liečiančių ne pačią dalyko esmę ir prasmę, o tik kalbos smulkmenas. Solazzi tvirtinimą nugriauja antroji citata, kurios, tiesa, yra įskaitoma tik pusantro žodžio, būtent, „...est vi...". Tačiau ir to užtenka, nes, apskaičiavus neįskaitomą vietą, pasirodo, kad joje kaip tik galima įrašyti tai, kas fragmento 1182 restauratorių yra įrašyta. Gi kad tai reikia įrašyti, parodo Veronos rankraštis, kuris kaip tyčia šioje vietoje yra sveikas išlikęs.

Tiesa, tūlas gali abejoti abiejų kopijų tikrumu: gali pasakyti, kad ir viena, ir antra kopija yra papildyta jau po Gajaus veikusia teise, o todėl patys dokumentai netenka tos didelės svarbos, kuri dažnai jiems pripažįstama, nes tai nėra autentiškas Gajaus veikalas. Čia nurodytas abejojimas kopijų autentiškumu tik iš paviršiaus žiūrint yra pagrįstas. Giliau pažvelgus į dalyką, galima ir reikia padaryti visai kitas išvadas.

Įsigilindami į naujai atrasto dokumento, fragmento Nr. 1182, tą vietą, kur kalbama apie įstatyminius skundus *(legis actiones)*, tuojau pastebime, kad šioje vietoje nėra nei tarpeilutinių *(glossae interlineares)*, nei paraštinių *(glossae marginales)* glosių, paaiškinimų. Ką gi toks faktas rodo? Norėdami į šį klausimą atsakyti, turime truputį prisiminti romėnų proceso istoriją. Nuo pat Romos įsikūrimo iki *lex Acbutia*, kuris išleistas tarp 149 ir 126 a. Ch. n.[1]), galiojo tik *legis actionum* procesas, kuris reikalavo visus teismuose keliamus skundus (ieškinius) formuluoti įstatymų žodžiais; todėl šį procesą lietuviškai aš vadinu įstatyminių skundų procesu. Išleidus garsųjį įstatymą, pavadintą *lex Acbutia*, skundus formuluoti buvo pavesta pretoriui, kuris, pasinaudojęs jam suteikta galia, sukūrė visą pretorinės teisės sistemą materialinės ir formalinės civilinės teisės srityje. Formalinės civilinės teisės srityje pre-

---

1) Tikslios *legis Acbutia* išleidimo datos mes neturime, bet tekste nurodytoji data aproksimatyviai yra visai tikra, nes 606 a. u. c. metų pradžioje dar buvo vartojamos tik *legis actionum* procesas, o 628 m. jau tikrai buvo vartojamas procesas *per formulas*, kurio pėdsakus randame neabejotinuose romėnų teisės dokumentuose.

torius sukūrė visiškai naują procesą, pavadintą formaliniu procesu, kuris iš pradžios tik senojo proceso (įstatyminių skundų proceso) papildinio vaidmenį vaidino. Bet formulinis procesas, būdamas daug moderniškesnis, lankstesnis ir teisingesnis, ūmai visai išstūmė archaiškąjį procesą. Gajaus gadynėje, antrojo amžiaus po Kr. viduryje, įstatyminių skundų procesas jau faktiškai nebeveikė, nors formališkai jis ir nebuvo panaikintas. Šioje gadynėje senasis procesas buvo tik grynai istorinis dalykas.

Gajus, kaip jau pradžioje šio rašinio sakyta, buvo vienas iš nedaugelio Romos teisininkų, kuris šiek tiek ir teisės istorijos dalykus yra palietęs. Todėl Gajus, rašydamas savo *Institutiones* ir kalbėdamas apie proceso dalykus (*jus quod ad actiones pertinet)*, kalba ir apie *legis actiones,* kurios Gajaus laikais jau nebuvo praktikoje vartojamos ir kurios tik teisės istorijos atžvilgiu buvo įdomios. Jei turimos dvi Gajaus *Institutionum* kopijos būtų neautentiškos, jei jos būtų pritaikytos teisei tų laikų (IV arba V amž. po Kr.), kada *legis actionum* proceses jau seniai buvo praktikos užmirštas, tai, be jokio abejojimo, ta vieta, kur kalbama apie tiems laikams jau nebereikalingą procesą, būtų buvusi kopijuotojo visai išmesta, arba būtų bent paaiškinta, kad dabar šio proceso vietoje vartojamas formalinis arba net extraordinarinis procesas *(cognitio extra ordinem),* kuris IV ir ypač V amž. po Kr. ėmė įsigalėti ir stelbti senesnį formulinį procesą. Kadangi kopijuotojas nei vienos, nei antros operacijos nepadarė, tai tenka padaryti tik vieną išvadą, būtent, tą išvadą, kuri rodo, kad mūsų turimos dvi Gajaus *Institutionum* kopijos yra autentiški dokumentai.

Antras mūsų turimų dokumentų autentiškumo įrodymas yra tas faktas, kad Gajaus *Institutionum* kopijos padarytos ne vienu laiku ir ne vienoje vietoje, o visiškai nepriklausomai. Veronos kopija padaryta V amž. po Kr. viduryje Italijoje, o antroji kopija, kurios fragmentą Nr. 1182 mes turime, IV arba vėliausiai pradžioje V amž. po Kr. Egipte. Tikrai žinoma, kad buvo didesnių ar mažesnių skirtumų tarp Egipte ir Italijoje galiojusios teisės. Be to, ir vienur ir kitur nuo Gajaus laikų iki kopijų sudarymo laikų (per 2—3 šimtus metų, be abejojimo, visa eilė institutų turėjo pasikeisti. Todėl, jei kopijuotojai būtų derinę Gajaus veikalą su vietos ir laiko teise, abi kopijos tarpusavy turėtų gerokai skirtis; be to, abi kopijos turė-

tų gerokai skirtis nuo Gajaus veikalo originalo. Tuo tarpu, kaip anksčiau jau sulygindami pastebėjome, skirtumai tarp vienos ir antros kopijos liečia daugiau kalbos smulkmenas, dažnai pareinančias grynai nuo kopijuotojų neatidumo, bet ne dalyko esmę ir jo prasmę.

2. Gal dar didesnė naujojo atradimo reikšmė ir svarba glūdi tose fragmento Nr. 1182 vietose, kurių nėra Veronos kopijoje. Tūlas romanistas, žinoma, mėgins tuščiąsias Veronos kopijos vietas užpildyti hipotezinėmis išvadomis, paremtomis bendraisiais žinomais romėnų teisės principais arba aliuzijomis, kurių kur-ne-kur pasisekdavo surasti. Bet, šiaip ar taip, tai buvo tikslesni arba mažiau tikslūs spėliojimai. Naujasis dokumentas porą Veronos kopijos spragų užkiša. Viena naujojo dokumento vieta, kurios nėra Veronos kopijoje, liečia materialinės civilinės teisės, o antra — formalinės civilinės teisės dalykus.

A. Materialinės civilinės teisės dalykas, kurį išaiškina naujasis dokumentas, liečia bendrovę, ypač bendrovės istoriją, nes jis patiekia žinių apie seniausiąją romėnų bendrovę, vadinamą *consortium*. Naujajame dokumente žinios apie *consortium* užima puslapio A pabaigą ir visą B puslapį (žiūr. tekstą). Nors, kaip skaitydami labai lengvai galime suprasti, ne viskas pasakyta apie *consortium*, ką be kitko rodo ir restauratorių padėtas daugtaškis, vis dėlto ir tas turimų žinių žiupsnelis yra brangus. Tas žinių žiupsnelis mums parodo svarbą, kurią vaidino senojoje romėnų teisėje bendras palikimo valdymas, palikimo nesidalymas tarp įpėdinių. Iš šio Gajaus teksto galima aiškiai suvokti, kad romėnai bendrąjį palikimo valdymą laikė seniausia bendrovės forma; tiesa, ši bendrovė labai skyrėsi nuo bendrovės, sukuriamos narių *consensu* (valių sutapimu), romėnų vadinamos *societas*. Pastaroji bendrovė, kaip ir kitos konsensualinės sutartys, galėjo atsirasti tik įsigalėjus formuliniam procesui.

Pirmykštei bendrovei, *consortium*, sudaryti, matyti, įpėdiniams nereikėdavo daryti jokios formalinės sutarties, kuri, jei tik ji būtų buvusi reikalinga, Gajaus būtų buvusi numatyta, kaip tai jo yra padaryta ten, kur jis kalba apie bendrovės sudarymą „brolių pavyzdžiu“. Įpėdinių *consortium'ui* sudaryti, matyt, užtekdavo vien pasyvaus visų įpėdinių veiksmo, kuris reikš-

davosi tuo, kad nė vienas įpėdinis nekeldavo *actio familiae erciscundae* (bylos dėl palikimo padalymo).

Ypač įdomi ir svarbi yra ta vieta, kur Gajus sako: „Taip pat kiti asmenys, kurie norėdavo sudaryti tokią pat bendrovę, galėdavo ją sukurti, iškeldami pretūroje *legis actio*. Gi šioje bendrovėje brolių ir kitų asmenų, kurie sudarydavo bendrovę tos pačios šeimos brolių pavyzdžiu, buvo ypatinga tai, kad net vienas bendrovės narys, išvaduodamas bendrą vergą, padarydavo jį laisvą ir visiems įgydavo išvaduotąjį; taip pat vienas narys, mancipuodamas bendrą daiktą..." Iš čia pacituoto Gajaus teksto sužinome tokį dalyką, kurio niekas iki šiol nežinojo ir net nespėjo. Iki šiol visi romanistai tikėjo, kad bendrovę senojoje Romoje galėdavę sudaryti tik įpėdiniai, kurie buvo laikomi *heredes sui*, bet ne kitokie asmenys. Dabar iš Gajaus posakio: „...brolių ir kitų asmenų" aiškiai matyti, kad bendrovę galėjo sukurti ne tik *heredes sui* (broliai), bet ir kiti (svetimi) asmenys, kurių sukurtoji bendrovė buvo visai analoginė su *consortium*. Tiesa, ne brolių bendrovei sukurti neužtekdavo pasyvaus jos kūrėjų veiksmo; čia reikėdavo aktyviai veikti, nes reikėdavo iškelti *legis actio*. Nors čia Gajus gana detalių žinių patiekia, bet iš paties teksto galime tik sužinoti, kad reikėdavo iškelti *legis actio*, o kokią *legis actio* reikėdavo kelti, iš teksto negalime aiškiai matyti. Gi tų *legis actionum* buvo daug. R. Monier[1]) tvirtina, kad ne broliai, norėdami sukurti bendrovę, turėdavę kelti *actio familiae erciscundae per judicis postulationem*. Tas tvirtinimas yra įtikinąs, nes bendrovė, kuriama pavyzdžiu brolių, kurie vieni kitiems keldavo *actio familiae erciscundae*. Iškeliant šią bylą, savaime atsakovai laikomi broliais, nors jie iš tikrųjų ir nebūtų broliai. Iškeliant *actio familiae erciscundae*, kuri gali būti ir fiktyvi, — teisiškai, bet ne faktiškai, bylininkai įgyja brolių kvalifikacijas. Kad tą bylą reikėdavo kelti *per judicis postulationem*, matysime toliau, kada bus kalbama apie tai, kuriais atvejais reikėdavo bylinėtis *per judicis postulationem*. Iškėlus bylą atsakovams, būsimiesiems bendrovės nariams, šie neneigdavo ieškovo pretenzijų, bet, tylėdami arba patvirtindami žodžiais ieškovo pretensijas, jie pripažindavo ieškovo bendro valdymo teises ginčo daiktams, ir

---

1) R. Monier, *Nouveaux fragments*, 23 p.

tuo būdu įvykdavo romėnų vadinamoji *in jure cessio*[1]). Tad, šitokie, palyginti, painūs formalumai būdavo reikalaujami tais atvejais, kada svetimi asmenys norėdavo sukurti bendrovę „brolių pavyzdžiu". Čia nurodyti bendrovės sukūrimo formalumai, ypač *in jure cessio* patvirtina tą romanistų pažiūrą, kad bendroves, pagrįstas fiktyvia brolybe, kurdavo iš pradžios tik artimi draugai, kuriuos draugiškumo ryšiai surišdavo taip, kaip brolius suriša artimos giminystės ryšiai. Draugiškumo jausmas, žinoma, turėjo sudaryti pagrindą tarpusavio pasitikėjimo, kuris taip reikalingas bendrovės nariams.

Naujasis dokumentas galutinai išsprendžia ilgai užsitęsusį romanistų ginčą apie *societatis* kilmę. Ginčas išspręstas ta prasme, kad naujasis dokumentas patvirtina pažiūras tų romanistų, kurie teigia, kad *societas* yra kilusi iš *consortium* (Girard, *Manuel élémentaire de Droit Romain,* 1929 m. 611 p.; Pernice, *Z. S. St.*, III, 71 p., ir k.), ir įrodo netikrumą teorijos tų romanistų, kurie tvirtina, kad *societas* kilusi iš *societas omnium bonorum* (Cuq, *Manuel des Institutions Juridiques des Romains,* 1917, 494 pusl. išn. 8; Karlova, *Römische Rechtsgeschichte,* II t., 653 p., 1893 m. ir k.). Vadinasi, naujasis dokumentas yra labai svarbus romėnų *societatis* istorijai pažinti. Jau matėme, kad jis aiškiai nurodo *societatis* prototipą *consortium.* Aukščiau mano patiektoje naujojo dokumento teksto citatoje apie tai, kad „brolių pavyzdžiu" (lot. tekste pasakyta: *ad exemplum fratrorum suorum societatem coierint*[1]), galima aiškiai įžiūrėti antrąjį *societatis* istorinės raidos etapą, per kurį turėjo pereiti *societas* iki ji, įsigalėjus formaliniam procesui, virto ta *societas,* kuri sukuriama consensualine sutartimi ir apie kurią mes turime daug ir tikrų žinių.

Iki šiol romanistai, reikšdami pažiūras į senosios romėnų teisės bendrąją nuosavybę ir neturėdami tiesioginių įrodymų, paprastai tvirtindavo, kad senosios romėnų teisės bendroji nuosavybė iš esmės nesiskyrusi nuo tos bendrosios nuosavybės, kurią pripažino klasinė romėnų teisė (II—III amž. po Kr.). Tuo tarpu, kaip iš ankščiau Gajaus teksto patiektos citatos

---

[1]) Šia prasme pasisako ir Korosec, *Zbornik znastvenih razpraw,* X, 1934, 54—78 p. p.

[2]) *Fratres sui,* kaip ir *heredes sui,* yra tokie broliai, kurie buvo tiesioginėje palikėjo valdžioje.

lengvai galime įsitikinti, yra kolosališkas skirtumas tarp senosios ir klasinės teisės bendrosios nuosavybės. Klasinės teisės bendrosios nuosavybės esminį požymį sudaro tai, kad kiekvienas bendras savininkas *pro indiviso* (neišdalinta) turi dalinę nuosavybę daiktui, kuriam tokiu pačiu pagrindu ir taip pat dalines nuosavybes turi ir kiti bendri savininkai. Gi senosios romėnų teisės bendroji nuosavybė buvo visiškai kitokia: čia kiekvienas savininkas turi nuosavybės teises ne tam tikrai neatidalytai daliai daikto, bet visam daiktui integraliai. Klasiškąja teise *servus communis* negalėjo būti išvaduotas vieno bendro savininko *manumissionis* (išvadavimo) aktu. Jei vienas bendras vergo savininkas padarydavo *manumissio*, tai tas savininkas prarasdavo savo teises vergui, bet vergas dėl to nepasidarydavo laisvas, o pasilikdavo vergovėje ir sudarydavo nuosavybę likusiųjų bendrų savininkų, kurie nedarė *manumissionis* akto. Tuo tarpu senąja romėnų teise, kaip Gajus aiškiai sako, „...vienas bendrovės narys, išvaduodamas bendrą vergą, padarydavo jį laisvą ir visiems įgydavo išvaduotąjį[1]). Šiame Gajaus posakyje galima įžiūrėti pasyvinio ir, tik tam tkra prasme, aktyvinio solidarumo požymius. Pasyvinis solidarumas pasireiškia tuo, kad, vienam bendram savininkui išvaduojant *servum communem*, visi bendrieji to vergo savininkai praranda *dominicam potestatem*, o aktyvinis solidarumas pasireiškia tuo, kad išvaduoto vergo atžvilgiu visi buvusieji to vergo bendrieji savininkai įgyja patronato teises. Pasyvinis solidarumas pasireiškia taip pat nusavinant mancipacijos būdu bendrosios nuosavybės daiktus.

Gajaus fragmento Nr. 1182 interpretatorius Raymond Monier[3]) tvirtindamas klausia: argi negalima aiškų Gajaus sprendimą apibendrinti ir tikėti, kad vieno bendrovės nario *(consors)* įgijimais naudojasi visi *consortii* nariai *(consortes)?* Mano išmanymu, tokio didelio apibendrinimo negalima daryti dėl šių priežasčių: 1. Gajaus fragmente Nr. 1182 pusl. C. kalbama apie tai, kad bendras vergas įgyja savo viešpačiams (savininkams) proporcingai jų turimoms nuosavybės teisėms[3]).

---

[1]) Fragm. Nr. 1182, B. pusl. in fine „...*unus ex sociis communem servum manumittendo liberum faciebat et omnibus libertum adquirebat*“.

[2]) R. Monier, *op. cit.*, 25 p.

[3]) *Communem servum pro dominica parte dominis adquirere certum est..*

Čia reikia gerai įsidėmėti tą faktą, kad čia įgyjama per bendrą vergą, kuris yra tik *instrumentum acquisitionis* (įgijimo įrankis), kuris nereiškia savo valios, o kuris įgyja savo viešpačiams vien dėl to, kad jis yra jų visų valdžioje *(in dominica potestate)*. Kas kita yra įgijimas vieno bendro savininko, kuris pats reiškia savo savarankišką valią *(animus)*; 2. Tame pačiame Gajaus tekste aiškiai pasakyta, kad tuo atvėju, kada bendras vergas klausia: *„Titio domino meo dari spondes?“*, tada įgyja jis kreditą ne visiems savo bendriems viešpačiams (savininkams), o tik vienam Ticijui; taip pat tada, kada bendras vergas sako: *„hanc rem ex jure quiritium Lucii Titii domini mei esse aio, eaque ei empta esto hoc aere aeneaque libra“*, nuosavybę įgyja tik L. Ticijui, bet ne kitiems bendriems savininkams. Aišku, kad tais atvejais, kada pats Ticijus vietoje vergo sakomų žodžių *„Titio domino meo“* sako *„mihi“* ir vietoje *„L. Titii domini mei“* sako *„meam“*, kredito teisę ir nuosavybę Ticijus įgyja pats sau, bet ne kitiems bendriems savininkams.

Iš čia nurodytų argumentų, man atrodo, teisinga būtų padaryti išvadą, kad solidarumas bendrųjų savininkų reiškiasi tik atžvilgiu tų valdymo objektų, kuriuos bendrieji savininkai jau turi, bet ne tų, kurie dar nėra įgyti, nes pastarieji, kaip aukščiau matėme, gali būti įgyti visiems ir tik kaikuriems arba net vienam bendram savininkui. Tas argumentas, kad vieno bendro savininko išvaduotam vergui patronato teises įgyja visi bendrieji savininkai, nėra užtektinas argumentas padaryti R. Monier nurodytą apibendrinimą, nes patronato teisės nėra kažkokios naujos teisės, kurias reikėtų įgyti, o yra tik *dominicae potestatis* dalelytė, kurią, išvaduodamas vergą, vergo viešpats pasilaiko.

Sumetimai, dėl kurių įpėdiniai nesidalydavo gautojo palikimo, galėjo būti įvairūs: ekonominiai, politiniai ir kt. Ekonominiai sumetimai yra visiškai suprantami, nes kiekvienas ekonominio ūkio vieneto, jau pritaikyto vietai ir laikui, skaldymas yra drauge ir jo naikinimas. Kokie gi gali būti politiniai sumetimai? Norėdami surasti šiam klausimui atsakymą, turime prisiminti labai seną viešosios romėnų teisės reformą, paprastai vadinamą karaliaus Servijaus Tulijaus vardu. Šia reforma visi gyventojai buvo pagal turtą (žemės kiekį) suskirstyti į penkias klases. Daugiau turto turintieji sudarė aukštesnes klases, kurios turėjo duoti daugiau šimtinių kariuomenės.

Nors Ser. Tul. reforma daugiau atsižvelgė į militarinius reikalus, bet, kadangi Romoje, ypač iš pradžių, su karo prievole buvo siejamos politinės teisės, tai kiekvienas romėnas stengdavosi patekti į aukštesnę gyventojų klasę ir tuo būdu įgyti daugiau politinių teisių. Įpėdiniai, pasidalinę palikimą, žinoma, turėdavo po mažesnį sklypą žemės ir dėlto patekdavo į žemesnę klasę. Gi jei įpėdiniai palikimo nesidalydavo, tai kiekvienas turėdavo nuosavybės teises visam palikimui kartu su kitais įpėdiniais. Vadinasi, visi įpėdiniai galėdavo įsirašydinti į tą gyventojų klasę, kurioje buvo palikėjas.

Naujai atrastasis Gajaus dokumentas, kiek jis kalba apie bendrąją nuosavybę, bendrąjį valdymą ir bendrovę, suteikia mums medžiagos visai eilei smulkesnių išvadų padaryti, bet čia tos išvados užimtų perdaug vietos, ypač kad šiame rašinyje dar reikia šį tą pasakyti ir apie formalinės civilinės teisės dalykus, kuriuos galūtinai išaiškino naujasis atradimas.

B. Naujasis atradimas, kaip matėme, yra svarbus *societatis* istorijai pažinti, bet jis dar svarbesnis yra romėnų civilinio proceso istorijai pažinti. Iki naujojo atradimo buvo didelė spraga seniausiojo romėnų civilinio proceso istorijoje. Kaip žinome, seniausias romėnų civilinis procesas romėnų buvo vadinamas *legis actionum* procesu. Iki 1933 metų mums buvo žinoma, kad senovėje romėnai turėjo šias *legis actiones:* 1) *legis actio per sacramentum (in rem* ir *in personam),* 2) *l. a. per pignoris capionem,* 3) *l. a. per manus injectionem,* 4) *l. a. per judicis postulationem* ir 5) *l. a. per condictionem.* Apie pirmąją, antrąją, trečiąją ir iš dalies penktąją *legis actiones* mes turėjome, palyginti, daugokai žinių, iš kurių galėjome apytikriai čia nurodytas *legis actiones* suvokti, bet apie *legis actio per judicis postulationem,* be paties pavadinimo ir be Valerijaus Probo trumpučio posakio: *„Te praetor judicem sive arbitrum postulo uti des“*[1]), mes beveik nieko daugiau tikro nežinojome. Naujasis dokumentas, patiekdamas žinių apie *legis actionum* procesą ir papildydamas mūsų jau turimas žinias apie *sacramentum in rem* bei *legis actio per condictionem,* visą puslapį **J** ir pradžią puslapio **K** pašvenčia *legis actioni per judicis postulationem.* Naujasis dokumentas nutraukė uždangą nuo didelės paslapties ir smalsioms romanistų akims parodė iki šiol visai

---

[1]) Val. Probus, 4, 8.

paslėptą *legis actio per judicis postulationem*. Šiame rašinyje noriu patiekti keletą bendro pobūdžio išvadų iš naujų žinių apie *l. a. per judicis postulationem* ir apie *l. a. per condictionem*.

a) Kada galėjo atsirasti procedūra *per judicis postulationem?* Visų pirma reikia tikėti, kad ji atsirado vėliau už procedūrą *per sacramentum* dėl to, kad pastaroji procedūra yra aiškiai religinio pobūdžio ir kilmės ir kad ji sukurta religinių papročių, tuo tarpu procedūra *per judcis postulationem*, kaip tai aiškiai naujasis Gajaus tekstas sako („jei tokią tvarką įstatymas buvo nustatęs")[1], yra aiškiai legalinio ir pasaulinio pobūdžio ta prasme, kad įstatymais nurodomos bylos, kurios turi būti sprendžiamos šia tvarka ir kad čia nėra priesaikos. Mes žinome, kad ypač proceso srity tik labai seniai papročių ir religinės teisės kūryba žymiau reiškėsi, o kiek vėliau, kada viešoji valstybės valdžia ėmė vykdyti teismo funkciją, pati valstybė ėmė savo įstatymais reguliuoti proceso dalykus. Antra vertus, ta procedūra negalėjo atsirasti vėliau už XII Lentelių įstatymus, kurie, kaip žinome, atsirado 303—304 a. u. c. m. Kad tuo metu jau turėjo būti procedūra *per judicis postulationem*, matome iš to paties Gajaus teksto, kur aiškiai pasakyta, kad XII Lent. įst. įsako kelti *per judicis postulationem* ieškinius, pagrįstus stipuliacija. Jei šia procedūra galima būdavo kelti tik tas bylas, kurias įstatymas įsakė šia procedūra kelti, bet ne kitokias bylas, tai tektų padaryti išvadą, kad procedūrą *per judicis postulationem* sukūrė seniausias mums žinomas proceso įstatymas, būtent, XII Lent. įst. Žinoma, pati procedūra, arba bent jos pagrindai, papročio būdu galėjo būti sukurta ir anksčiau, o tik vėliau įstatymų leidėjas, radęs tą procedūrą esant tobulesnę, galėjo įsakyti tam tikras bylas spręsti ta procedūra.

Kokios bylos būdavo keliamos per judicis postulationem? Iš Gajaus trumpo ir kazuistinio teksto negalima aiškiai suvokti dėsnių, kurie rodytų, kad tokios bylos keliamos ta tvarka, o kitokios kita tvarka. Tiesa, Gajaus posakis: *„nominata causa ex qua agebatur"*, nurodo vieną labai svarbų dėsnį, kuris mums pasako, kad *per judicis postulationem* būdavo keliami tik kausaliniai ieškiniai, bet ne abstraktiniai. Vadinasi, keliant

---

[1]) Fragm. Nr. 1182, pusl. J.: *...si qua de re, ut ita ageretur lex jussiset.*

[2]) Fragm. Nr. 1182, pusl. K.

bylą *per judicis postulationem,* būtinai reikėdavo nurodyti ieškinio pagrindą, tuo tarpu keliant bylą, sakysime, *per condictionem,* ieškinio pagrindo nereikėdavo nurodyti, o užtekdavo ieškovui tik pasakyti: aš sakau, kad tu man turi duoti tiek tai sestercijų. Kitos Gajaus žinios yra kazuistinio pobūdžio: jis nurodo, kad XII Lent. įst. *per judicis postulationem* įsakęs kelti bylas, kurių ieškiniai buvę pagrįsti stipuliacija ir kad ta pati tvarka būdavusi taikoma palikimo padalymo bylose, pagaliau, kad *lex Licinnia* įsakęs tą pat procedūrą taikyti bendro turto padalymo bylose. Iš čia nurodytų atsitikimų sunku yra padaryti išvadą apie visas bylas, kurias reikėdavo kelti *per judicis postulationem.* Kad ir toliau neaiški pasilieka šios procedūros pritaikymo sritis, vis dėlto Fragmentas Nr. 1182 iš pagrindų griauja romanistų sukurtas teorijas. Pavyzdžiui paimkime Girard'ą. Jis sako: „Mūsų išmanymu, *judicis postulatio* turėjo būti vartojama tais atvejais, kada reikėdavo greičiau regulaminą nustatyti, nekaip ginčą išspręsti (bendro turto padalymas, sienų nustatymas, *arbitrium liti aestimandae),* ir kada, vadinasi, negalima būdavo nei teigti, nei neigti, nes tai priklausė *sacramentum*"[1]). Tuo tarpu Gajus expressis verbis sako, kad XII Lent. įst. įsakęs *per judicis postulationem* kelti bylas, kurių ieškiniai pagrįsti stipuliacija. Gi sprendžiant ieškinį, pagrįstą stipuliacija, kaip tik teisėjui tenka pasakyti taip arba ne; ieškovui reikia teigti savo pretensiją, o atsakovui ją neigti. Panašių pavyzdžių galima būtų nurodyti ir daugiau, bet čia nėra tam reikalui užtektinai vietos, ypač kad ir tas vienas garsaus romanisto, kuriuo labai daug romanistų seka, pavyzdys aiškiai iliustruoja senųjų teorijų netikrumą.

Kaip procedūra *per judicis postulationem* būdavo atliekama? Iš Gajaus teksto lengva padaryti išvadą, kad abudu bylininkai (ieškovas ir atsakovas) turėdavo atvykti pas pretorių ir abudu kartu dalyvauti byloje, nes atsakovas turėdavo čia pat pasisakyti dėl ieškovo pretensijos. Ieškovas pretoriaus akivaizdoje kreipdavosi į atsakovą, su savo pretensija, nurodydamas tos pretensijos pagrindą bei objektą ir reikalaudamas, kad atsakovas arba pripažintų tos pretensijos teisėtumą, arba jį (teisėtumą) neigtų. Jis (ieškovas) šitaip sakydavo: *„ex sponsione te mihi X milia sestertiorum dare oportere aio: ed postulo*

---

1) Girard, *Manuel,* 1929 m. 1050—1051 p. p.

aies an negas". Atsakovas paprastai atsakydavo: „*non oportere*", nes jei jis pripažintų ieškovo pretensijos teisėtumą, tai nė į teismą nereikėtų eiti. Ieškovas, kreipdamasis į atsakovą ir į pretorių, toliau tęsdavo savo kalbą šiais žodžiais: „*quando tu negas, te praetor judicem sive arbitrum postulo uti des*". Vadinasi, atsakovui neigiant ieškovo pretensijos teisėtumą, pastarasis prašydavo, kad pretorius tuojau pat paskirtų teisėją arba arbitrą. Bylose, keliamose dėl palikimo arba šiaip bendro turto padalymo (*actio familiae erciscundae, actio cammuni dividundo*), gal ir kitose tos rūšies bylose, visi bylininkai yra ieškovai ir kartu atsakovai; čia ieškovo kalboje būdavo išleidžiamas posakis: „*quando tu negas*". Sunku yra pasakyti, ar ieškovas turėdavo vienais atvejais prašyti paskirti teisėją, o kitais arbitrą, ar ieškovas visada prašydavo paskirti teisėją arba arbitrą, o pretorius, atsižiūrėdamas į bylos esmę, skirdavo vienais atvejais teisėją, o kitais atvejais arbitrą. Tiesa, tekste „*te praetor judicem sive arbitrum postulo uti des*" vartojamas žodelis „sive" lyg rodo, kad pretorius pats savo nuožiūra skirdavo teisėją arba arbitrą ir kad ieškovui užtekdavo paprašyti paskirti teisėją arba arbitrą. Korosec'as[1]), pasiremdamas tuo, kad Gajaus tekste kalbama apie dvejopus ieškinius, tvirtina, kad griežtosios teisės ieškiniams (*judicia stricti juris*), pav., *ex stipulatione*, spręsti būdavęs skiriamas *judex*, o geros sąžinės ieškiniams (*judicia bonae fidei*), pav. *de hereditate dividenda inter coheredes, de aliqua re communi dividenda*, spręsti būdavęs skiriamas *arbiter*. Žinoma, jei Gajus, savo tekste, nurodydamas tris ieškinius, sprendžiamus *per judicis pustulationem*, parinko tipingus pavyzdžius atsitikimų, kuriais skiriamas *judex* ir kuriais — *arbiter*, tai Koroces'o išvada yra teisinga; bet jei Gajus be jokios sistemos, o tik pripuolamus ieškinius paminėjo, tai ta išvada gali būti klaidinga. Vieną dalyką galime drąsiai pasakyti, kad keliant ieškinį *de aliqua re communi dividenda* visada būdavo skiriamas *arbiter*, bet ne *judex*, nes tai galima matyti iš paties Gajaus teksto, kur Gajus, kalbėdamas *de aliqua re communi dividenda*, sako: „*statim arbiter petebatur*".

b) Apie *legis actio per condictionem*. Fragm. Nr. 1182 pusl. *K*, ne visas, paskirtas procedūrai *per condictionem* ap-

---

[1]) Korosec, *Zbornik znastvenih razpraw*, X, 1934 m. 54—78 p. p.

rašyti. Iš šio aprašymo matome, kad keliant bylą šia tvarka nebūdavo nurodomas ieškinio pagrindas, kad čia ieškovui užtekdavo nurodyti savo pretensijos objektą ir tviritinti, kad atsakovas jam turi tą objektą duoti. Be to, bylinėjantis *per condictionem* ne tuojau pat būdavo prašoma paskirti teisėją, bet būdavo skelbiama atsakovui, kad trisdešimtą dieną, skaitant nuo ieškinio iškėlimo dienos, atvyktų į magistratūrą gauti teisėją. Ieškovo skelbimas atsakovui būdavo iškilmingai pareiškiamas žodžiu *„condico"*. Išskiriant čia nurodytus skirtumus, ši procedūra yra panaši į procedūrą *per judicis postulationem*, nes abiejų procedūrų atvejais įvykdavo panašūs šalių dialogai magistrato akivaizdoje. Iki šiol vieni romanistai tvirtino, kad ne magistratūroje ieškovas atsakovui skelbdavo savo *„condico"*, o kiti — tvirtino priešingai, būtent, kad tai turėdavęs ieškovas padaryti magistratūroje; naujasis dokumentas, kaip iš jo teksto matyti, aiškiai patvirtino antrųjų nuomonę. Vadinasi, galutinai yra išspręstas ilgai užsitęsęs romanistų ginčas.

Užbaigdamas šį rašinį, dar kartą turiu pasakyti, kad čia dėl vietos stokos padarytos toli gražu ne visos išvados, kurias reikėtų padaryti iš naujojo dokumento ir kad tas išvadas teks padaryti, jei tik bus tinkamos sąlygos, atskiroje brošiūroje, kurioje, mano išmanymu, turėtų būti patiektas tekstas originalo kalba, nes tik tokį tekstą turint prieš akis galima gerai operuoti. Aš džiaugsiuos, jei gerb. skaitytojai iš šio rašinio galės nors apytikrį vaizdą susidaryti apie naująjį atradimą romėnų teisėje.

P. Leonas

Kai kurie Lietuvos teismų santvarkos ir baudžiamosios teisenos įstatymų trūkumai.

Naudingas visuomenei įstatymų vykdymas priklauso nemažiau nuo vykdomosios įstaigos organizacijos tobulumo, kaip nuo tarnaujančio toj pat įstaigoj asmens sielos savumų; tobula teisinė įstaigos organizacija garantuoja sąlygas asmens dorybėms reikštis ir kelia paties asmens dorą.

Čia kalbėsiu apie tris dalykus, apie tris teisinius, mano nuomone, trūkumus. Iš jų du priklauso teismų santvarkos įstatymo sričiai, o vienas baudž. teisenos įstatymui. Jie, mano manymu, yra ypatingai svarbūs teisingumui būti vykdomam ir diegiamam mūsų visuomenėje.

Pirmam objektui aš neturiu faktinės medžiagos, kaip jis pasireiškia gyvenime; manau, kad jis dar maža tepasireiškiąs yra dėl to, kad visų kolegialinių teismų teisėjai ir pirmininkai yra išauklėti buvusio teismų santvarkos įstatymo dvasios; be to, toji medžiaga nėra skelbiama.

Antram ir trečiam dalykui turiu šiokios tokios faktinės medžiagos.

Čia Klaipėdos Krašto teisės neliečiu.

I.

Teismų santvarkos įstatymo 68 str. 2 ir 3 p.p., 79 str. 5 p., 155 ir 156 str., ryšium su 150 str. 2 ir 3 p.p., 181 ir 423 str. str., nesuderinamumas su to pat įstatymo 69, 88 ir 134 str. str.[1]).

A. Patys įstatymo straipsniai rodo, kad čia turima galvoje teisėjo nepriklausomumas, jo savarankiškumas, jo tarnybos pastovumas. Teisėjo tarnybos pastovumas reiškia jo teisę užimti įstatyme nustatytą laiką teisėjo vietą ir gauti algą, ne-

---

1) Drausmės teismui, Teismų santv. įst. 154 str., priklauso teisė atleisti teisėją iš tarnybos.

priklausomai nuo paskyrusios jį valdžios noro ir valios, ir būti nepašalintam, nepažemintam ir neperkeltam į kitą gyvenamąją vietą, išskyrus atvejus, kai jis pats to prašo arba kai atatinkamas teismas tai nusprendžia. Čia palieku nepaliestas fizines priežastis, arba aiškias teisines kliūtis, kurios neleidžia teisėjui toliau eiti jo pareigų ir kurios numatytos t. santv. įst. 179—181 str., o turiu galvoje tiktai kitas, dorovines priežastis. Šalies teisėtumo ir teisingumo ugdymas priklauso nuo teismo vidujinės jėgos, pasitikėjimo juo, o tai eina iš teisėjų autoriteto. Teisėjo autoritetas esti pagrįstas tiek žmogaus sielos savumais: a) dora, protu ir c) gausingų žinių bagažu, tiek išorinėmis aplinkybėmis, nuo kurių labai ir labai priklauso pirmasis asmens savumas, jo dora. Teisėjo dora pasireiškia: 1) jo aukštais doroviniais pasielgimo dėsniais ir 2) jo dvasios priklausomumu tiktai nuo įstatymo, o ne kokių išorinių veiksnių, kurie yra: a) valstybės vyriausybė ir b) atskiri asmenys. Žemos kultūros šalyse teismas statomas į valdžią turinčių tarno padėtį, kuris tarnauja ne teisdarystei, bet valdančiųjų interesams ginti. Rusų leidinyje „Teismų įstatymai 50 metų laikotarpyje“ (Sudebnyje Ustavi za 50 liet) sakoma: „Priklausąs nuo administracijos teisėjas yra svetimos valios vykdytojas, yra gailus (žalkoje) reiškinys“ (136 p.). Ten pat privedama ši prof. Dmitrijevo nuomonė: „Sauvalė niekuomet nesti tokia šlykšti, kaip kad prisidengusi teisdaryste, ir teismo smurto, tiesiog ardančio privatinius interesus, žala yra blogesnė už bet kurią administracijos sauvalę. Štai kodėl geresnės Europos įstatymdavystės apriboja teisėjų pašalinamumo ir perkėlimo teisę“.

Prof. N. N. Rozinas savo veikale „Baudž. teisena“ šiuo klausimu, tarp kito ko, atpasakoja tokias žymių prancūzų nuomones: a) Gambetos: „Aš nenorėčiau turėti savo teisėju žmogų, kurį nuožiūra galima pašalinti, kuris būtų vyriausybės įrankis, kuris nedrįstų daryti kitokių sprendimų, kaip tik vykdydamas duotus jam įsakymus. Šitas teisėjas sukeltų manyje tik pasibaisėjimą, pasišlykštėjimą ir sukeltų mano protestus“; Liuazo: „Įstatymai yra nebyliai teisėjai, o teisėjai — tie kalbantieji įstatymai — turi būti nepajudinami, kad kartu su jais būtų nepajudinama ir pati valstybė“ (122 p.). Ir iš tikro. Jei teisėjas savo sprendimui vadovaujasi kito asmens noru, vaikosi kito pageidavimus, jis jau yra ne teisėjas. Tad reikia su-

daryti jo darbui tokios sąlygos, kad svetimo norai neveiktų teisėjo. Tos, reliatyviai tikros sąlygos yra teisėjo pastovumą nustatantieji įstatymai. Nuomonių, kurios teigia teisėjo pastovumo reikalingumą, galima daug sužymėti. Klasinė teisėjo pastovumo šalis yra Anglija. Ten nuo Williamo III-jo Oraniečio laikų, vadinasi, nuo XVII šimtmečio pabaigos, yra įsigyvenęs teisėjo pastovumas: tiktai abiejų įstatymdavystės rūmų nutarimu karalius turi teisę pašalinti teisėją, kitaip tariant, tiktai tam tikru įstatymu tai daroma Anglijoje (Roz. 231 p.).

Prof. Rozinas anuomet teigė, kad šis teismų santvarkos dėsnis yra visų Europos valstybių įgyvendytas, net autokratiškos Turkijos nuo 1874 metų (232 p.).

Pereisime prie Lietuvos.

B. Iki 1933 metų įstatymo Lietuvos teismų santvarka pagrindiniais dėsniais buvo toji pat, kuri buvo iki didžiojo karo Rusijoje dėl to, kad susikūrusi Lietuvos valstybė tąją santvarką paliko veikti (Konst. 107 str.). Rusijos teismų santvarka buvo nustatyta 1864 metų įstatymu. Šiam ir teisenų įstatymams sukurti labai ilgai Rusijos teisininkai dirbo. Pagrindiniai dėsniai imta iš Anglijos ir Prancūzijos (prof. Foinickis, Baudž. teis. įst. 43 p.), tačiau ne aklai sekta jais, bet pritaikant savo krašto ir valstybės sąlygoms. Ir reikia pasakyti, kad buvo sukurtas monumentalinis teisės kūrinys, kartu teismų santvarkos ir jų baudžiamosios ir civilinės teisenos įstatymams, pavadintas bendru vardu „Sudebnije Ustavi". Caro Aleksandro II 1864 m. lapkričio 20 d. „ukaze", kuriuo buvo lydimas išvardytųjų įstatymų paskelbimas, buvo pasakyta, kad jie (tie įstatymai) visiškai atitinka caro norą įgyvendyti Rusijoje greitą, teisų, maloningą ir lygų visiems pavaldiniams teismą, pakelti (vozvisit) teismo valdžią, duoti jai atitinkamą savarankiškumą ir, apskritai, sutvirtinti tautoje tą įstatymų gerbimą, be kurio nėra galima visuomenės gerovė ir kuris turi būti visų ir kiekvieno nuo aukščiausiojo iki žemiausiojo veiksmų vadovas. Kaip gi buvo pakelta teismo valdžia, kaip buvo patikrintas jos savarankumas?

Teismo valdžia buvo atskirta nuo administracinės valdžios, kiek tai yra galima absoliutinėje monarchijoje. Tiek taikos teisėjai, kurie Rusijoje buvo renkami, visą laiką, kuriam išrinkti (72 str.), tiek teismo tardytojai, kurie buvo prilyginti apygardos teismo nariams (79 str.), tiek ir teismų pirmininkai,

pirmininkų padėjėjai ir nariai (243 str.) negalėjo be jų prašymo būti pašalinami iš tarnybos ir negalėjo be jų sutikimo būti perkeliami iš vienos gyvenamosios srities į kitą, išskyrus atvejus, numatytus 228—230, 295, 295² ir 296 str. str. Jie galėjo būti pašalinami, iškėlus teisėjui baudžiamąją bylą, arba visiškai atleidžiami iš tarnybos, arba išmetami tiktai baudžiamojo teismo sprendimu.

Teisėjo tarnybos pastovumo aprėžimui, nurodytieji įst. 295 ir 295¹ str. buvo įvesti tiktai 1885 m. Apie juos aš vėliau kalbėsiu. Tad pirmoje 1864 m. teismų santvarkos įstatymo laidoje teisėjo tarnybos pastovumas buvo visiškai apdraustas, nes 262 ir sek. įst. str. str., teisėjas dėl savo dorovinių ar šiaip tarnybinių prasižengimų, baudž. statuto kalėjimu nebaudžiamųjų, priklausė disciplinariniam teismui ir jį galėjo ištikti tik disciplinarinė atsakomybė. O disciplinarinė byla galėjo būti pradėta tiktai kolegialinio teismo nutarimu (įst. 274 str.).

Savaime suprantama, kad kolegialinio teismo pirmininkas turėjo priežiūros teisę, taip pat ir tam tikrų parėdymų teisę (251 str.), bet disciplinariniam persekiojimui jisai galėjo daryti pirmus žingsnius (vozbudit), o rasti pagrindus disciplinarinei bylai pradėti turėjo teisę tik kolegija, būtent, teismas tvarkomąjame posėdyje (274 str.). Tarp disc. bausmių pašalinimo iš tarnybos nebuvo (262 str.).

Tokia tvarka negalėjo įtikti ir neįtiko griežtiems autokratizmo šalininkams. Tą tvarka buvo jų nuolat puolama. Užstojus tamsiajai caro Aleksandro III reakcijai buvo ir šiuo reikalu išleista 1885 m. novelė. Jąja teisėjų pastovumas buvo pakirstas štai kaip. Įst. 295 ir 295¹ str. str., aukščiausiai senato disciplinarinei tarybai buvo duota teisė pašalinti teisėją iš tarnybos visai, bet išreikalavus pasiaiškinimą, kai teisėjas baudž. teismo nuteistas dėl netarnybinio nusikaltimo palyginti nedidele bausme, ir laikinai, net ir neišreikalavus pasiaiškinimo ir teismui dar bylos neišsprendus, kai teisėjui iškelta baudž. byla, kaltinant jį nusikaltimu, už kurį įstatymo numatyta kalėjimas, arba sunkesnė bausmė. Be to, 295² str. buvo duota teisingumo ministeriui teisė kelti teisėjui aukščiausioje disciplinarinėje senato taryboje disciplinarinę bylą dėl morališkai ar tarnybiškai įtariamų jo poelgių, ir teisėjas, davus pasiaiškinti, galėjo būti arba pašalinamas iš vietos, arba perkeliamas į kitą sritį į tokią pat tarnybą. Be to, vyresniajam apeliacinių rūmų pir-

mininkui buvo tuo pat įstatymu duota platesnė, nei pirma buvusi, priežiūros ir reagavimo į netinkamus apygardų teismų ir juose tarnaujančių teisėjų poelgius (251[1] str.). Bet ir šiuo įstatymu, kuris buvo toli nužengęs teisėjų pastovumo aprėžimo kryptimi, nebuvo duota teismo pirmininkui platesnių šiuo reikalu teisių santykyj su jo pirmininkaujamo teismo teisėjais, kaip kad iki tol jo turėta.

Autokratinės caro valstybės vyriausybei besirūpinant centralizmo dėsnio saugumu, buvo aprėžtas taikos teisėjų pastovumas vadinamosios valstybės „okrainose" — pakraščiuose. Taip, pav., Varšuvos apel. rūmų teritorijoje taikos teisėjai galėjo būti teisingumo ministerio pašalinti susitarus su vietos general-gubernatorium (teismų santv. įst. 511 str.). Taškento apel. rūmų srities taikos teisėjai galėjo būti teisingumo ministerio pašalinti (to pat įst. 652 str.). Tačiau, kai įstatyme yra numatytas teisėjo prasižengimams svarstyti disciplinarinis teismas, tai ne tik caro įsakymų, kuriems joks įstatymas negalėjo būti kliūtis teisėjui pašalinti, bet ir teisingumo ministerio šitokių parėdymų beveik nepasireikšdavo; teisėjui ypatingai bijoti netekdavo. Jis galėjo tikėtis, kad, vietos vyresniesiems pasiūlius ministeriui pašalinti teisėją, tas gali pareikalauti kelti disciplinarinę bylą, o šitąją laimėti vietos vyresnieji gali ir neturėti vilties. Pailiustruosiu šį teigimą įvykiu su manim. 1900—1901 m. žiemą vyresnysis Taškento teismo rūmų pirmininkas Bartenevas padarė visų taikos teisėjų veiklos reviziją. Aš tuomet buvau taikos teisėju Samarkande. Bartenevas, padaręs pas mane reviziją, rodosi, nepeikė mano darbo ir geruoju atsiskyrė su manim. Bet štai 1901 m. rudens pradžioje aš gavau iš Samarkando apygardos teismo pirmininko oficialiai man adresuotą Bartenevo jam prisiųstų visų teisėjų revizijos pastabų santraukas ir jo išvadų nuorašą. Tame rašte buvo išdėstyta daugiau kaip du šimtu įvairių taikos teisėjų veiklos trūkumų ir iš jų padaryta bendra išvada, kad esą taikos teisėjai daugiau rūpinąsi savo asmens gyvenimo patogumu, nei tarnybos sąžiningu ėjimu.

Šitas kaltinimas didžiai įžeidė mane. Aš beveik nemiegojau dvi naktis, sielvarta buvo giliai mane apėmusi. Tačiau aš su nieku nesitariau, kas daryti, o trečios dienos rytą sėdau ir parašęs pasiunčiau Samarkando apygrdos teismo pirminin-

kui prašymą, kad man būtų iškelta disciplinarinė byla ir būtų duotas galimumas pasiteisinti iš padarytų man kaltinimų.

Kadangi taikos teisėjas tame krašte galėjo būti teisingumo ministerio pašalintas iš tarnybos, tai savaime suprantama, kad man grėsė būti pašalintam dėl mano per didelės drąsos, gal akiplėšiškumo; gal Bartenevui gana būtų buvę tik pasiskųsti. Bet galėjo iš to skundo ir nieko neišeiti, nes prokuratūra būtų siuntusi ministeriui kitokių informacijų. Kai Samarkando apyg. teismo p-kas Pšeclavskis pasiuntė Bartenevui mano prašymą kelti man displinarinę bylą, tai vienu ir tuo pat laiku Taškentan nuvažiavo Samarkando prokuroras prašyti, kad man nebūtų nieko blogo daroma. Jisai gavo žinoti Bartenevo nusistatymą dėl mano rašto: Bartenevas pasakęs, kad jis iš Leono tokio rašto negalėjęs tikėtis, dėl to, kad Leonas žinąs, kokios jis, Bartenevas, esąs nuomonės dėl jo veiklos.

Vis dėlto išimtiniais atvejais, kaip jau buvau pasakęs, įstatymas negalėjo varžyti carui pasielgti su teisėju savo nuožiūra. Dėl dalyvavimo 1905 metų politiniame judėjime mudu su Tomsko apygardos teismo pirmininku Vite 1906 m. sausio mėn. vienu ir tuo pat caro įsakymu buvome atleisti iš tarnybos.

1894 metais teis. ministeris Muravjevas, tęsdamas autokratizmo prado stiprinimą teismo srityje, sudarė, caro įsakymu, komisija teismo srities įstatymams peržiūrėti. Ši komisija dirbo iki 1905 m. revoliucijos, bet savo darbų nebaigė ir jokių naujų pasiūlymų teisėjo pastovumui susiaurinti nepatiekė. Tad buv. Rusijoje teisėjo pastovumas, galima sakyti, išliko iki 1917 m. bolševikų revoliucijos ir tokioj formoj buvo Lietuvoje iki naujojo įstatymo.

Teisėjo pastovumui esant apsaugotam teismų santv. įstatyme, jo veikimui, einant įstatymais ir savo sąžine, pakankami buvo teisenų įstatymo tokie straipsniai kaip štai: civ. teis. įst. 129 ir baudž. teis. įst. 119; tokio dėsnio, koks išreikštas dabar veikiančio teismų santv. įst. 134 straipsnyje, nebuvo pirmiau veikusiame, 1864 m. sukurtame teismų santv. įstatyme. Jo nereikėjo.

C. Teisėjo pastovumo klausimas 1933 m. teismų santvarkos įstatyme griežtai išspręstas vyriausybės autokratizmo dėsnio kryptimi. Neginčijamas yra dalykas, kad teisėjas turi būti bešališkas, kai sprendžia bylas. Tam viena iš svarbiųjų sąlygų yra ta, kad teisėjas nepriklausytų politinei grupei. Šitai, rodos,

yra savaime aišku ir dėl to nereikia draudžiamojo įstatymo. 1864 m. teismų santv. įstatymą išleidžiant, Rusijoj nebuvo ir negalėjo būti politinių grupių: tad net minčiai, ar reikia drausti teisėjams būti politinių grupių nariais, nebuvo pagrindo kilti. Įvedus 1906 m. gyventojų atstovybę, gal ir reikėjo tas draudimas sutvarkyti įstatymu. Lietuvos teismų santv. įstatyme jis kitaip sutvarkytas. 142 sr. 3 p. draudžia teisėjui „dalyvauti tokiuose politinio pobūdžio veiksmuose, kurie gali silpninti pasitkėjimą teisėjo bešališkumu". Tenka manyti, kad dalyvavimas valstybiniuose veiksmuose laikomas tokiu, kuris negali silpninti pasitikėjimą teisėjo bešališkumu. [redacted] O 181 str. I p. teisėjas gali būti be jo sutikimo atleistas iš jo tarnybos, ligi nėra dar ištarnavęs teisėju trejų metų. Kadangi, pradedant įstatymui veikti, teisėjų daugumas jau buvo ištarnavę trejus ir daugiau metų, tai jiems yra tolygus ką tik cituotam įstatymo 181 str. I p. — 423 str. Negalima nesuprasti, kad nurodytieji trys įstatymo straipsniai įsako teisėjams lygintis valstybiškumo atžvilgiu valdančios grupės kryptimi.

Tokia pat tvarka 186 str. I p. yra numatyta dėl teisėjo perkėlimo į lygią ar aukštesnę teisėjo tarnybos vietą tame pačiame ar kitame teisme. O 186 str. 2 p. leidžia tai daryti su teisėju, ištarnavusiu ir trejus ar daugiau metų, „kai jis reikia perkelti dėl teisingumo darymo naudos ar dėl teisėjo vardo orumo".

To pat įstatymo 67, 68 ir 155 str., teismo pirmininkui priklauso ne tik teisė tvarkyti teismą, prižiūrėti teisėjų darbą ir šalinti pastebėtą netvarką, kas, savaime suprantama, turi jam priklausyti, bet ir teisė reikalauti iš teisėjo pasiaiškinimų (68 str. 2 p.) ir pasiūlyti drausmės teismui iškelti jo pirmininkaujamojo teismo teisėjui drausmės bylą. Teismo pirmininkui dabar nereikia kreiptis į kolegiją, kaip kad reikėjo pirmiau veikusiu teismų santv. įst., kad kolegija pasiūlytų kelti teisėjui drausmės bylą. Jis vienas turi teisę tai daryti.

Aukštesniųjų teismų pirmininkams teismų santv. įstatymo (str. 76, 79 ir 155) duotos aukščiau nurodytos priežiūros ir kitos teisės, tarp jų ir teisė siūlyti kelti drausmės bylą tiek žemesnio teismo teisėjui, tiek to teismo pirmininkui. Teisingumo ministeriui, savaime suprantama, duota labai plati teisė: prižiūrėti, daryti visų teismų revizijas ir kelti drausmės bylas vi-

siems teisėjams, įterpiant ir teismų pirmininkus, išskiriant tik vyr. tribunolo pirmininką (78, 79 ir 156 str. str.).

Taip sutvàrkius teisėjo pastovumo klausimą, rasta reikalo įdėti į teismų santv. įstatymą tokio turinio straipsnį, kaip kad 69 ir 88, būtent, kad teismo tvarkymas ir priežiūra negali liesti teisėjo nepriklausomumo, nurodyto 134 str., o tas straipsnis sako: „Teisėjas daro sprendimus, teklausydama savo sąžinės ir įstatymų“.

Ir senam teismų santv. įstatymui veikiant, buvo dvejopų teisėjų ir dvejopų teismų pirmininkų. Vieni pirmininkai, būdami išauklėti teisėjo savarankiškumo dvasioje, gerbdavo teisėjų laisvą sąžinę, sprendžiant bylą, vertindavo tą teisėją, kuris drąsiai, tvirtai ir rimtai gindavo savo nuomonę; tokių buvo daugumas. Kiti pirmininkai nemėgdavo klausyti priešingos nuomonės; pats priešingos nuomonės jų nuomonei pareiškimas sutrikdydavo jų dvasios pusiausvyrą. Pirmininkas ir tuo įstatymu galėjo daryti daug įtakos teisėjo tarnybiniam likimui, jo karjerai. Teisėjai vieni, jų buvo mažuma, spręsdami bylas, kartu su pirmininku drąsiai reikšdavo ir gindavo savo nuomonę, visai negalvodami, ar patiks ar nepatiks jų elgesys pirmininkui, ar pakenks ar nepakenks jie savo savarankiškumu savo tarnybai. O teisėjų daugumas tos drąsos neturėdavo, ypač kai pirmininkas būdavo iš aukščiau nurodytų antros kategorijos asmuo. Be to, vyriausybė visuomet turi ir turėjo galios daryti spaudimą teismui. Štai pavyzdžiai. Garsioje Kražių byloje, kurią sprendė Vilniaus teismo rūmai, dalyvaujant luomų atstovams, sprendimas įvyko palyginti malonus: kaltinamųjų daugumas buvo išteisinti, o pripažintiems kaltais buvo paskirtos lengvos bausmės.

Mirus tam asmeniui, kuris buvo Vilniaus teismo rūmų pirmininkas, sprendžiant Kražių bylą, ir kuris pirmininkavo joje, man teko skaityti apie jį štai kas. Išsprendus bylą, jis parašė ir pasiuntė teisingumo ministeriui konfidencialų laišką, kuriame teisino teismo lengvą sprendimą; kiek atsimenu, jo buvo rašyta, kad esą jis pirmą kartą savo gyvenime turėjęs tokį sunkų savo sąžinei uždavinį, dėl to, kad kaltinamieji iš tikro buvę nukentėjusieji dėl savo tikybinių teisių pasyvaus gynimo, o administracija buvo padariusi jiems daug žiaurumų. Jeigu buvo reikalo teisintis, vadinasi, spaudimas buvo.

Didelis vyriausybės spaudimas teismui buvo ir garsioje Beilio byloje, bet kadangi bylą sprendė prisiekusieji sprendėjai, tai spaudimas liko be vaisių.

Institucijų tinkamas sutvarkymas gelbėjo teisingumą.

Dabar veikiančiam teismų santv. įstatymui pavedus vienam asmeniui, teismo pirmininkui, iniciatyvą drausmės bylai kelti, ir tuo būdu iš pašaknų pakirtus teisėjo nepriklausomumą ir pastovumą, pirmininkui duotas neribotas galimumas įtaką reikšti, o kadangi jis nuo vyriausybės priklausomas, tai ir jos įtaką reikšti teismų veiklos srityje. Pirmininkas pats dažnai net nejaus, kad jo įtaka išspręs bylą, o iš tikro taip bus. Žmonės daugiausia yra vidutiniai asmenys; tokie yra ir teisėjai. Įstatymai leidžiami vidutiniems žmonėms. Išimčių gal atsiras, ir šiam įstatymui įgijus pilną reikšmę gyvenime. Bet tai bus retos išimtys, nes dvasios didvyriai yra retas reiškinys.

Dar reikia pridurti, kad siūląs kelti drausmės bylą pirmininkas gali būti tokios didelės svaros asmuo valdančios grupės tarpe, jog drausmės teismo nariams nebus drąsos atmesti jo siūlymų. Tad įstatymas duoda galimumo reikštis tokiems reiškiniams, kuriais teismų santv. įst. 134 str. bus tik poetiškai žodinis to įstatymo papuošimas.

II.

Abejotina nauda to, kad iš advokatų tarybos kompetencijos (t. santv. įst. 360 str.) išleistas buvusio teismų santv. įst. 367 str. 4 p.

Advokatų tarybai pirmiau priklausė teisė skirti advokatus vesti civilinėms byloms tų asmenų, kurie neturi lėšų advokatui pasisamdyti. Dabar adv. taryba tos teisės neturi. Man, kaip advokatų tarybos pirmininkui, tenka dar iki šiol, beveik kasdien, gauti prašymų skirti advokatą civilinei bylai vesti. Prašytojas pristato savo neturtingumo įrodymus. Kodėl ši advokatų tarybos teisė buvo panaikinta? Manau, kad įstatymdaviui pagrindas buvo toks. Mažumą anksčiau už teismų santv. įstatymą buvo išleistas darbo pajamų mokesčio įstatymas, kuris apdėjo mokesčiu ir advokatus. Rengiant tą įstatymą, advokatūra, principe neturėdama nieko pareikšti prieš jos apdėjimą mokesčiu, nurodė rengiantiems įstatymą, kad ji nemokamai tarnauja visuomenei, gindama kaltinamuosius ir vesdama civilines netur-

tingųjų bylas. Tad neteisinga bus, jei nebus atsižiūrėta į šį jos patarnavimą visuomenei. Matyti, ši aplinkybė turėta galvoj, kuriant naują teismų santv. įstatymą. Dabar teismas turi skirti atlyginimą baudž. byloje skirtam gynėjui, jei jis to paprašo, o civilinėse bylose neturtingieji palikti be teisinės specialisto pagalbos. Tuo būdu, advokatai atleisti nuo garbingo patarnavimo visuomenei. Tenka pastebėti, kad baudž. bylose advokatų, skirtų ginti kaltinamuosius, darbas tik formaliai yra laikomas apmokamas, nes dažniausiai jis lieka neapmokėtas: negi ims advokatas vykdomąjį raštą prieš neturtėlį, o teisiamųjų, prašančių skirti jiems gynėją, dauguma yra visai neturtingi. Valstybė gauna iš advokatų darbo pajamų mokestį, o neturtingieji negauna civilinėse bylose skirto advokato nemokamai vesti jų bylas. Manau, kad advokatija neturėjo galvoje tokios išvados iš savo pastabų, kurias ji buvo pareiškusi darbų pajamų mokesčio įstatymą rengiant.

(B. d.).

V. Fridšteinas

Posesorinis ieškinys istorijoj, teorijoj ir praktikoj.

Posesorinis ieškinys yra ieškinys valdymui apsaugoti. Šis institutas, kaip ir daugelis kitų civilinės teisės institutų, sukurtas romėnų teisės; jis iš ten paimtas ir ligšiol plėtojasi romėnų teisės įtakoje.

I

Romėnų teisės literatūroj jau seniai ginčijamasi dėl to, ar valdymas yra teisė arba tik faktas. Šis ginčas nėra be pagrindo, nes nuo tokio ar kitokio atsakymo į šitą klausimą pareina šio ieškinio konstrukcija, o taip pat ir tai, kas gali tuo ieškiniu naudotis, ir motyvas, kodėl įvestas atskiras ieškinys valdymui apsaugoti.

Žymūs romėnų teisės tyrinėtojai laiko valdymą faktu. Valdymas — sako Sohm[1]) — yra faktiška valdžia daiktui.

---

[1]) Sohm — Mitteis — Wengen. Institutionen. 1928, pusl. 268.

Anot Puchtos, faktiška, fizinė, prigimtinė nepriklausomybė, faktiška valdžia daiktui, padėtis, kurioje galima visiškai paveikti į daiktą, yra valdymas[2]).

Valdyti daiktą reiškia turėti jį savo valdžioje... Kai mes kalbam apie valdymą, mes paliekam nuošaly klausimą apie teisę valdyti... Valdymas tiek toli yra nuo teisės, kad norint jį apibūdinti, tenka pastatyti jį priešais teisę. Bet jis yra — rašo Windscheid[3]) — teisės santykis dėl to, kad su juo susieti tam tikri juridiniai padariniai, o taip pat dėl to, kad jis juridiniais pagrindais laikomas esamas arba nesamas priešingai tikrenybei. (Čia Windscheid turi galvoje nuomininkų ir kitų priklausančių nuo samdininkų asmenų padėtį romėnų teisėje).

Girard[4]) laiko valdymą faktiška valdžia daiktui; gi teisinė valdžia daiktui esanti nuosavybė. Valdymas esąs materijos ir valios faktas, susidedąs iš dviejų elementų: materijos elemento — daikto — (corpus) ir valios elemento, kuris romėnų teisės tekstuose vadinamas animus, ir kurį dabar priprasta vadinti animus domini. Grynos romėnų teisės sąvokoje jis statomas tik priešais nuosavybę. Nihil commune habet — sako Ulpianas (D. 41, 2, 12, 1) — proprietas cum possessione. Separata esse debet possessio a proprietate (D. 43, 17, 1, 2)[5]).

Kitaip stato klausimą Muromcev. „Mes, — rašo jis, — klaidingai pasielgsime, jeigu sekdami romėnų teisininkus, apibūdinsim valdymą (kaip tat daro Savigny), kaip faktišką galimumą betarpiškai viešpatauti daiktui kiekvienu momentu, pašalinant kiekvieno kito asmens įtaką (veikimą) į jį, ir jeigu sakysim, kad valdymas prasideda nuo tokio galimumo įgijimo momento ir prarandamas to galimumo nutraukimu (прекращение)... Grimm[6]) daug sudėtingiau aiškina valdymo sąvoką romėnų teisėje. Jo nuomone, reikia griežtai skirti valdymą ekonomine prasme nuo valdymo teisės prasme. Ekonomine prasme valdymas yra faktiška daikto priklausomybė nuo asmens ūkio apyvokai. Toks valdymas gali būti ir neteisėtas. Vis dėlto romėnų teisė leidžia ginti valdymą nepareinamai nuo to, ar asmuo

---

[2]) Пухта, Курсъ римскаго гражданскаго права (rusų vertimas 1874 m.) T. I, pusl. 319.

[3]) Windscheid. Lehrbuch des Pandektenrechts. 1882 m., pusl. 455/6.

[4]) Girard. Manuel élémentaire de droit romain. 1924 m., pusl. 278.

[5]) Nuosavybė nieko bendra neturi su valdymu. Valdymas turi būti atskiriamas nuo nuosavybės.

[6]) Гриммъ, Лекціи по догмѣ римскаго права 1924 г., стр. 159—167

valdo daiktą teisėtai, ar ne. Nuo Savigny laikų viešpataujanti nuomonė apibūdina valdymą, kaip faktišką viešpatavimą asmens daiktui, susietą su noru laikyti daiktą savo nuosavybe ir nepripažinti nieko kito, kaip jo savininko. Būtinas juridinio valdymo elementas yra animus domini. Kur yra tik faktiškas sąryšys asmens su daiktu, o nėra animus domini, ten nėra ir valdymo (possessio), o yra tik paprastas daikto laikymas (detentio). Todėl Grimm ir neigia teorijas Ihering'o ir Dernburg'o, kurie tvirtina, kad romėnų teisininkai, išskyrus Paulių, nepriduoda reikšmės tam, ar valdytojas turi animus domini ar ne.

Sugretinus aukščiau nurodytas nuomones, reikia prieiti galutiną išvadą, kad pagal romėnų teisę, valdymą reikia laikyti ne teise, o *faktu* (res facti, non juris). Gi ginti tam tikrais interdiktais (ieškiniais) buvo leista tik *juridinis* valdymas, t. y. valdymas cum animo domini. Tik juridinis valdymas, valdymas cum animo rem sibi habendi, apginamas interdiktu. Tačiau čia neturi reikšmės, ar pats valdytojas laiko save savininku, ar ne; nuo trečiųjų asmenų apginamas net vagies valdymas[7]).

Interdiktu apginamas malae fidei (nesąžiningas) valdytojas nuo visų, net ir nuo tikro savininko; ir asmuo, kuris jėga atėmė valdymą, apginamas nuo visų, išskyrus tą, iš kurio jis yra valdymą atėmęs[8]). Visa posesorinio ieškinio esmė yra ta, kad faktiškas valdytojas *neturi* įrodyti savo *teisę* valdyti net ir tuo atveju, kai atsakovas turi valdymo teisę, o jis jokios teisės valdyti neturi. Priešingai, valdytojas, turįs teisę valdyti (nuomininkas, usufruktuarius, valdytojas iki gyvos galvos, įkaito laikytojas ir t. t.), kurį romėnų teisė laiko ne valdytoju (possessor), o tik laikytoju (detentor), negali pasinaudoti posesoriniu ieškiniu[9]).

Valdymui apginti romėnų teisė nustatė ypatingą institutą, vadinamąjį interdiktum, jei tik valdymas buvo įgytas ne jėga (nec vi), ne paslaptingai (nec clam) ir nec precario (prekarinis valdymas yra valdymas, priklausomas nuo savininko).

---

[7]) Sohm. Opus citatum, pusl. 271.
[8]) Girard. Op. Cit., pusl. 280.
[9]) Sohm,, Op. cit., pusl. 271; Girard, Op. cit., pusl. 280.

Romėnų teisė numato dvi rūšis interdiktų: vieni turi uždavinį apginti esamą valdymą nuo sutrukdymo, palaikyti valdymą (interdicta retinendae possessionis), kiti — atstatyti atimtą valdymą (interdicta recuperandae possessionis).

Prieš tą asmenį, kuris sutrukdė nekilnojamojo turto valdymą, praetor išduodavo tam, kuris buvo valdytoju sutrukdymo momentu, interdictum uti possidetis.

Posesoriniu ieškiniu negalima buvo naudotis prieš tą atsakovą, kurio valdymas buvo sutrukdytas jėga, ar paslaptingai, o taip pat prieš tą asmenį, iš ko valdymas buvo įgytas prekario būdu (nuomininkas prieš savininką ir t. t.).

Kilnojamojo turto valdymui apginti buvo įvestas interdictum utrubi. Juo galėjo naudotis asmuo, kuris per paskutinius metus ilgiausiai valdė daiktą, nors priešininkas valdytų daiktą anksčiau ir net tuo momentu, kai ieškovas kreipiasi į praetorą. Grimm'o nuomone, Justiniano teisėje abu interdiktai skiriasi tik vardu; šiaip interdictum utrubi visai prilygintas interdiktui uti possidetis. Tatai reikia suprasti taip, kad Justiniano laikais interdiktu utrubi galima buvo gintis tik nuo to, kas užvaldė daiktą valdymo sutrukdymo metu, (actio in personam), tuo tarpu kai ankščiau tat buvo actio in rem, kuri buvo naudojama prieš kiekvieną asmenį, pas ką daiktas atsirado[10]).

Nurodytieji interdiktai gynė valdymą nuo įvairių rūšių sutrukdymo, bet negynė visiško valdymo atėmimo (pav., kai kas nuėmė derlių iš svetimo lauko; padėjo akmenis arba šlamštą svetimam sklype; kai kaimynas stato savo sklype pastatus, kurie trukdo arba gresia ramiai valdyti gretimą sklypą ir t. t.).

Valdymo atėmimo atveju valdymui apginti buvo nustatyta: 1) interdictum unde, o jeigu valdymas atimtas jėga ir jei nuo atėmimo dienos praėjo ne daugiau, kaip vieneri metai, — (intra annum), interdictum de precario; savininkas galėjo naudotis juo kiekvienu momentu prieš valdytoją precario teisėmis[11]).

---

[10]) Windscheid, op. ct., pusl. 486—492; Sohm., op. cit., 276—279; Puchtta, op. cit., pusl. 348—352; Girarad, op. cit., pusl. 289—292; Муромцевъ, op. cit., pusl. 552—557; Гриммъ, op. cit., pusl. 177—179.

[11]) Windscheid, op. cit., pusl. 492—498; Shom, op. cit., pusl. 279—280; Puchtta, op. cit., pusl. 357; Girard, op. cit., pusl. 292—294; Муромцевъ, op. cit., pusl. 555.

II.

Viduramžiuje, kanonų teisės dėka, valdymo apgynimas buvo žymiai praplėstas. Iš incorporuoto į dekretą Gratiani kanono Reintegranda (išleisto popiežiaus Inocentijaus 1216 m. — paskutiniais jo pontifikavimo metais) ir kanono Saepe viduramžio teisininkai priėjo išvadą: a) kad romėnų teisės detentor apgynamas lygiai taip pat, kaip ir possessoor; b) kad šis apgynimas yra nukreiptas (per exceptio spolii ir actio spolii) ne tik betarpiškai prieš svetimo valdymo užvaldytoją, bet ir prieš kiekvieną trečiąjį asmenį, kuris įgijo valdymą iš užvaldytojo, žinodamas pastarojo užvaldymo būdą, ir c) kad toks posesorinis ieškinys gali būti pareikštas per 30 metų.

Iš tikrųjų kanonas Reintegranda turėjo galvoje tik pasaulinės valdžios pašalinto iš savo vyskupijos vyskupo teisių bei jo žemių valdymo atstatymą. Bet laikui bėgant, tuo pačiu kanonu buvo pradėta ginti kiekvieną, kuris be jo valios nustojo valdymo. Šis praplėstas išaiškinimas ėjo plačiųjų gyventojų masių naudai[12]. ,

III

Ginčas apie tai, ar valdymas yra tik faktas, ar jis yra teisė, eina ne tik romėnų teisės, bet ir dabartinės teisės literatūroje.

Rusų civilinės teisės literatūroj Pobiedonoscev, Meier, Sinaiski, Guliaev laiko valdymą faktu, faktiškų ryšių asmenų su daiktu, asmens viešpatavimu daiktui, nepareinamai nuo to, ar faktiškas valdytojas turi nuosavybės ar kurią kitą teisę daiktui[13].

Tiutriumov[14], teoretiškai laikydamas valdymą faktu, tyrinėja visą klausimą Pabaltijo civilinių įstatymų atžvilgiu. Kadangi tie įstatymai (625, 626, 682—699) pagrįsti romėnų teise, tai jie skiria possessio nuo detentio; pagal juos valdymas

---

[12]) Windscheid., op. cit., pusl. 501—505; Sohm, op. cit., pusl. 280—283.

[13]) Побѣдоносцевъ, Курсъ гражданскаго права, т. I 1896 г., стр. 150—164 Мейеръ, Русское гражданское право 1915 г., стр. 224; Синайскій, Русское гражданское право, Вып. I 1914 г., стр. 208; Гуляевъ, Русское гражданское право, 1912 г., стр. 124

[14]) Тютрюмовъ, Гражданское право, 1922 г., стр. 121 — 123.

yra su animu rem sibi habendi, o Zodel jie įdeda į valdymo sąvoką teisės elementus.

Anenkov veikiančios teisės atžvilgiu apibūdina valdymą čia faktu, čia teise[15]). Bet, kalbėdamas apie valdymo gynimą, apie posesorinį ieškinį, jis pripažįsta, kad čia valdymas suprantamas tik, kaipo faktas, be jokio ryšio su klausimu dėl valdymo teisės[16]).

Bieliackin ir Šeršenevič[17]) apibūdina valdymą, kaip teisę. Šeršenevič savo pažiūrose eina net tiek toli, kad, priešingai daugumai teoretikų, veikiantiems įstatymams ir praktikai, teigia, jog ginti reikia ne kiekvieną ryšį asmens su daiktu, o *valdymą nuosavybės pavidalo,* t. y. viešpatavimą daiktui, susietą su noru daiktą pasisavinti,

IV

Kai dėl mūsų civilinių įstatymų (X t. I d.), tai geriausiai ir aiškiausiai šis klausimas išanalizuotas paaiškinamajame rašte prie civilinio kodekso projekto (trečia knyga)[18]). Veikiančiuose įstatymuose valdymo sąvoka turi trejopą prasmę: 1) vieną — žodžiu „valdytojas" suprantamas savininkas (X t. 1 d., 109, 116, 176, 193, 420, 424—430, 439—443, 542—544, 549, 1068, 1314, 1632 ir kiti str.; civ. pr. įst. 213[1], 273, 610, 1116—1118, 1188—1190 str. ir kiti; Not. Įst. 178[1] str.); 2) kitur žodžiu „valdymas" suprantama tam tikra teisė, išskirta iš nuosavybės teisėtu aktu, arba nepilna (aprėžta) nuosavybė be teisės rikiuoti (disponuoti) (X t. 1 d., 432, 448, 462, 463, 467, 485—489, 495, 500—507, 509—511, 533[1]—533[13], 1070, 1182, 1201—1204, 1206, 1208—1211, 1641, 1692[1] str. ir kiti; civ. pr. įst. 31, 212, 1314 str.; Not. Įst. 159, 186; VIII t. Duoklės įstat. (Уставоброчный); IX t., Ypat. Priedas XIV sk. 3 str., XXV sk. (valdymas činšo teisėmis); 3) trečiur žodžiu „valdymas" suprantamas *faktas* buvimo turto tam tikro asmens valdžioj *(detentio)*, faktas, kuris *nepareina nuo teisės,* o kartais net *priešingas* teisei, bet vis dėlto įstatymo pripažįstamas, laikinai net

---

[15]) Аненков, Система русскаго гражданскаго права, т. II 1900 г., стр. 511—512

[16]) Op. cot., стр. 597.

[17]) Бѣляцкинъ, Частное право 1928 г., стр. 239. Шершеневичъ, Учебникъ русскаго гражданскаго права, т. I 1914 г., стр. 252, 268.

[18]) Вотчинное право, т. I 1902 г., стр. 428—437.

ginamas ir tam tikrais atvejais virstantis teisių kompleksu (X t. 1 d., 111, 282, 295, 393, 523—524, 551—553, 557—560, 563, 564, 567, 609—615, 618—626, 628, 630—638, 640—643, 674, 690, 691, 707, 709, 940, 992, 1066[12]—1066[14], 1097, 1241, 1242, 1261, 1296, 1299, 1301, 1303, 1378, 1386, 1389, 1523, 1524, 1526, 1684, 2163, priedas prie 709, priedas 4 prie 1130 str.; civ. pr. įst. 29 p. 4 (dabar 2), 31, 34, 74, 213[3], 215, 409, 412, 416, 422, 737, 1091, 1104, 1116—1118, 1128, 1147, 1197, 1198, 1209, 1310, 1311, 1314, 1315, 1400 past., 1421—1429, 1431—1433, 1435—1437 str.).

Posesorinis ieškinys kaip tik ir nustatytas šiam *faktiškam* valdymui, nepareinančiam nuo teisės valdyti, apsaugoti, kas aiškiai pabrėžta veikiančiuose įstatymuose: „Visoks, net neteisėtas, valdymas vyriausybės yra saugomas nuo prievartos ir savivalės ligi turtas bus atiteistas kitam ir atlikti dėl jo perdavimo tinkami teisėti veiksmai" (X t. 1 d. 531 str.).

V

Visa posesorinio ieškinio esmė ir reikšmė yra ta, kad *faktiškas* valdytojas saugojamas nuo kiekvieno sutrukdymo arba užvaldymo, nepareinamai nuo to, ar jis turi kurią nors teisę valdyti, ar ne (civ. pr. įst. 73 str.; senato spr. 1879 Nr. 89, 1882 Nr. 134, 1886 Nr. 88). Todėl atsakovas negali atsikirsti tuo, kad jis turi teisę ginčo turtui; jis negali atsikirsti nei prieštaravimu, nei priešinguoju ieškiniu. Tatai matyti tiek iš civ. proc. įst. 73 str., kuris neleidžia byloj dėl pažeisto valdymo svarstyti klausimą apie nuosavybę ar apie teisę valdyti, tiek ir iš X t. 1 d. 531 str., kuriuo saugojamas kiekvienas valdymas, kad ir *neteisėtas*. Jeigu saugojamas neteisėtas valdymas, tai aišku, kad posesorinio ieškinio eigoje neleidžiama kelti klausimą apie tai, kad ieškovas valdo turtą neteisėtai.

Viename sprendime (1889 Nr. 44) Senatas pasisakė, kad Apygardos Teismų sprendžiamose bylose dėl sutrukdyto nekilnojamojo turto valdymo atsakovas gali atsikirsti nurodymu, kad ginčo turtas priklauso jam nuosavybės teisėmis, ir teismas turi išžiūrėti jo teisių esmę. Tokiu atveju atsakovas neturįs kelti priešingąjį ieškinį, nes jis, gindamas tik savo valdymą, nepareiškiąs jokių savarankiškų reikalavimų ir neprašąs, ką

nors jam priteisti, bet tik ginčiją̨s ieškovo reikalavimą, remdamasis savo nuosavybės teise. Savo sprendimą Senatas remia tuo, kad tik Taikos Teisėjas neturįs spręsti klausimą dėl nuosavybės ar kitos teisės nekilnojamam turtui (civ. pr. įst. 79 str.); Apygardos Teismams šis aprėžimas esąs netaikomas (civ. pr. įst. 202 str.).

Sunku sutikti su tokia nuomone. Valdymo gynimas paremtas, kaip jau sakyta, ne tik civ. pr. įst. 73 str., bet ir X t. 1 d. 531 ir 690 str., kurie buvo taikomi ne tik Taikos Teisėjams, bet ir Apygardos Teismams. Šitie gi straipsniai apsaugoja ne tik teisėtą, bet ir neteisėtą valdymą. Senato sudarytas tuo būdu vidurinis ieškinys tarp posesorinio ir petitorinio ieškinių neturi įstatyminio pagrindo ir prieštarauja bendram paties Senato pripažintam dėsniui, kuriuo kiekvienos bylos objektas редметъ) apibūdinamas *ieškovo* reikalavimu, o ne atsikirtimu atsakovo, kuris negali savo valia keisti ieškinio pagrindą.

Vyriausiasis Tribunolas po nedidelio svyravimo visai teisėtai pripažino, kad posesorinio ieškinio eigoje joks ginčas dėl teisių neleidžiamas.

Viename sprendime (1924 m. Nr. 153) Vyr. Tribunolas pripažino teisėtais veiksmus Taikos Teisėjo, kuris, spręsdamas bylą dėl sutrukdyto valdymo atstatymo, išsprendė ginčą dėl nuosavybės teisės, pasirėmęs atsakovo atsikirtimu.

Dar 1925 m. Vyr. Tribunolas sprendime Nr. 207 yra pasakęs: „Kasatorius klysta, manydamas, kad tarp posesorinio ir petitorinio ieškinių yra principialiai — procesualinis skirtumas; šito skirtumo negali būti, nes teisme negalima ginti nuogą faktą, teisme visuomet gali būti visais atvejais ginama tik teisė; skirtumas tik tas, kad vienu atveju (petitoriniuose ieškiniuose) ši teisė turi būti įrodyta teisme, o antru atveju (posesoriniuose ieškiniuose), ji yra preziumuojama iš fakto“. Bet toje pačioje byloje Vyr. Tribunolas, nepastebėjęs prieštaravimo, pripažino, kad, jeigu nuo valdymo sutrukdymo praėjo mažiau, kaip 1 m. (civ. pr. 29 str. 2 p.), tai ieškovas turi tik įrodyti *faktą* savo valdymo prieš šį sutrukdžius.

Apskritai, Vyriausiasis Tribunolas laikosi tos nuomonės, kad posesoriniu ieškiniu apsaugojamas valdymo *faktas,* o ne teisė.

Posesorinio ieškinio eigoje atsakovas tegali atsikirsti arba tuo, kad ieškovas nevaldęs ginčijamojo turto, arba tuo, kad

jis (atsakovas) nepažeidęs ieškovo valdymo (1924 Nr. 305). Valdymas, jo pobūdis, jo pradžia ir eiga vis tai yra ne teisės, o fakto klausimai (1926 Nr. 85). Posesoriniame ieškinyje bylininkų teisės nėra svarstytinos. Kuriuo pagrindu, kuriuo titulu, kieno vardu ir kokiomis teisėmis valdymas sutvarkytas — tat jokios reikšmės posesoriniam ginčui neturi (1927 Nr. 191). Kiekvienas *faktiškas* valdymas įstatymu apsaugojamas (1929 Nr. 23).

Apygardos Teismas, svarstydamas ieškovo nuosavybės teisę ginčijamajam plečiui ir atsakovo teisę valdyti šį plečių bei šios teisės tikslą, — išėjo iš posesorinio ginčo ribų (1926 Nr. 95).

Priešingai Senato nuomonei, Vyr. Tribunolas visai teisingai atmeta galimumą iškelti prieš posesorinį ieškinį priešingąjį petitorinį ieškinį. Civ. proc. įst. antroji knyga visai nenumato ieškinių dėl atstatymo pažeisto valdymo. Tokiu būdu šie ieškiniai sprendžiami tik Taikos Teisėjų. O Taikos Teisėjas, spręsdamas bylą dėl pažeisto valdymo atstatymo, negali svarstyti priešininko atsikirtimų dėl jo nuosavybės teisės ginčijamam turtui (1925 Nr. 370), nors bylos dėl nuosavybės teisių nekilnojamajam turtui pas mus Taikos Teisėjo buvo sprendžiamos. „Klasikinė ginčų dėl nekilnojamojo turto kvalifikacija dviejomis tų ginčų kategorijomis — posesorinio ginčo kategorija ir petitorinio gnčo kategorija — yra esminė, o ne tiktai pareinanti nuo teismingumo suskirstymo tarp teismo organų, pavedusio vieniems organams posesorinius, o kitiems — petitorinius ginčus spręsti; atskiro savarankiško posesorinio ieškinio pagrindas glūdi materialinės civilinės teisės nuostatuose, būtent — teisinėje paties valdymo fakto, kaipo prezumuojamos valdymo teisės, apsaugoje; tai matyti kaip tik iš paties X t. 1 d. 531 str., kuris kategoriškai nustato valdymo *fakto apsaugą,* visai neatsižvelgiant į tai, ar tas faktinis valdymas, arba kitaip sakant, ar toji valdymo teisės prezumpcija, kuri glūdi valdymo fakte, atitinka ar neatitinka valdytojo teisės tikrenybę; 531 straipsnio tekste tai yra labai griežtai ir ryškiai pareikšta, būtent — kategoriškai pasakyta, kad ir neteisėtas valdymas apsaugojimas; *faktinam gi valdymui apsaugoti ir yra skiriamas posesorinis ieškinis;* tame pačiame straipsny pasakyta, kad ši *„neteisėto“* valdymo apsauga tol yra vykdoma, kol valdomas turtas nebus kitam asmeniui priteistas; vadinasi as-

muo, kuris pretenduoja į kieno nors — *vistiek, teisėtai ar neteisėtai* — valdomąjį turtą, tegali ieškoti jį petitoriniu ieškiniu, bet ne faktišku atėmimu, o jei jis tą turtą atimtų ne teismo sprendimu petitoriniame ginče, tai tas, kuris turtą valdė ir iš kurio jis tapo atimtas, *gali, eidamas savo teise į faktinio valdymo apsaugą, posesoriniu ieškiniu sau valdymą grąžinti.* Faktino valdytojo keliamas šiai apsaugai įvykdyti posesorinis ieškinys negali būti atsakovo atsikirtimu paverstas petitoriniu, nes tuo pačiu būtų naikinama faktinio valdymo teisinė apsauga prieš turto savininką ir pastarasis — turto savininkas — visuomet galėtų be jokio teismo pats atimti neteisėtai kieno nors valdomąjį turtą" (1928 Nr. 237). Prieš posesorinį ieškinį atsakovai gali pareikšti tiktai posesorinį priešieškinį, jeigu jie patys pirmiau valdė ginčijamąjį turtą ir jei nepraėjus vieneriems metams jų valdymą sutrukdė ieškovas (1924 Nr. 305).

Tačiau Vyr. Tribunolas prileidžia atsakovo atsikirtimą, jog ginčo turtas priklauso jam nuosavybės teisėmis, kai ginčas dėl nuosavybės teisių tarp ieškovo ir atsakovo jau pirmiau buvo išspręstas petitoriniame ieškiny. Nors, — sako Vyr. Tribunolas, — einant civ. proc. įst. 73 str., teismas spręsdamas bylą dėl atstatymo sutrukdyto faktino valdymo nesprendžia klausimo dėl teisės, bet jeigu tas klausimas dėl teisės išspręstas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, tai tokio sprendimo ignoruoti nėra teisėto pagrindo, nes sprendimas dėl atstatymo sutrukdyto faktino valdymo turi galios tik tol, kol ginčas dėl teisės nėra išspręstas (1932 Nr. 613).

Apskritai, posesorinį ieškinį jungti su petitoriniu ieškiniu neleidžiama (1933 Nr. 130). Be abejo, prileidžiant petitorinį priešieškinį prieš posesorinį ieškinį, išnyktų reikšmė posesorinių ieškinių, kaip skubotos apsaugos nekilnojamojo turto valdymo, nes pareiškus priešingąjį petitorinį ieškinį, byla, kilusi iš posesorinio ieškinio, turėtų būti nagrinėjama, kaip byla dėl šalių teisių, o tokiai bylai išspręsti reikia ilgesnio laiko (1933 Nr. 458).

(B. d.)

Tsn. pulk. Mieželis

Kasacinė instancija kariniams teismams.

Karo baudžiamasis procesas visada buvo bendrojo baudžiamojo proceso įtakoje. Jis, sekdamas bendrąjį baudžiamąjį procesą, perimdavo iš šio tas pačias pagrindines formas, prijungdamas prie jų tik tuos savotiškumus, kuriuos pagimdo karo tarnybos ypatingoji būtis. Tad kasacinės instancijos kariniams teismams šaknų tenka ieškoti bendrojo kasacinio teismo kilmėje.

Kasacinio teismo idėja kilo Prancūzijoje. Ten, kaip ir Anglijoje, aukštesnieji teismai išsirūtuliavo iš Karaliaus Tarybos (conseil du roi). Didžiosios Prancūzų revoliucijos veikėjams, siekusiems valdžios centralizacijos, patiko kasacinės instancijos, saugojusios įstatymus ir turėjusios visų valstybės teismų kontrolę, idėja. Jie, sekdami Montesquieu mokslą apie valdžių padalinimą, išėmė teismų funkcijas iš Karaliaus Tarybos ir perdavė jas naujai įsteigtam (1790 metais), „prie įstatymų leidimo korpo", Paryžiuje, Kasaciniam Teismui (Tribunal de Cassation). Jie panaikino seną teismų santvarką, padalindami teismo valdžią tarp kasacinio ir žemesniųjų teismų, ir Kasaciniam Teismui buvo pavesta palaikyti, teismų pagalba, įstatymų taikymo vienodumą, naikinant tam prieštaraujančius sprendimus ir aiškinant įstatymų tikrąją prasmę. 1790 metų įstatymu buvo pavesta kasaciniam teismui spręsti: 1. kasacinius skundus prieš galutinius teismo sprendimus, 2. prašymus dėl bylų perkėlimo iš vieno teismo į kitą, esant teisėtam įtarimui, 3. bylų priklausomybės ginčus ir 4. išžiūrėti civilinius ieškinius, prieš sprendžiant juos pilnos sudėties teisme. Ilgainiui kasacinio teismo reikšmė augo. Napoleonas I matė jame paramą įstatymo leidimo organui. Dar būdamas konsulu, jis nurodydavo, jog kasacinis teismas turi pastatyti teismų sprendimus į įstatymo nustatytas vėžes ir neleisti teisėjams, prisidengus teisingumu, nukrypti nuo įstatymo tikrosios prasmės. Nors vėlesniais Prancūzijos įstatymais buvo padaryta kasacinio teismo organizacijoje kai kurių pakeitimų, bet pirmutiniai šio teismo organizacijos pagrindai pasiliko iki šiol.

Kasacinio teismo idėja prigijo ne tik savo gimtinėje, Prancūzijoje, bet iš ten praplito visoj Europoj. Jos pasisekimas, be

kitko, sijamas su tais laikais pasireiškusiu įrodymų teorijoje nauju pradu. Buvusi formalinių įrodymų teorija liko pakeista laisvu, sąžinės balsu paremtu, įrodymų įvertinimu. Šis naujasis pradas negalėjo derintis su reikalavimu peržiūrinėti bylą kelis kartus iš esmės, nes negali būti tikros garantijos, jog trečios ar ketvirtos instancijos sprendimas iš esmės bus teisingesnis, negu pirmosios. Įsivyravo pažiūra, jog sprendimas principe yra teisingas, jeigu jis yra padarytas prisilaikant visų teismams nustatytų taisyklių. Tad kilo būtinas reikalas turėti teismą, kuris, neliesdamas bylos esmės, kontroliuotų žemesniųjų teismų prisilaikymą jiems nustatytų taisyklių (formalumų). Tai funkcijai atlikti kaip tik geriausiai tiko kasacinis teismas.

Ir Rusija kasacinio teismo organizaciją perėmė iš Prancūzijos. Anksčiau kasacinės instancijos Rusijoj nebuvo. Baudžiamosios bylos iš žemesnės instancijos į aukštesnę ėjo revizine tvarka, t. y. žemesnio teismo sprendimas buvo tikrinamas ne tik iš formalės pusės, bet ir iš esmės. Naujo Kodekso (1864 d. lapkričio mėn. 20 dienos) kūrėjai, įvesdami į procesą pradą, jog sprendimai daromi sąžinės balsu, vidaus įsitikinimu, rado, jog šis pradas yra nesuderinamas su daugkartiniu sprendimų patikrinimu iš esmės. Atskyrus teismo valdžią nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios, teismo aparato valdymas reikalavo sukurti tokią instanciją, kuri stovėtų visų kitų teismų viršūnėje ir galėtų prižiūrėti, kontroliuoti žemesniųjų teismų darbą. Tokiais sumetimais vadovaujantis, 1864. XI.20 d. įstatais buvo pavesta kasacinio teismo funkcijos Senatui.

Beveik tuo pačiu laiku, kai ėjo Rusijos bendrųjų teismų pertvarkymas (1864 m.), vos keliais metais vėliau, įvyko ir karo teisenų pagrindinis pertvarkymas. Karo teisenos įstatymui paruošti sudarytoji 1862 metais komisija savo darbe vadovavosi be kitko tokiais dėsniais: 1) karo teismų sutvarkymas turi kiek galima daugiau būti panašus į bendrųjų teismų sutvarkymą, nukrypstant nuo šių tik tais atsitikimais, kada tat pateisinama karo tarnybos reikalavimais bei nauda, 2) iš bendrųjų teismų santvarkos perimti visus nuostatus, kurie neprieštarauja specialiems kariuomenės reikalavimams (Sbornik Zakonod. rabot, įvadas). Šių dėsnių prisilaikant, ir buvo sukurti 1869 metų Karo teisenos nuostatai. Tad suprantama, jog šiais įstatais sukurto kasacinio teismo — Vyriausiojo Karo Teismo

— sutvarkymo pagrindai turėjo daug bendro su Senato sutvarkymu, bet vis dėlto turėjo ir nemaža ypatumų. Vienas iš svarbesnių ypatumų yra tas, kad Karo teisenos įstatai numato skirtingus kasacinius teismus taikos ir karo metui.

Lietuvoj kasacinė instancija, tiek bendriesiems, tiek ir kariniams teismams, atsirado tik 1919 metais, kada buvo įsteigtas Vyriausiasis Tribunolas ir Armijos Teismas, kasacinė instancija Pulkų Teismų sprendimams.

Senovėje, kada Lietuva buvo nepriklausoma valstybė, Lietuvoje, kaip ir visur kitur, kasacinis teismas nebuvo žinomas. Senaisiais laikais, net tada, kada jau įsisteigė keletas teismų rūšių, XV—XVI amž., bylos ėjo per instancijas, į viršų, ligi viešpaties (kunigaikščio) teismo, apeliacijos keliu, tikriau sakant, revizine tvarka, nes aukštesnioji instancija peržiūrėdavo bylą iš naujo, tikrindama ne tik formalę bylos pusę, bet ir esmę. Tada, beveik ligi Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo atsiradimo (1581 m.), teismo organizacijoj pastovumo nebuvo. Instancijų nevisada buvo laikomasi; kai kada bylą pradėdavo ne žemesniajame, pavieto, bet tiesiog aukštesniajame, viešpaties, teisme. Ir patys sprendimai nepasižymėdavo tvirtumu. Dažnai ir pats viešpats, kunigaikštis, ne tik savo pirmtakų, bet ir savo paties sprendimą taisydavo, pakeisdavo. Įkurtas 1581 metais Vyriausiasis Lietuvos Tribunolas tik savo vardu primena dabartinį Vysiausiąjį Tribunolą, bet savo organizacija ir funkcijomis visiškai skyrėsi. Senasis Tribunolas buvo ne valstybinis, o tikrumoje tik bajorų luomo teismas, nes teisėjai šiam teismui buvo renkami bajorų kasmet tam tikruose seimeliuose. Bajorams įsigalėjus, jis faktinai perėmė buv. viešpaties teismo funkcijas. Žuvus Lietuvos valstybei, žuvo ir Lietuvos teismai, šių laikų akimis žiūrint netobuli, bet anais laikais suvaidinę Lietuvos gyvenime žymų vaidmeni ir buvę pavyzdžiu kitiems kraštams.

Atgavus nepriklausomybę, buvo paskelbti veikiančiais Lietuvoje buv. Rusų Imperijos, veikę ligi Didžiojo Karo, įstatymai, kurie neprieštarauja Lietuvos konstitucijos bendriesiems dėsniams, o kariški —, dar ir mūsų kariuomenės organizacijai. Rusų Imperijos teismų santvarka negalėjo pilnai tikti mūsų gyvenimo sąlygoms, tad paskubomis buvo išleisti savi įstaty-

mai, nustatą savųjų teismų organizaciją ir darbo tvarką. Kasacinė instancija kariniams teismams buvo įvesta Lietuvoje Pulko Teismo įstatų ir Laikinųjų Armijos Teismo įstatų (V. Ž. 4, 28, 10 Nr. Nr.). Įvedant kasacinę instanciją Pulko Teismų byloms, buvo pasitenkinta labai lakonišku posakiu: „Nepatenkinti sprendimu, būtent: pulko vadas, nusmerktasis arba nukentėjęs — turi per 7 dienas duoti kasacijos skundus Armijos Teismui“ (P. T. Į. § 29), visai nenurodant, kuria būtent tvarka turi Armijos Teismas tuos skundus išžiūrėt, ir net nepaminėjus Armijos Teismo įstatuose, jog tokius skundus Armijos Teismas turi išžiūrėti. Nesant nurodymo, kuria tvarka turi Kariuomenės Teismas išžiūrėti kasacinius skundus dėl Pulko Teismo sprendimų, Kariuomenės Teismas pats ėmė naudotis ta tvarka, kuri buvo nustatyta rusų Vyriausiajam Karo Teismui tokiems skundams žiūrėti. Rusų laikais Karo Apygardos Teismai, kuriems skirtaisiais nuostatais naudojosi Kariuomenės Teismas, Pulkų Teismų sprendimus žiūrėdavo ne kasacine, o apeliacine tvarka (K. T. Į. 962—980 str. str.). 1933 metais (Teismų Santvarkos Įstatymo § 21 ir Pulko Teismo Įst. §§ 29, 30 — V. Ž. 419, 427 Nr. Nr.) išėmus Pulko Teismo bylas iš Kariuomenės Teismo kompetencijos ir perdavus jas žiūrėti kasacine tvarka Vyriausiajam Tribunolui, aukščiau nurodytas trūkumas išnyko.

1933 m. pabaigoj išleistas Teismų Santvarkos Įstatymas (V. Ž. 419 Nr.) nustato, jog Vyriausiasis Tribunolas yra kasacinis teismas karinių teismų, t. y. visų karinių teismų, kurių sprendimai skundžiami kasacine tvarka, byloms (§ 21). Į Vyriausiojo Tribunolo sudėti, vieton anksčiau ad hoc siunčiamo Kariuomenės Teismo delegato į kiekvieną Tribunolo posėdį (kai buvo žiūrimos Kariuomenės Teismo bylos), įvestas nuolatinis karo teisėjas, skiriamas iš Kariuomenės Teismo teisėjų. Šis teisėjas, Krašto Apsaugos Ministerio pristatomas, skiriamas Respublikos Prezidento trejiems metams (T. S. Į. § 194). Dabar Vyriausiojo Tribunolo ne tik teisiamuose, kaip buvo anksčiau, bet ir tvarkomuosiuose, o taip pat ir visuotiniuose posėdžiuose, kai sprendžiami karinių bylų klausimai, dalyvauja ir Vyr. Tribunolo Karo Teisėjas, kaip tų bylų pranešėjas (T. S. Į. §§ 35, 40, 45 ir 46). Kai Vyr. Tribunolo Karo Teisėjas negali dalyvauti Vyr. Trib. posėdyje, tai jį tame posėdyje pavaduo-

ja Kariuomenės Teismo Pirmininkas arba kuris kitas Kariuomenės Teismo karo teisėjas (T. S. Į. § 39).

Įvertinant šios kasacinės instancijos organizaciją, tenka pasakyti, jog vienas pagrindinių trūkumų yra tas, kad pavedant Vyriausiajam Tribunolui pildyti kasacinės instancijos funkcijas karinių teismų atžvilgiu, įstatymo leidėjo nebuvo įsakmiai nurodyta, kurias gi būtent funkcijas turi atlikti Vyr. Tribunolas, kaip kasacinė instancija, ir kuria tvarka (ar laikantis buv. rusų Vyriausiojo Karo Teismo, ar buv. rusų Senato nuostatų, ar kaip kitaip). Mūsų Vyriausiasis Tribunolas nusistatė, pildyti karinių teismų atžvilgiu tas pačias funkcijas, kurias atlikdavo Vyriausiasis Karo Teismas Karo Apygardų Teismų atžvilgiu, žinoma, atmetus tai, kas prieštarauja mūsų konstitucijos pagrindiniams dėsniams, kariuomenės organizacijai ir mūsų valdžios išleistiems įstatymams. Bet aiškinant, kurie gi, būtent, Vyr. Karo Teismo nuostatai pas mus šiuo atveju veikia, kaip anksčiau, taip ir dabar susiduriama dėl aukščiau nurodyto įstatymų nepilnumo su gan dideliais neaiškumais. Jei laikytis vien įstatymo raidės, tai Vyr. Tribunolo funkcijos būtų tik šios: 1) žiūrėti kasacinius skundus dėl Pulko Teismų sprendimų (Pulko T. Įst. § 29), 2) žiūrėti kasacinius skundus ir protestus dėl Kariuomenės Teismo sprendimų (Laik. Kar. Teismo Įst. § 22), 3) žiūrėti skundus (atskirus) dėl Kariuomenės Teismo tvarkomųjų posėdžių nutarimų, kuriais nutraukiamos bylos (L. K. T. Į. § 21) ir 4) spręsti bylų priklausomybės ginčus (T. S. Į. §§ 26 ir 27), nes tik šios funkcijos mūsų veikiančių įstatymų Vyriausiajam Tribunolui yra įsakmiai pavestos. Tuo tarpu pasilieka atviras klausimas, ar įeina į Vyriausiojo Tribunolo kompetenciją žiūrėti: 1) atskirus skundus dėl nepriėmimo skundo (atšaukimo) Pulko Teisme (K. T. Į 693—695, 975 str., 2) ats. skundus ir protestus prieš Kar. Teismo nutarimus dėl kard. priemonės paskyrimo (K. T. Į. 984 str.), 3) ats. skundus prieš teismo nutarimus civiliniam ieškiniui apsaugoti (K. T. Į. 984 str.), 4) atsk. skundus dėl uždėjimo pabaudų liudytojams, žinovams ir kt. (K. T. Į. 985 str.), 5) ats. skundus dėl nepriėmimo kasac. skundų (K. T. Į. 985 str.), 6) atsk. skundus prieš teismo nutarimus dėl skundų prieš tardymo veiksmus (K. T. Į 521, 985 str. str.), 7) atsk. skundus dėl bylos eigos lėtumo (K. T. Į. 985 str.), 8) atsk.

skundus dėl sprendimo netaisyklingo vykdymo (K. T. Į 985 str.), 9) atsk. skundus dėl teismo išlaidų apskaičiavimo (K. T. Į. 1152 str.), 10) prašymus bei pristatymus bylai atnaujinti (K. T. Į. 570, 571, 1057 str. str.), 11) bylas dėl drausmės nusižengimų karo teismų tarnybai priklausančių asmenų (K. T. Į. 1023, 185, 187, 197 str. str.). Vyr. Tribunolo dar nėra išspręstas ir klausimas, ar priklauso Vyr. Tribunolui priežiūos teisė Kariuomenės Teismo ir Pulko Teismo atžvilgiu (K. T. Į 171, T. S. Į. § 21). Dėl 1—10 p. p. nurodytų atsitikimų įstatymų interpretacijos keliu, bendrąja įstatymų prasme (K. T. Į. 221 str.), lengva prieiti logišką išvadą, jog šias funkcijas turi atlikti Vyr. Tribunolas, nes a) čia nurodyti straipsniai (K. T. Į. 693—695, 957, 984, 985, 1152, 570, 571, 1057 str. str.) nepanaikinti, b) esant čia nurodytais atsitikimais teisei skųstis, aišku, jog tuos skundus bei prašymus turi išžiūrėti aukštesnysis teismas, o tuo aukštesniuoju teismu tegali būti Vyr. Tribunolas. Kas liečia 11 punkte nurodytas bylas dėl drausmės atsakomybės, tai atrodo, jog čia be didelių ginčų reikėtų pripažinti, kad toji teisė Vyriausiajam Tribunolui nepriklauso. Vyr. Karo Teismas tą teisę turėjo, bet mūsų valdžios įstatymais tos funkcijos nėra įsakmiai pavestos Vyr. Tribunolui. Daryti teigiamą išvadą iš bendros įstatymų prasmės, man rodos, negalima, nes Teismų Santv. Įstatymo (§§ 155, 198, 261, 267) Vyr. Tribunolui pavesta žiūrėti vien bendrųjų teismų teisėjų bei prokurorų drausmės bylos. Be to, T. S. Įst. (§145) įsakmiai pasakyta, jog Vyriausiojo Tribunolo Karo Teisėjas Teisėjų Drausmės Teisme neatsako; drausmės atžvilgiu jis atsako, kaip Kariuomenės Teismo pirmininkas. Iš to aišku, jog, jei įstatymų leidėjas būtų norėjęs Vyriausiajam Tribunolui suteikti teisę žiūrėti ir karo teisėjų drausmės bylas, jis, be abejo, čia tos išimties nebūtų padaręs. Paskutinysis klausimas — dėl Kariuomenės Teismo ir Pulko teismų priežiūros — sukels daug ginčų. Jei Vyr. Tribunolui pavesta peržiūrėti Pulkų Teismų ir Kariuom. Teismo sprendimus kasacine tvarka, t. y. kontroliuoti tų teismų veikimą, koreguoti jų darbą, duoti nurodymų, tai tuo pačiu jau turi priklausyti ir tųjų teismų (kaip teisingumo darytojų) priežiūra, nes teismo priežiūra su anuo kasacinės instancijos darbu turi glaudų ryšį. Juk priežiūros esmė glūdi tame, kad aukštesnysis teismas jo priežiūrai pavestų asmenų bei teismų veikimą prižiūri, daboja, kad jie tiksliai vykdytų įstatymų jiems uždėtas

pareigas, koreguoja jų netaisyklingą veikimą, atstato pažeistą tvarką ir, pagaliau, baudžia nusikaltusius.

Dėl dviejų buv. Vyr. Karo Teismo funkcijų, būtent: 1) dėl svarstymo įstatymų projektų (K. T. Į. 1023, 1075—1077 str. str.) ir 2) svarstymo bylų apie patraukimą tieson tam tikrų aukštesniųjų asmenų (K. T. Į. 562 str. 5 p., 564 ir 1023 str.), manau, negali kilti abejonių, jog tokių funkcijų mūsų kasacinei instancijai nepavesta.

Nušvietus mūsų kasacinės instancijos kompetenciją ir kai kuriuos kylančius dėl jos neaiškumus, įdomu pažiūrėti, kaip išspręstas kasacinės instancijos sutvarkymas ir kompetencijos klausimas pas mūsų kaimynus Latvius, Estus ir Lenkus.

Latvija ir Estija, kaip ir Lietuva, savo teismų sistemos pagrindan padėjo Rusų karo teismų sutvarkymą (pagal K. T. Į. XXIV kn. 1869 metų, 4 leid.), o Lenkija — Austrų teismų sutvarkymą (pagal Karo Įst. 1912 metų VII. 5 d. leidimą). Įdomu, jog šių valstybių ir Lietuvos žemesniųjų teismų (Lietuvoje — Pulko Teismo, Latvijoje taip pat Pulko Teismo, Estijoje — Kariuomenės dalies Teismo, Lenkijoje — Įgulos Teismo) organizacija turi labai daug bendro ir yra beveik vienoda. Kaip žymiausį skirtumą tenka paminėti tą, kad Lietuvos ir Latvijos Pulko Teismai neturi apeliacinės instancijos, — Lietuvos nuo pat tų teismų įvedimo, o Latvijos nuo 1931 metų (žiūr. 1931. V. 21 Karo Įst. pakeitimą 677^1 ir 677^2 str. str.). Tas pats organizacijos bendrumas yra ir aukštesniųjų (Lietuvos — Kariuomenės Teismo, Latvijos — taip pat Kariuomenės, Estijos — Karo Apygardos Teismo, Lenkijos — Vyriausios Apygardos Teismo (Sąd Okręgu Generalnego) teismų sutvarkyme. Tuo tarpu šių valstybių aukščiausių karinių teismų instancijų sutvarkyme ir kompetencijoje randame labai daug žymių skirtumų; ši instancija kiekvienoje valstybėje savaip sutvarkyta. Kasacinės instancijos — Vyriausiojo Karo Teismo — organizacijoje mažiausiai savotiškumo parodė Latvija. Latvija iš pat pradžių įvedė pas save trijų laipsnių teismų sistemą, kokia buvo rusų laikais, būtent: Pulko Teismas — kareivių menkesnioms byloms, Kariuomenės Teismas — 1) pirma instancija visoms kitoms byloms, kurias nekompetentingas spręsti Pulko Teismas ir 2) apeliacinė instancija Pulko Teismų byloms — ir Vyriausias Karo Teismas, — kasacinė instancija Kariuomenės Teismo ir Pulko Teismų byloms. Tuo būdu, karo teismų siste-

ma Latvijoje labiausiai buvo suderinta. Jo kompetencijai priklausė, su mažomis išimtimis, tie patys klausimai, kuriuos sprendė rusų Vyr. Karo Teismas. 1933 metais buvo panaikinta apeliacinė instancija Pulko Teismo byloms, ir Vyriausiajam Karo Teismui buvo pavesta peržiūrėti ir Pulko Teismų sprendimus bei nutarimus ta pačia, kaip ir Kariuomenės Teismo, tvarka.

Mums įdomesnis yra Estijos kasacinės instancijos kariniams teismams sutvarkymas. Estija, kaip ir Lietuva, priklauso tai valstybių grupei, kurios neturi savo karinės aukščiausios teismo instancijos. Estijoj iš pat pradžių, dar 1919 metais, buv. Rusijos Vyriausiųjų Karo ir Karo Laivyno Teismų (Glavnyj Vojennyj Sud ir Glavnyj Voenno — Morskoj Sud) funkcijos buvo pavestos Valstybės Teismui, jo Baudžiamajam Departamentui. Estijos Valstybės Teismo Baudžiamojo Departamento kompetencijai priklauso: 1) žiūrėti bylas dėl kasacinių skundų bei protestų prieš Karo Apygardos Teismo sprendimus, 2) žiūrėti atskirus skundus ir protestus ta pačia, kaip kad buvo rusų laikais, tvarka (K. T. Į. 984, 985, 1152, 1023 str. str.), 3) žiūrėti prašymus bei pristatymus bylų atnaujinimo klausimais, 4) Karo Apygardos Teismo ir visų karo teismų žinybos asmenų priežiūra (K. T. Į. 171 str.), 5) žiūrėti Karo Apygardos Teismo pirmininko, teisėjų, laikinųjų narių ir teismo tardytojų (paskutiniųjų tik dėl svarbesniųjų nusižengimų) drausmės bylas dėl jų tarnybinių (susietų su teismo tarnyba) nusižengimų, 6) žiūrėti (kaip pirmoji instancija) Karo Apygardos Teismo ir jo Prokuratūros sekretorių bei jų padėjėjų, o taip pat ir teismo kandidatų bylas dėl jų tarnybinių nusikaltimų. O Valstybės Teismo visuotiniam susirinkimui priklauso žiūrėti (pirmąja ir paskutiniąja instancija) a) Karo Apygardos Teismo pirmininko, nuolatinių teisėjų ir teismo tardytojų bylos dėl jų tarnybinių nusikaltimų, b) kitų aukštesnių kariuomenės viršininkų bylos, kurios rusų laikais priklausė Vyr. Karo Baudžiamajam Teismui žiūrėti. Mat, Estijoje Vyriausiųjų, Karo Baudžiamojo (K. T. Į. 566^{1}, 1277^{1} str.), ir Baudžiamojo (B. T. Įst. 204, 1076, 1112 str. str.) teismų kompetencija pavesta Valstybės Teismui, jo Visuotiniam susirinkimui. Estijoj Valstybės Teismas vykdo aukščiausią karo teismo valdžią. Jo Visuotinis Susirinkimas (išklausęs pirma Karo Ministerio nuomonę) pristato Valstybės Prezidentui kandidatus į Karo Apygardos

Teismo pirmininkų, teisėjų ir tardytojų vietas, o taip pat siūlo šiuos asmenis šalinti. Tuo tarpu, Karo Prokuratūra palikta visiškai nepriklausoma nuo Valstybės Teismo Prokuratūros. Ji tesiogiai priklauso Krašto Apsaugos Ministerio. Karo Apygardos prokurorui pavesta vykdyti ir buv. Vyriausiųjų Karo ir Karo Laivyno Teismų prokurorų funkcijas. Todėl, kai Valstybės Teisme žiūrimi kariškų bylų klausimai, posėdyje dalyvauja Karo Apygardos prokuroras arba jo padėjėjas, bet ne Valstybės Teismo prokuroras bei jo padėjėjas.

Lenkų Aukščiausiasis Karo Teismas (Najwyższy Sąd. Wojskowy) žemesniųjų karinių teismų atžvilgiu turi gan plačias teises. Jis yra, kaip ir Vokiečių Oberkriegsgerichte, ne grynai kasacinis, o tikriau revizinis teismas: jis tikrina ne tik formalią bylos pusę, bet tam tikrais atsitikimais ir jos esmę (žiūr. Postępowanie Karne Wojskowie §§ 331, 333, 352—538). Priežasčių (vadų) sprendimui naikinti įstatymas sužymi labai daug, daug daugiau kaip pas mus (P. K. W. §§ 358—365). Aukščiausiasis Karo Teismas yra visų karinių teismų priežiūros organas. Jis taip pat vykdo Drausmės Teismo funkcijas karo teismų personalo atžvilgiu. Bet vyriausia visos „Teisingumo Tarnybos“ (Služba Sprawiedliwosci) tuo pačiu ir Aukšč. Karo Teismo priežiūra priklauso Krašto Apsaugos Ministeriui. Teismo nepriklausomybės principas nepilnai pravestas; karo viršininkai turi nemažos įtakos. Originaliai pas Lenkus sprendžiami ginčai tarp karo ir bendrųjų teismų. Tokius ginčus sprendžia Aukščiausiojo Karo ir Vyriausiojo (bendrojo) Teismų lygaus skaičiaus nuo kiekvieno teismo delegatų — teisėjų mišrusis teismas, pirmininkaujant tai karo, tai bendrojo teismo vicepirmininkui. Aukšč. Karo Teismo teisėjai yra tik karininkai—teisininkai, kurių skaičius proceso nuostatų nenustatytas.

Išžiūrėjus tų valstybių kasacinės instancijos santvarkos dėsnius, ryšium su Lietuvos kasacinės instancijos organizacijos pradais, tenka pažymėti kas seka.

Revizinis teismas, kuris iš pat pradžios įsigalėjo Vokietijoje ir Austro-Vengrijoje ir dabar yra lenkų recepuotas, negali būti mums pavyzdžiu. Nėra jokių garantijų, kad aukštesnysis teismas, nors ir turėdamas labiau prityrusius teisėjus, bet bylos esmę vertindamas vien iš rašytinių duomenų, padarys teisingesnį sprendimą, nęgu žemesnės instancijos teismas. Pakėlus teismo, sprendžiančio bylas iš esmės, kvalifikaciją ir įga-

linus šalis savo interesus tinkamai apginti, galima būtų be skriaudos teisingumui apsieti be revizinės instancijos. Tarp kitko, viena revizinės tvarkos žymė yra ir mūsų karo kasacinės instancijos nuostatuose užsilikusi, būtent, K. T. Į 1041 str. nuostatas, kuris duoda mūsų kasacinei instancijai teisę pačiai ištaisyti sprendimą ir paskirti įstatymų numatytą bausmę, kai konstatuojama, jog pirmosios instancijos viskas atlikta tvarkingai, o tik netaisyklingai pritaikytas įstatymas, liečiąs bausmės paskyrimą.

Iš mūsų kaimynų teismų organizacijos ypatumų ypač krinta į akis Estijos karo teismo nuo administracinės valdžios atskyrimas ir perdavimas karo teismo valdžios Valstybės Teismui, civiliniam teismui. Vertinant tą principą, tenka pažymėti, kad anksčiau (iki 19 amž.) teismo valdžia nebuvo atskirta nuo administracinės valdžios. Kas valdė, tas ir teisė; kieno valdžioje kariuomenė — to valdžioje buvo ir karo teismai. Jau antroje 19 amžiaus pusėje bendrųjų teismų organizacija visoj Europoj buvo paremta visiško atskyrimo teismo nuo administracinės valdžios principų taip, kad teismo valdžios organai buvo visiškai atskirti tiek nuo vietinės, tiek ir nuo centrinės adminstracinės valdžios. Bet karo teismų organizacijoj šis principas niekur pilnai nebuvo įgyvendintas. Tam kliūdė ypatingos karo būties sąlygos. Žinomas karo baudžiamųjų įstatymų komentatorius, buv. prūsų kariuomenės vyriausiasis auditorius Flek'as pažymi: baudžiamoji galia kariuomenėje priklauso vyriausiam jos vadui — karaliui, kuris ją paveda savo valdiniams — viršininkams; atėmus iš viršininkų tą galią, nebūtų galima palaikyti kariuomenėje drausmės ir tvarkos, už ką viršininkai yra atsakingi. Iki Didžiojo Karo visose didesniosiose Europos valstybėse karo teismų darbe karo viršininkų vaidmuo buvo didelis. Rusų karo procese teismo valdžia buvo visiškai savarankiška ir atskirta nuo karo viršininkų įtakos tik svarbesniaisiais bylos eigos periodais: darant rengiamąjį tardymą, žiūrint bylą teisme ir darant sprendimą. Kitais visais periodais viršininkų įtaka gan ryški. Pavyzdžiui, karo viršininkams priklausė: 1) bylų kėlimas ir atidavimas teisti, 2) skyrimas laikinųjų teisėjų kariškiems teismams, 3) sprendimų tvirtinimas ir apskundimas, 4) pristatymai atnaujinti bylą, 5) teismų priežiūra įstatymų numatytais atsitikimais, 6) aukštesniųjų teismo žinybos asmenų pristatymas, skyrimas,

perkėlimas, nušalinimas ir kt. (K. T. Į. 214, 303, 339, 562, 1353, 16, 31, 1284—700, 702, 1057, 63, 169, 170—179, 154, 159 ir kt. str.). Be to, karo baudž. įstatymai kai kuriais išimtinais atsitikimais, kariuomenės interesų apsaugojimo sumetimais, davė teisę karo viršininkams: 1) padidinti karo baudž. įstatymų numatytų bausmių skaudumą (K. B. St. 90 str.), 2) atidėti bausmės vykdymą (K. T. Į. 1412 str.), 3) dovanoti bausmę ir pasigailėti (K. B. St. 95, K. T. Į. 1412 str.), 4) neduoti kasacijos skundui bei protestuoti eigos (K. T. Į. 1404, 1405 str.) ir kt. Mūsų išleistieji karo įstatymai (Pulko Teismo, Kariuomenės Teismo, Karo Lauko Teismo Įstatai ir jų papildymai — (V. Ž. 4, 10, 28, 523, 273, 427 Nr. Nr.) ir Valstybės Konstitucijos dėsniai (§§ 66, 70, 11) aukščiau nurodytas, rusų karo įstatymų numatytas, karo viršininkų ir vadovybės teises susiaurino; dabar pas mus karo teismo valdžia daug mažiau yra priklausoma nuo administracijos ir šiuo atveju nedaug kuo skiriasi nuo estų. Nustatyti tobulą santykį tarp teismo valdžios ir administracinės valdžios yra nelengvas dalykas. Iš vienos pusės tenka sutikti su prof. Dimitriev'o teigimu, jog „teisėjas — svetimos valios pildytojas, teisėjas—valdininkas yra labai liūdnas reiškinys" ir, jog „savivalė niekad negali būti tokia biauri, kaip pridengta teisdarystės skraiste". Bet, antra vertus, teismų savarankiškumas turi ir daug neigiamų pusių. Dabar jau pasireiškia tendencija (ypač Vokietijoj, Italijoj) suvaržyti teismų nepriklausomybę. Naujų idėjų atgarsis pasireiškė iš dalies ir mūsų naujajame Teismų santvarkos įstatyme, teismų priežiūros srityje. Visiškai nušalinti karo vadovybę nuo karo teismų priežiūros, o taip pat nuo aukštesniojo teismo personalo skyrimo nėra sveikas reiškinys. Karo teismai kariuomenėje atlieka svarbų vaidmenį, o todėl išėmus juos iš Krašto Apsaugos Ministerijos žinios, būtų atimta viena iš priemonių tvarkyti kariuomenę norima kryptimi.

Estų kasacinės instancijos kariniams teismams ypatybė — pavedimas tos funkcijos civiliniams teismams, — taip pat verta dėmesio. Idėja pavesti civiliniams teismams atlikti tas ar kitas karinių teismų funkcijas nėra nauja. Dar XVII amžiuje buvo bandoma Anglijoj visiškai panaikinti karinius teismus ir pavesti jų funkcijas bendriesiems teismams. Bet, maždaug po 40 metų bandymo (nuo 1651 iki 1689 metų) jie buvo vėl atstatyti. Įstatymų leidėjai stengėsi karinių teismų or-

ganizaciją priartinti prie bendrųjų teismų, bet vis dėlto palikdami karinių teismų savumus, kiek to reikalavo ypatingos karo būties sąlygos. Ta kryptimi bene toliausiai bus nuėjusi Prancūzija. Antraisiais metais po Didžiosios revoliucijos Prancūzijoj buvo visiškai panaikinta kariuomenėje karo justicija (norėta užkirsti kelią viršininkų ir karo teismų savavaliavimams), palikus kariuomenėje veikti tik civilinius tribunolus. Bet „Civilinės justicijos" įtaka į karišką justiciją, jei taip galima išsireikšti, buvo visados stipri. Prancūzijoje karo proceso įstatai nėra savarankiški; jie sudaro lyg bendrojo proceso papildymą (žiūr. Code de Justice Militaire — art. 2). Jie turi tik 191 straipsnį. Prancūzijoj taikos metu net nėra aukščiausiojo teismo kariškoms byloms. Karinių tribunolų (les tribunaux militaires) sprendimai skundžiami ta pačia tvarka, kaip ir bendrųjų teismų, Aukščiausiam Kasaciniam Teismui (La Cour de Cassation — C. d. J. M. art. 100). Nuolatiniai ir nenuolatiniai Karo Kasaciniai tribunolai steigiami tik karo metu. Bendrosios justicijos įtaka pasireiškia dar pritraukimu prie karo teismų darbo civilinių teisininkų. Šie teisininkai arba kviečiami tam tikram posėdžiui bei sesijai, arba skiriami kasmet vieneriems metams (teisėjai) ar ilgam laikui. Šiuo atveju jie sudaro tam tikrą karo valdininkų—teisininkų grupę (Belgijoj, Austrijoj, Vokietijoj) ir eina nuolatines sekretorių, tardytojų, prokurorų, o kai kur ir teisėjų pareigas. Čia tenka pastebėti, jog visų valstybių karinių teismų, sprendžiančių bylas iš esmės, teisėjų sudėtyje vyrauja kariškas elementas. Bet kai kurių kraštų kasacinėje instancijoje civilinių teisėjų esti dauguma. Pavyzdžiui, Prancūzijos nuolatiniame karo kasaciniame tribunole iš 5 teisėjų trys teisėjai yra civiliai — apeliacinio teismo (la Cour d'appel) magistrai (C. d. J. M. art. 126), arba Italijos Vyr. Kariuomenės ir Laivyno Teismo sudėtyje, be pirmininko — generolo ir trijų teisėjų—karininkų, kiti 5 teisėjai yra civiliai: 3 valstybės patarėjai (consiglieri di Stato) ir du apel. rūmų teisėjai (žiūr. Della Procedūra penale 317 str.). Po Didžiojo Karo pasireiškė tendencija turėti karo justicijos funkcijoms atlikti savo specialistus, juristus—karininkus, specialiai juos paruošiant ir sudarant jų atskirą korpą. Čekoslovakai ir lenkai, kurdami savo kariuomenes, iš karto įvedė karininkų—juristų korpą (žiūr. lenkų P. K. W. art. 20, 21 ir čekoslovakų V. T. S. R. §§ 51, 55, 66). Prancūzai, keisdami savo karo teis-

mų įstatus, 1928 metais taip pat įvedė karo teisininkų korpą, tuo tarpu tik iš 42 karininkų (C. de J. M. art. 15 — un corps des officiers de justice militaire).

Man atrodo, jog ir kasacinei instancijai karo teisininkai, kaip karo teisės žinovai, reikalingi yra ne mažiau, negu instancijai, kuri sprendžia bylas iš esmės. Geru savo srities specialistu gali būti tik tas, kuris, nuolat gilindamas savo srities žinias, jas praktikoje ilgus metus taiko. Civilistas teisininkas, nors ir būtų geras savo srities žinovas, paskirtas karo teisininko pareigas eiti, tik po ilgesnio praktikos laiko gali būti tinkamoje aukštumoje; trumpam laikui, arba ad hoc komandiravimas negali būti karo teismo tarnybai naudingas. Šiuo atveju mūsų kasacinė instancija yra geresnėj padėtyje, negu prancūzų bei estų instancijos; ji vis dėlto turi savo sudėtyje nuolatinį (nors ir per 3 metus keičiamą) karo srities žinovą—juristą — karo teisėją. Reikia pripažinti, jog karo kasacinės instancijos, kur visi teisėjai ar bent dauguma jų yra vien karininkai juristai, yra žymiai tobulesnės. Čia yra išlaikytas vienas iš kariuomenės valdymo svarbių principų, būtent, nesikišimas svetimos (civilinės) žinybos į kariuomenės reikalus, ir, be to, mano manymu, ir jų sprendimai yra tobulesni. Tokiai instancijai pas mus sukurti viena iš rimčiausių kliūčių — tai darbo stoka ir iš dalies lėšų klausimas. Nedidelės sudėties karo kasacinė instancija pas mus galėtų savo egzistenciją pateisinti tik tada, jei jai, be tiesioginio darbo, būtų pavesta dar karo įstatymų projektus ruošti ir svarstyti.

Vieno karo teisėjo dalyvavimas Vyr. Tribunolo sudėty, kai svarstomi skundai dėl karo teismų sprendimų bei nutarimų, sudaro mūsų kasacinės instancijos originalumą. Tai yra teigiamas reiškinys, bet to teisėjo padėtis nėra tinkamai nustatyta. Jis yra skiriamas trejiems metams. Būdamas Vyr. Trib. teisėju, Kariuomenės Teisme jis jokių pareigų neina (T. S. Į. § 126). Iš to mes matom, jog jis yra laikinasis Tribunolo karo teisėjas. Tiesa, tame įstatyme nepasakyta, kad tas teisėjas negali būti paliktas kitiems trejiems metams nauju Respublikos Prezidento aktu, kaip tat yra dėl Pulko Teismo teisėjų ir Kariuomenės Teismo laikinųjų narių įsakmiai įstatyme pabrėžta (P. T. Į. § 15 ir L. K. T. Į. § 10), bet principe jis vis tiek pasilieka laikinuoju. Dėl tos priežasties kasacinė instancija kas treji metai turi nustoti jau įgudusio kasacinės in-

stancijos darbe karo teisėjo ir gauti vis naują, lyg stažui išeiti. Tokios sąlygos stato Vyr. Tribunolo karo teisėją lyg į mokinio — „stažininko" padėtį, juoba, kad Vyr. Tribunolo kiti teisėjai vyresnumo gradacijos stovi net 3 laipsniais aukščiau už Vyr. Tribunolo karo teisėją (T. S. Į. §§ 119, 132). Antras, man rodos, dar stambesnis defektas — tai nenormalus Vyr. Tribunolo karo teisėjo santykis su Kariuomenės Teismo pirmininku. Pagal Teismų santv. įstatymą (T. S. Į. §§ 119, 132), Vyr. Trib. karo teisėjas vyresnumo atžvilgiu stovi žemiau už Kariuomenės Teismo pirmininką. Ar sveikas yra reiškinys, kai vyresnumo atžvilgiu stovintis žemiau teisėjas kritikuotų, tegul ne viršininko, bet vyresniojo (kuris yra buvęs viršininku ir po 3 metų vėl gali būti viršininku) veiksmus, davinėtų nurodymų, koreguotų jo darbą? Tokia Vyr. Tribunolo karo teisėjo padėtis prieštarauja bendrajai teismų santvarkos įstatymų dvasiai. O ypač tat įneša disonansą kariuomenės organizacijoje, kur subordinacijos principai turi būti griežtai vykdomi. Čia tenka pastebėti, jog šio, teisėjų vyresnumo, subordinacijos, principo mūsų teismų organizacijoj iš pat pradžių nebuvo laikomasi. Pulko, Karo Lauko ir Kariuomenės Teismų įstatais (V. Ž. 4, 10, 15 Nr. Nr.) buvo įvesti šių teismų teisėjais kareiviai. Būdami teismo sudėty, jie galėjo teisti karininkus — savo viršininkus: Pulko Teisme — ligi kuopos vado, o Karo Lauko ir Kariuomenės Teismuose — ligi kariuomenės vado imamai. Prieškarinėje Rusijoje subordinacijos principo karo procese buvo griežtai laikomasi; joks teisminis veiksmas negalėjo būti atliktas jaunesniojo atžvilgiu vyresniojo (K. T. Į. 41—43, 107, 318 ir kt. str.). Estijoj, Čekoslovakijoj, Prancūzijoj, Belgijoj, Italijoj, Vokietijoj teismo sudėtis kaitaliojama sąryšy su tuo, kas teisiamas (kokią vietą ir kokį laipsnį turi teisiamasis). Kai kurių kraštų karo teisenos įstatuose randame smulkius nurodymus, kuriuos teisiamuosius kokią teismo sudėtis teisia (pav., prancūzų proc. art. 10, 11, 125, italų — art. 295, 30, 312, lenkų — art. 44—48 ir t. t.). Pažymėtina, kad kareiviai tik tada įeina į teismų sudėtį, kai teisiami *atitinkamos* padėties kareiviai (pav., prancūzų proc. art. 10, čechų — art. 55, lenkų — art. 35, 46, estų procese ir kt.). Vokiečių karo teisenos įstatai, be to, nustato, jog ir civiliai asmenys gali būti teisiami tik tokių karių, kurie savo savybėmis ir gyvenimo patyrimu maždaug atitinka teisiamąjį. Pakeitus

1928 metais Karo Lauko ir Kariuomenės Teismų įstatus (V. Ž. 273 Nr.) ta prasme, jog karininkų bylose turi būti teisėjai tik karininkai, aukščiau nurodytas nenormalumas liko tik iš dalies pašalintas, nes vis dėlto tuo įstatymu, aukščiausius viršininkus, generolus, gali teisti jaunesnieji karininkai, leitenantai. Tas pat tenka pažymėti ir dėl karo teisėjo Vyr. Tribunole. Kai dėl karo teisėjo padėties Vyr. Tribunole, tai vienu motyvų, kodėl Vyr. Tribunole karo teisėją reikia kaitalioti, kaip teko patirti, buvęs, kad šis teisėjas nenutoltų nuo kariuomenės gyvenimo. Bet šis motyvas, man rodos, kasacinės instancijos teisėjo privalumui nereikšmingas. Juk kasacinės instancijos uždavtis yra saugoti įstatymus ir daboti, kad žemesnieji teismai teisingai ir vienodai juos taikytų. Kasacinis teismas, radęs, jog žemesnysis teismas spręsdamas bylą esminiai sulaužė įstatymą, nežiūrėdamas į tai, ar teisingas iš esmės sprendimas, naikina teismo darbą ir tuo pačiu sprendimą. Žinomas prancūzų juristas Eli (Hélie) vaizdžiai yra išsireiškęs: „kasacinės instancijos teismas yra teismas žemesniam teismui „teisti". Ne bylos aplinkybes, ne teisiamojo darbą faktinai tikrina kasacinis teismas, bet teismo veiksmus toje byloje. Tad kariuomenės gyvenimo pažinimas, kuris taip reikšmingas instancijai, sprendžiančiai bylas iš esmės, kasacinei instancijai neturi reikšmės. Bet jeigu ir būtų tat reikšminga, tai vistiek tuo įstatymo nuostatu negalima tat pasiekti. Jeigu po trijų metų Vyr. Tribunolo karo teisėjas būtų grąžinamas į kariuomenės eiles, o ne į Kariuomenės Teismą, tai būtų suprantama: jis ten, sakytum, prisisiurbtų „kariškos dvasios". Bet juk jis turi grįžti į Kariuomenės Teismą eiti pareigas nuolatinio teisėjo, kuris yra ne mažiau nutolęs nuo kariuomenės, kaip Vyr. Tribunolo karo teisėjas. Jeigu to su nuolatiniais Kariuomenės Teismo teisėjais neįvyktų, tai laikinųjų teisėjų — kariuomenės atstovų — institucija Kariuomenės Teisme būtų be prasmės.

Be to, toks laikinas Kariuomenės Teismo teisėjo „komandiravimas" į Vyr. Tribunolą turi ir kitų nepatogumų. Dažnai kai kurie žemesnių teismų teisėjai esti nepatenkinti aukštesniųjų teismų padarytais jų veiksmuose korektyvais. Tokių „ambicingų ir neklaidingų" teisėjų tarpe gali pasitaikyti ir Kariuomenės Teismo Pirmininkas, kurio žinion po 3 metų darbo pereina Vyr. Tribunolo karo teisėjas. Iš to gali susidaryti nenormalūs, tarnybai nenaudingi, santykiai.

Sąryšy su tuo, kyla dar klausimas, koks teismas galėtų teisti Vyr. Tribunolo karo teisėją už tarnybinius nusikaltimus? Kaipo karininką, jį turėtų teisti Kariuomenės Teismas. Tačiau tat subordinacijos atžvilgiu neleistina: Vyr. Tribunolo teisėją (tegul ir laikiną), aukštesnės instancijos teisėją, teisia žemesnės instancijos teismas; o jeigu jį Kariuomenės Teismas išteisina, tai jis vėl grįžta į Tribunolą (galėjo būti laikinai nuo pareigų pašalintas) ir vėl žiūri jį teisusios instancijos bylas. Žinoma, nemažesnis nenormalumas pasidarytų, jei reikėtų teisti ir Kariuomenės Teismo pirmininką. Rusijoj Karo Apygardos teismo pirmininką, teisėjus, prokurorą, jo padėjėjus ir tardytojus už tarnybinius nusikaltimus teisdavo Karo Apygardos Teismas, bet jokiu būdu ne tas pats, kuriame jie tarnavo (K. T. Į. 1209, 1218 str.). Žodžiu, tiek aukštesniojo teismų personalo, tiek aukštesniųjų kariuomenės viršininkų bei vadų teismas už tarnybinius nusikaltimus (K. T. Į. 1277[1] str.) Lietuvoje nėra tinkamai sureguliuotas.

Pagaliau, tenka paliesti dar vieną klausimą, būtent, mūsų kasacinės instancijos prisitaikymą karo metui.

Buv. Rusijos karo teisenos įstatai (K. Į. R. XXIV knyga) tam laikui numatė išimtis. Išleidus Pulko Teismo, Kariuomenės Teismo įstatus, Ypat. Valst. Aps. Įstatus ir Karo Lauko Teismo įstatus, o taip pat paskelbus Vyriausiąjį Tribunolą kasacine instancija Kariuomenės Teismo ir Pulko Teismų byloms, nebuvo įsakmiai nurodyta, kurie gi buvę rusų teisenos įstatai panaikinami. Todėl liko neaišku, kurie būtent nuostatai veikia. Kiek tat liečia Vyr. Tribunolą, kaip kasacinę karo teismų instanciją, tai gali kilti neaiškumų, ar taikytini, pav., Vyr. Tribunolui karo metu buv. Rusų Kasacinių Sąsėdybų (Prisutsvije) nuostatai, sutrumpinti apskundimo terminai ir kt. Rusų laikais, sprendimui apskųsti ir skundui perduoti į kasacinę instanciją ir atsk. skundui bei protestui Kasacinėse Sąsėdybose išžiūrėti buvo nustatyta tik po 1 parą laiko (K. T. Į. 1049, 1054, 1397, 1408 str.). Čia tenka pastebėti, jog ir Prancūzijoj karo meto terminai taip pat labai trumpi. Pavyzdžiui, paduoti kasac. skundui tik 1 parą, tą skundą perduoti pranešėjui (į kasc. instanciją bylą su skundu tuojau siunčiama) taip pat 1 para ir išžiūrėti kasac. instancijoj — 3 paros (C. de J. M. art. 141—147). Mūsų įstatais (Pulko ir Kariuomenės Teismo) nustatyti sprendimams apskųsti terminai perilgi. Dėl Kariuomenės Teismo bylų karo

metu gauname tokius terminus: 7 d. sprendimui surašyti, 14 d. — paduoti skundui bei protestui ir Tribunolo bylai į posėdį paskirti taip pat dar 7 d. (Vyr. Tribunolas laikosi tos nuomonės, jog ir dėl Kariuomenės Teismo bylų jis turi išlaikyti 7 dienų terminą).

Baigiant rašinį, tenka padaryti tokias išvadas:

1. mūsų kariniai teismai, o taip pat ir kasacinė instancija kariniams teismams, kūrėsi sunkiais laikais, paskubomis, o todėl paskubomis ir buvo sukurti šių teismų organizacijos bei kompetencijos nuostatai;

2. mūsų kasacinės instancijos kompetencija nėra aiškiai nustatyta;

3. mūsų kasacinės instancijos sutvarkyme, kaip ir kitų karinių teismų sutvarkyme, yra daug šalintinų netobulumų;

4. tiek karo teisenos (proceso), tiek ir materialinius baudžiamuosius įstatymus reikalinga kordinaliai pertvarkyti.

Sąryšy su ketvirtojo punkto išvada, tenka pripažinti, jog mūsų kaimynai lenkai, latviai ir estai materialinius karo baudžiamuosius įstatymus (Karo Baudžiamuosius Statutus) jau yra pertvarkę ir juos išleidę savo gimtąja kalba: lenkai — 1932, latviai, rodos, — 1933 ir estai — 1935 metais. Karo teisenos (proceso) įstatymus jie visi dabar intensyviai ruošia ir ketina greitu laiku išleisti. Pažymėtina, jog lenkų kodifikacinė karo įstatymų komisija susideda net iš 42 asmenų, pirmininkaujant Vyriausiojo Karo Teismo pirmininkui.

I. ŠALTINIAI:

1) Sbornik zakonodatelnych rabot po sostavleniju vojenno—sudebnavo ustava, 1867 m.,

2) Ustav vojenno—sudebny, 1913 m.,

3) Ustav ugolovnavo sudoproizvodstva, 1913 m.,

4) Voinskij ustav o nakazanijach, 1913 m.,

5) Lietuvos Vyriausybės Žinios — Nr. Nr. 4, 5, 2—3, 10, 23, 28, 49, 273, 419, 427,

6) Latvių Vyr. Žinių — Valdibas Vestnesis Nr. 111,

7) Lenkų Karo Teisenų Įstatai — Postępowanie Karne Vojskowe,

8) Prancūzų Karo Teisenos Įstatai — Code de Justice Militaire,

9) Čechų Karo Teisenos Įstatai — Vojensky Trestni Soudni Rad,

10) Italų Karo Teisenos Įstatai — Codici Penali Militari, 11 d. Della Procedura penale.

II. LITERATŪRA:

1) Šendzikovskij, Pletniov - Stolietije Vojennavo Ministerstva, 1802 — 1902 g.,

2) Rozengeim, Očerk istorii Vojenno—sudebnych učreždenij Rossii do končiny Petra Velikago, 1878 m.,

3) Prof. Slučevski, Učebnik russkavo ugol. procesa,

4) Prof. Foinickij, Kurs ugol. sudoproizvodstva,

5) Prof. Dmitriev, Statji i izsliedovanija. Sudebnaja reforma,

6) Prof. Pletniov, Osnovnyje principy vojenno—ugolovnavo procesa v sviazi s glavnymi osnovanijami obščavo,

7) Sozonov, Obžalovanije prigovorov vojennych sudov v kasacionnom poriadke,

8) Orlovski i Malkis, Sovietskoje vojenno—ugolovnoje pravo,

9) Prof. Janulaitis, Vyriausiasis Lietuvos Tribunolas XVI—XVIII amž.,

10) H. Ricolfi,, Le Code de Justice Militaire du 9 mars 1928,

11) P. Kremel, Estijos karo teismų sistema ir jų organizacija (Teisė Nr. 30).

Adv. Kahkra.

Baudžiamųjų įstatymų reforma Estijoje.

Valstybės galvos dekretu Estijoj nuo 1935 m. vasario 1 d. pradėjo veikti naujieji kodeksai: naujas baudžiamasis statutas drauge su baudžiamosios teisenos įstatymu, kalėjimų statutas, karo baudžiamasis statutas, mokestinių bausmių statutas ir disciplinarinis statutas. Šie kodeksai įneša į Estijos teisinę sąmonę ir baudžiamosios teisės supratimą visą eilę pagrindinių pakeitimų ir reiškia didelę pažangą Estijos įstatymų leidimo organų veikloje. Tuo yra užbaigtas jau nuo respublikos įsikūrimo dienos pradėtasis darbas baudžiamiesiems kodeksams suestinti ir visoms veikiančioms baudžiamosios teisės normoms perdirbti ir suderinti, prisitaikant prie Estų respublikos reikalavimų bei sąlygų.

Nėra reikalo įrodinėti, kaip nepaprastai svarbu yra tai, kad visos baudžiamosios teisės normos yra dabar surašytos visiem prieinamąja valstybine kalba. Jaunoji karta Estijoje, ne tik plačiųjų liaudies masių, bet ir tų sluoksnių, kurie stovi arti teismo veiklos — kaip kad policija, advokatūra ir magistratūra — arba visai nemoka rusų kalbos arba ją tik šiek tiek (sun-

kiai) supranta. Gi rusų kalba formuluotam įstatymui taisyklingai ir tiksliai suprasti, reikia visiško kalbos mokėjimo.

Naujojo, laiko reikalavimus atitinkančiojo, baudžiamojo statuto reikalingumas iškilo jau pirmomis respublikos dienomis. Pildydama Valstybės Susirinkimo (Riigikogu) pageidavimą, respublikos vyriausybė 1922 m. kovo 1 d. sudarė komisiją, kuriai buvo pavesta perdirbti atitinkamai Estijos sąlygoms rusų naująjį baudžiamąjį statutą („Ugolovnoje Uloženije" 1903 m.). Ši komisija iš 9 narių dirbo 2 metus ir 9 mėnesius ir, užbaigus darbą, 1925 m. sausio 31 d. pateikė Valstybės Susirinkimui projektą. Išžiūrėtas ir apsvarstytas specialinėse komisijose bei pilnaties posėdžiuose II ir III Valstybės Susirinkimo, naujasis baudžiamasis kodeksas buvo galutinai priimtas 1929 m. kovo 26 d. Kodekso veikimo pradžia užsitęsė, kadangi drauge su juo reikėjo išdirbti dar eilę kitų kodeksų.

Kad teisingai įvertintų pažangą, padarytą pašalinus iš baudžiamųjų įstatymų buvusius margumus, reikia turėti galvoje štai ką: Ligi šiol Estijoj veikė, neskaitant karo meto įstatymų, trys baudžiamieji statutai: 1) 1845 m. Bausmių Statutas („Uloženie o nakazanijach"), 2) Taikos Teisėjų skiriamų bausmių statutas („Ustav o nakazanijach nalagajemych mirovymi sudjami") ir 3) 1903 m. Baudžiamasis Statutas („Ugolovnoje Uloženije"). Šis statutas veikė ne visas, o tik dėl kaikurių rūšių nusikaltimų, kaip kad politinių, tarnybinių ir t. t.

Toks teisės šaltinių gausumas jokių būdu negalėjo suprastinti teismo darbą bei padaryti jį aiškesnį.

Naujame baudžiamajame statute yra įvesti keli svarbūs ir pagrindiniai pakeitimai. Pirmučiausia nurodysim, kad teisėjams yra duota platesnė galia, nustatant bausmės dydį. Veikęs ligi šiol rusų baudžiamasis kodeksas numatydavo išgaliai (detaliai) skiriamąją už nusikaltimą bausmę. Bet dabartiniu metu baudžiamoje teisėje vyrauja pažiūra, kad nustatant bausmės dydį reikia atsižvelgti ir į nusikalstamojo asmens būdą, jo palinkimus ir t. t. Todėl naujasis kodeksas numato, kad teismas gali sumažinti bausmę kaltinamiesiems, esant jų kaltę lengvinančioms aplinkybėms.

Palyginant su veikusiais ligi šiol rusų įstatymais, yra iš esmės pakeista bei suprastinta pagrindinės bausmės gradacija, iš kurios išmestos neatitinkančios mūsų laiko bausmių rūšys. Naujasis Estijos baudžiamasis kodeksas, vietoje 8 bausmės rū-

šių („Ugol. Ulož.“ 2 str.), pripažįsta tik 5 rūšis: mirties bausmę, priverstinius darbus, kalėjimo, areštą ir piniginę baudą.

Komisija, svarstydama šias pagrindines bausmės rūšis, apsvarstė galimumą visai išmesti mirties bausmę, bet priėjo išvadą, kad po neseniai pergyvento neramaus laiko reikia mirties bausmė palikti, juo labiau, kad Estijoje nėra galimumo svarbius nusikaltėlius įzoliuoti nuo visuomenės, juos nutremiant į kolonialines šalis. Naujasis baudžiamasis kodeksas dargi praplečia mirties bausmės taikymo ribas, taikydamas ją kaikuriems bendriesiems nusikaltimams. Bet vienkart reikia pažymėti, kad net ir tais atsitikimais, kada įstatymas už tam tikrą nusikaltimą numato tik mirties bausmę, josios taikymas nėra vieninteliai galimas. Teismas, esant kaltę lengvinančioms aplinkybėms, gali mirties bausmę pakeisti artimesniu bausmės laipsniu — priverstiniais darbais.

Galimumas skirti mirties bausmę praplėstas didiesiems nusikaltėliams, kaip kad valstybės galvos arba tėvų žudikams, žmogžudžiams—plėšikams, žmogžudžiams—recidivistams ir t. t.

Iš laisvės atėmimo bausmių naujame kodekse palikti tik priverstiniai darbai, kalėjimas ir areštas. Tokiu būdu rusų „Uloženije o nakazanijach“ ir „Ugolovnoje Uloženije“ bausmių rūšys — nutrėmimas, areštantų kuopos, tvirtovė ir kalėjimas yra sujungtos su grasos kalėjimu bendru pavadinimu „kalėjimas“. Šių bausmės rūšių sujungimas yra pagrįstas iš dalies tuo, kad Estijoje nėra praktiško galimumo steigti kaikuriems, gyvenime retai atsitinkantiems, atvejams ypatingus kalėjimus su specialiu režimu, o iš dalies tuo, kad Estija neturi kolonijų, kur nusikaltėliai galėtų būti nutremti.

Taip pat neatitinka dabartinių reikalavimų bausmių ir nusikaltimų skirstymas, garbę žeminančiais ir nežeminančiais, kaip tat yra rusų baudžiamuose kodeksuose, ir kas pareina nuo to, ar su bausme yra sujungtas teisių atėmimas ar ne. Naujausių laikų baudžiamuose kodeksuose teisių atėmimas nėra tvirtai sujungtas su atskiromis bausmės rūšimis, o dažniausia jis yra fakultatyvinis. Vienkart teisių atėmimas nustojo žeminančio pobūdžio ir pasidarė specialinė preventyvinė priemonė, kurią teisėjas kiekvienu atskiru atsitikimu taiko, pareinamai nuo nusikaltėlio asmenybės įvertinimo.

Naujas Estijos baudžiamasis kodeksas duoda galimumą padidinti bausmę tokiems recidivistams, dėl kurių, visai ar

beveik nėra vilties, kad jie pasitaisytų. Todėl kaltinamasis, kuris padarė du ar daugiau kartų tą patį nusikaltimą arba tos pat rūšies nusikaltimą, atsako pagal bausmių sudėjimo taisykles.

Be to, teismas gali, skirdamas: 1) priverstinius darbus ligi gyvos galvos — uždrausti lygtinį bausmės likučio atleidimą prieš išėjus 20 metų; 2) priverstinius darbus ligi laiko — pratęsti juos ligi dvidešimt metų; 3) kalėjimą — pratęsti jį ligi šešerių metų ir net pereiti prie priverstiniųjų darbų; 4) areštą — pratęsti jį ligi vienerių metų; 5) piniginę baudą — paskirti be to areštą neilgiau, kaip vieno mėnesio.

Estų baudžiamasis kodeksas nenumato įsteigimo tam tikros pataisymo įstaigos, rusų baudžiamojo statuto pavadintos „darbo namais". Buvo pripažinta netikslinga, tiek principiniu, tiek ir praktiniu atžvilgiu, įsteigti ypatingąjį darbo kalėjimą, nes kiekviena laisvės atėmimo bausmė turi ligi tam tikro laipsnio turėti pobūdį patalpinimo į „darbo namus". Šis tikslas pasiekiamas, kiek tat yra galima, vadinamąja progresyvine sistema, kurią numato taikyti visoms laisvės atėmimo bausmių rūšims, išskyrus areštą.

Nusmerktojo nusikaltėlio pataisomąja priemone turi būti darbas, kuris yra privalomas visiems suimtiesiems. Nusmerktieji priverstiniais darbais turi atlikti ypatingai sunkius darbus, kiti — lengvesnį darbą. Net nuteistieji areštu, ilgesniu kaip 7 dienų, turi pasirinkti kurį leidžiamąjį arešto namie užsiėmimą.

Naujame kodekse nėra uždraudimo atlikusiems bausmę gyventi tam tikrose vietose, o taip pat nėra ir policijos priežiūros. Estijos sąlygomis šios rusų baudžiamajame kodekse numatytosios priemonės neturi prasmės, kadangi valstybės teritorija yra maža.

Tik įstatymas apie mokestines bausmes draudžia kontrabandininkams gyventi pasienio zonoje. Kai dėl policijos priežiūros, tai rusų laikų praktika parodė, jog tas institutas negali taisyklingai funkcijonuoti. Policijos priežiūra arba virsta grynu formalumu — tik pareiškimu apie save policijos įstaigoms, — arba yra atlikusiajam bausmę sunki našta, kliudanti jam susirasti darbo bei grįžti į padorų gyvenimą. Vietoj to turėtų prasmės įsteigti atitinkamus patronatus, kurie galėtų paleistiesiems iš kalėjimų suteikti paramos ir pagalbos.

Naujasis kodeksas pripažįsta ir lygtinio, bausmės laikui neišėjus, paleidimo principą tiems nuteistiesiems, kurie anksčiau nebuvo nubausti priverstiniais darbais arba kalėjimu, jei teismo nuomone paleidimas paveiks pataisomai nusikaltėlį. Tatai buvo praktikuojama ir ligi šiol taip, kaip buvo įvesta rusų laikinosios vyriausybės 1917 m. rugpiūčio 1 d. įstatymu. Bet, palyginant su šiuo, naujame kodekse nėra papildomųjų sąlygų apie sudarymą tam tikrų priežiūros organų tinklo. Yra taip pat numatytas galimumas lygtinai paleisti prieš laiką ir antrą kartą, jei tam yra labai svarbių pagrindų.

Prancūzų—belgų sistemos pavyzdžiu naujame estų kodekse įvestas ir lygtinio bausmės atleidimo principas. Ši sistema Estijoje, remiantis 1920 m. liepos 2 d. įstatymu, veikė prieš pradėjus veikti naujajam kodeksui. Pagal naująjį įstatymą kaltinamasis, kuris teismo nubaustas kalėjimu ne ilgiau 3 metų be teisių nustojimo, arba areštu arba pinigine bauda, gali būti lygtinai atleistas nuo bausmės, jei jis anksčiau nebuvo nubaustas priverstiniais darbais arba kalėjimu ir, jei tas atleidimas teismo nuomone galės jį pataisyti, kad jis ateity nebenusikalstų. Palyginant su anksčiau veikusiu įstatymu, yra praplėsta bausmės atleidimo ribos — vietoj buvusių šešių mėnesių dabar yra trijų metų laikas. Taip pat atkrito uždraudimas atleisti antrą kartą nuo bausmės. Naujybė yra taip pat tai, kad dabar galima atleisti ir nuo piniginės baudos.

Lygtinai atleistajam nuo bausmės skiriamas bandomasis laikas nuo vienerių ligi trijų metų. Ir čia yra viena naujybė, būtent: jei lygtinai atleistasis nuo bausmės per bandomąjį laiką padaro naują nusikaltimą, už kurį jį nubaudžia per bandomąjį laiką arba per dvejus metus bandomajam laikui išėjus priverstiniais darbais arba kalėjimu, tai sprendimas vykdomas drauge su pirmesniu sprendimu pagal bausmių sudėjimo taisykles.

Kaip jau buvo aukščiau nurodyta, naujasis estų baudžiamasis kodeksas paliko ir mirties bausmę. Nauja šiame kodekse yra tai, kad mirties bausmė gali būti įvykdyta be pakorimo dar nunuodijimu, jei nusmerktasis to nori. Komisija, ruošdama kodeksą, išžiūrėjo ir apsvarstė visus galimus mirties bausmės įvykdymo būdus, kaip pakorimą, sušaudymą, kirvį, kardą, giljotiną, garrotą ir elektrišką kėdę, ir priėjo išvadą, kad iš jų visų mažiausiai kančių sukelia pakorimas. Sušaudymas ir elek-

triška kėdė kartais nesukelia staigios mirties, tuo tarpu pakorimas iš karto atima nusmerktajam sąmonę ir tuo jį atleidžia nuo kančių. Tą pačią nuomonę išreiškė ir Tartų universiteto medicinos fakultetas, kuris tarp kita ko nurodė į tai, kad ir kaikurie nuodai iššaukia greitą ir neskausmingą mirtį. Todėl ir buvo nutarta nusmerktajam duoti galimumą mirti nusinuodijant, jei jam šlykštus yra pakorimas ir jei turi pakankamai dvasiškos jėgos nuodams priimti.

Su nusmerkimu mirti arba priverstiniais darbais yra susietas pašalinimas iš valstybinės ir savivaldybinės tarnybos, o taip pat ir atėmimas valstybinės pensijos, kario laipsnių, ordinų ir pasižymėjimo ženklų. Nusmerktasis priverstiniais darbais nustoja teisės: 1) eiti valstybinę arba savivaldybinę tarnybą; 2) eiti neprivalomąją karo tarnybą; 3) būti globėju arba rūpintoju; 4) būti direktoriu, auklėtoju arba dėstytoju viešose arba privatinėse mokslo auklėjimo įstaigose; 5) būti trečiųjų teismo teisėju, konkurso valdybos arba administracijos nariu, prisiekusiuoju rūpintoju arba prisiekusiuoju teisėju; 6) būti liūdytoju sudarant sutartis arba surašant aktus, kur pagal įstatymą turi liūdytojai dalyvauti.

Skirdamasis nuo rusų Baudžiamojo Statuto naujasis estų baudžiamasis kodeksas neatima jau įgytųjų turto teisių, nes kitaip nusikaltėliui būtų atimtas galimumas pradėti, atlikus bausmę, lyg ir naują gyvenimą. Galima tikrai pasakyti, kad nustojusis viso savo turto po bausmės atlikimo bus ypatingai linkęs tęsti nusikalstamąją veiklą.

Atėmimas nusikaltėliui turto teisių būtų be to ir neteisinga atžvilgiu jo šeimos, kuri galėtų dėl to atsidurti labai sunkioj padėty. Todėl naujasis baudžiamasis kodeksas iš papildomųjų bausmių yra išmetęs privatinių teisių bei privatinio teislumo atėmimą. Beje, tat buvo Estijoje praktiškai pravesta jau 1927 metais, išleidus atitinkamą specialų įstatymą.

Visai kitas reikalas yra su viešomis teisėmis. Jų atėmimas įgalina pašalinti nuo visuomeninio gyvenimo tuos asmenis, kurių nusikaltimai įrodė, jog jie savo prigimtimi ir būdu nėra verti visuomenės pasitikėjimo. Naujybė yra tarp kita ko ir tai, kad karo tarnybos teisių atėmimas liečia tik neprivalomąją karo tarnybą. Karo praktika įrodė, kad karo metu valstybei yra reikalingas kiekvienas vyriškas pilietis, ir privalomoji tar-

nyba kariuomenėje bei kariškas pasiruošimas yra ne tiek teisė, kiek prievolė.

Baudžiant kaltinamąjį kalėjimu, kai pagal įstatymą aukščiausia bausmė yra daugiau kaip vieneri metai kalėjimo, teisėjui duotas galimumas kiekvienu atskiru atsitikimu apsvarstyti, ar pasireiškęs nusikalstamajame darbe nusikaltėlio būdas reikalauja, kad būtų iš jo atimtos teisės, visos ar tik tam tikros. Gi jei aukščiausia bausmė nėra didesnė, kaip vieneri metai, tai klausimas apie teisių atėmimą gali būti keliamas tik tuo atsitikimu, kada tat yra atitinkame straipsny įsakmiai nurodyta.

Prie esminių pakeitimų, naujojo estų baudžiamojo kodekso autorių įvestų, priklauso būdas, kuriuo ypatingos dalies straipsniuose yra pažymėtos skiriamos už nusikaltimus bausmės.

Anksčiau veikusieji rusų baudžiamieji kodeksai skirdavo bausmę trimis būdais: 1) nuo žemiausio didumo ligi aukščiausio didumo; 2) nustatydavo tik aukščiausį bausmės didumą; 3) nustatydavo tik žemiausį bausmės didumą. Toks sudėtingumas ir nevienodumas skiriant bausmės didumą negalima laikyti tikslingas. Todėl naujame Estijos baudžiamajame kodekse, olandų baudžiamojo kodekso pavyzdžiu, kiekviename ypatingosios dalies straipsny nurodoma tik aukščiausias bausmės didumas.

Tat aiškiai rodo teismui, kokiu aukščiausiu bausmės didumu įstatymų leidėjas laiko reikalinga nubausti už tą ar kitą nusikaltimą. Žemiausias didumas tada yra įstatyminis žemiausias bausmės didumas. Bet lengvindamas bausmę, teismas negali eiti taip toli, kaip kad tat leidžia olandų kodeksas, kuris, pavyzdžiui, už nužudymą numato aukščiausią bausmę 15 metų, o mažiausia net 1 dieną. Pagal estų kodeksą priverstinis darbas galima skirti nuo 4 metų ligi gyvos galvos, kalėjimą — nuo 2 savaičių ligi 6 metų ir areštą — nuo 1 dienos ligi 6 mėnesių. Bet, kaip jau buvo aukščiau nurodyta, teismas, esant lengvinančioms kaltę aplinkybėms, gali pereiti nuo priverstinių darbų ligi gyvos galvos prie darbų ligi laiko, nuo priverstinių darbų ligi laiko prie kalėjimo, bet ne mažiau kaip 2 metų, ir kalėjimą, neilgesnį už vienerius metus, pakeisti areštu.

Tokiu būdu, pavyzdžiui, už pinigų padirbimą, kuris baudžiamas priverstiniais darbais neilgiau kaip 12 metų, teismas,

esant lengvinančioms kaltę aplinkybėms, gali, kaip mažiausią įstatyminę bausmę, paskirti 2 metus kalėjimo. Arba kitas pavyzdys: vekselių suklastojimas pagal naująjį estų baudžiamąjį kodeksą baudžiamas kalėjimu ne ilgiau kaip 6 metų. Bet teismas gali tą bausmę sumažinti savo nuožiūra ligi 2 savaičių kalėjimo.

Šitos plačiosios bausmės didumo skyrimo ribos uždeda teisėjui daug didesnę atsakomybę, negu buvusieji rusų įstatymai, ir žymiai daugiau reikalauja iš jo bešališkumo, objektyvumo, skiriant bausmę, ir moralinio teisėjo asmenybės niveau aukštumo.

Naujuoju baudžiamuoju kodeksu absoliutus vaikų nepakaltinamumas pripažintas ligi 12 metų (pagal 1903 m. baudžiamąjį statutą ligi 10 metų). Įstatymo baudžiamuoju nusikaltimu tokiu būdu nelaikomas prasižengimas, padarytas amžiuje mažiau 12 metų.

Nepilnamečiai, traukiant juos tieson, skirstomi į dvi kategorijas: 1) nuo 12 ligi 17 metų amž.; 2) nuo 17 ligi 20 metų. Kiekvienai kategorijai yra numatyti atitinkamieji bausmės palengvinimai. Tai yra didelis suprastinimas, palyginant su „Ugolovnoje Uloženije“, kuris nepilnamečius skirsto į 4 kategorijas: nuo 10 ligi 14 metų, nuo 10 ligi 17 metų, nuo 14 ligi 17 metų ir nuo 17 ligi 21 metų.

Atitinkamai naujam respublikos pagrindiniam įstatymui, pradėjusiam veikti 1934 m. sausio 24 d., malonės teisė nebepriklauso respublikos vyriausybei, kaip kad tat buvo numatęs senasis pagrindinis įstatymas, o yra respublikos prezidento (riigivanem — valstybės galvos) prerogatyvė. Savo nutarimu valstybės galva gali savo nuožiūra palengvinti nusmerktojo likimą arba jį visai atleisti nuo bausmės.

Iš pakeitimų, estų įstatymų leidėjo įvestų į baudžiamąją teisinę sąmonę, pažymėtini šie: 1) praplėtimas mirties bausmės taikymo ribos; teismas dabar gali skirti mirties bausmę ne tik už priešvalstybinius nusikaltimus, bet ir už kaikurias nužudymo ir plėšimo rūšis; 2) lygtinis bausmės atleidimas, kuris gali būti labai plačiai taikomas; tam tikrais atsitikimais teismas net už nužudymą gali nubausti lygtinai; 3) įvestas naujas skyrius, kuris numato nusikaltimus prieš tautos balsavimą; 4) naujosios aborto baudimo sąlygos; 5) visai naujos sąvokos taikymas lupikavimui.

Svarbus rusų baudž. kodeksų trūkumas yra dar tai, kad vietomis įstatymai yra taip neaiškiai ir netiksliai suredaguoti, jog jiems tinkamai suprasti dažnai reikia kreiptis į rusų senato paaiškinimus ir į sprendimus estų valstybės teismo (riigikohus), kuris, kaip aukštesnioji Estijos teismų instancija, eina ir buv. rusų senato funkcijas. Išdirbant naująjį estų baudžiamąjį kodeksą buvo ypatingai stengtasi tiksliai ir aiškiai suredaguoti visus įstatymo straipsnius, ir kur reikia — pridėti reikalingus paaiškinimus.

Drauge su baudžiamuoju kodeksu yra išdirbtas ir naujasis baudžiamosios teisenos kodeksas. Pagrindan yra padėtas rusų baudžiamasis procesas, kuris savo laiku buvo laikomas vienas geriausių Europoje. Rusų įstatymas yra komisijos perdirbtas svarbiausia tuo atžvilgiu, kad iš jo yra pašalinti nereikalingi formalumai ir yra pagreitintas bylosenos eiga, kiek tat leidžia teisdarytės interesai.

Vienu iš svarbiausių pakeitimų, komisijos įvestų į baudžiamąją teiseną, reikia laikyti tai, kad policijos kvotai yra suteikta formalinė galia. Teismas todėl gali policijos kvota naudotis tokiais pat pagrindais, kaip kad teismo tardytojo padarytu rengiamuoju tardymu. Ligi šiol policijos kvotos daviniai negalėjo būti jokiu būdu skelbiami teisme. Kadangi ligšiolinis bylos tyrinėjimas, pirma policijos, o paskiau dar ir teismo tardytojo, yra be prasmės ir ypač Estijos sąlygomis tik be reikalo apsunkinantis valstybės įstaigas darbu bei išlaidomis, tai policijos kvotai yra suteikta formali galia, lygi teismo tardytojo rengiamajam tardymui.

Iš kitų svarbių pakeitimų galima paminėti dar ir tai, kad bylos dėl visos eilės nevisai svarbių nusikaltimų, už kuriuos yra numatyta bausmė, nedidesnė, kaip 2 metai kalėjimo, ateity taikos teisėjų suvažiavime bus sprendžiamos ne bendrojo teismo, o vieno teisėjo, bus, žinoma, žymiai suprastinama teisena ir sumažinamas teismo darbas.

Didelė naujojo estų kodekso ypatybė yra tinkamas apręžimas civilinio ieškinio vaidmens baudžiamoje teisenoje. Daugelio teoretikų ir mokslininkų nuomone, civiliniam ieškiniui visai neturi būti vietos baudžiamoje teisenoje, kadangi tat be reikalo komplikuoja bylą ir trukdo teiseną. Bet visai pašalinti civilinį ieškinį — kaikurių užsieninių kodeksų pavyzdžiu — ko-

misija negalėjo, nes ji buvo suvaržyta duotų jai instrukcijų. Vis dėlto ji tuo klausimu žymiai pagerino bylosenq. Svarbiausiuoju rusų baudžiamosios teisenos įstatymo trūkumu buvo tai, kad baudžiamasis teismas turėjo svarstyti ir spręsti civilinį ieškinį net ir tuo atsitikmu, kada klausimas dėl baudžiamosios atsakomybės jau yra išspręstas. Gi naujame estų kodekse yra nuosekliai pravestas tas dėsnis, kad civilinis ieškinys nebeturi būti baudžiamojo teismo svarstomas nuo to momento, kada atkrinta, vistiek dėl kurių priežasčių ir kurioj teisenos stadijoje, baudžiamoji atsakomybė.

Naujas estų baudžiamosios teisenos įstatymas praplečia prokuroro funkcijas tuo, kad leidžia jam spręsti, ar kelti teisme kaltinimą, ar ne. Šį klausimą spręsti ligi šiol buvo kompetentingas teismas, išskyrus kaikuriuos atsitikimus, kada byla galėjo būti nutraukta teismo tardytojo arba policijos. Bet įstatymas suteikia nukentėjusiajam teisę, prokurorui bylą nutraukus, kreiptis su skundu į teismą, kuris turi teisę persvarstyti prokuroro sprendimą ir duoti bylai eigą kaltinimo tvarka.

Kaltinamajam yra suteikta teisė įstatymo numatytais atsitikimais pareikšti teismui protestą prieš prokuroro kaltinamąjį aktą, kol kaltinamajam aktui nėra duota įstatyminė eiga, ir tuo būdu pasiekti tai, kad nebūtų traukiamas tieson. Ši naujybė yra estų kodekso perimta iš Vakarų Europos baudžiamosios teisenos įstatymų. Tat padaryta tais sumetimais, kad atsidūrimas kaltinamajam suole palieka kaltinamojo asmeniui tam tikrą teisiamumo žymę, net ir teismui vėliau jį išteisinus. Todėl kaltinamajam ir duodama teisė pareikšti laiku protestą prieš kaltinamąjį aktą ir tuo apsiginti nuo patraukimo tieson.

Tuo, kas aukščiau pasakyta, yra apibūdinti tik svarbiausieji pakeitimai ir naujenybės, kuriuos naujieji baudžiamieji kodeksai, įsigaliojusieji 1935 metų vasario 1 d., įvedė į Estijos baudžiamąją teisdarystę. Galima būtų nurodyti dar į visą eilę mažiau svarbių pakeitimų labiau specialinio pobūdžio, bet tat mus nuvestų per toli.

Su naujaisiais baudžiamuoju kodeksu ir baudžiamosios teisenos įstatymu 1935 m. vasario 1 d. įsigaliojo dar keturi nauji kodeksai: kalėjimų statutas, karo baudžiamasis statutas, mokestinių bausmių statutas ir disciplinarinis kodeksas. Visi jie

yra perdirbti ir visiškai suderinti su nauju bendruoju baudžiamuoju kodeksu.

Naujame kalėjimų statute yra nuosekliai pravestas principas, kad kalinimo tikslas yra ne tiek nusikaltėlį bausti, kiek jį taisyti. Priemonė tam yra darbas, kuris yra privalomas visiems kaliniams, net ir nubaustiems areštu, jei areštas yra ilgesnis, kaip 7 dienos. Pagrindan yra padėta vadinamoji „progresyvinė sistema", kuria kalinys palaispniui pastatomas į vis gerėjančias sąlygas ir gauna vis daugiau laisvės, pareinamai nuo jo elgimosi ir jo uolumo darbe. Taip, pavyzdžiui, jei tos progresyvinės sistemos žemiausiame laipsny kalinys gali tik vieną kartą per 2 mėnesius siųsti privatinį laišką ir pasimatyti su savaisiais, tai aukščiausiame laipsny jam net gali būti leista kartą per savaitę apleisti be sargybos kalėjimą dienos metu 6 valandoms pasimatyti su šeima ir sutvarkyti savo asmeninius reikalus.

Įsigaliojus visiems aukščiau nurodytiems naujiems kodeksams, Estija baudžiamosios teisės srityje gavo visiškai atitinkančią šių dienų reikalavimus vienalytę sistemą, suderintą su vienas kitu statutų, savo kalba prieinamų visiems piliečiams ir pritaikytų estų valstybės sąlygoms bei išvystytam estų tautos teisės supratimui.

G. Rutenbergas

Kelios pastabos prie Lietuvos, Latvijos ir Estijos Konvencijos dėl savitarpio pripažinimo ir vykymo civilinių bylų teisminių sprendimų.

Neseniai pasirašyta ir trijų Baltijos Santarvės valstybių ratifikuota konvencija dėl savitarpio prpažinimo ir vykdymo civilinių bylų teisminių sprendimų yra, be abejo, svarbus žingsnis Lietuvos, Latvijos ir Estijos teisinio bendradarbiavimo kely. Tačiau, šioj konvencijoj yra visa eilė spragų ir netobulumų, kuriuos norėčiau trumpai išnagrinėti. Mat, su šiais kalbamos konvencijos trūkumais teks susidurti konvencijos nuostatus įgyvendinant praktikoj.

1. *Koks yra skirtumas tarp sprendimo pripažinimo ir jo vykdymo?*

Visų pirma čia kyla šitoks klausimas. Konvencija pavadinta „Estijos, Latvijos ir Lietuvos Konvencija dėl savitarpio pripažinimo ir vykdymo civilinių bylų teisminių sprendimų". Vadinasi, joje turėtų būti išnagrinėti tiek sprendimo *pripažinimo*, tiek jo *vykdymo* reikalai. Konvencijos įvade pažymėta: „Lietuvos Respublikos Prezidentas, Estijos Respublikos Prezidentas ir Latvijos Respublikos Prezidentas, norėdami nustatyti ateityje, išeinant iš bendrų principų, kuriais yra pagrįsta Susitariančiųjų Šalių teisminė įstatymdavystė civilinės teisės srityje, savitarpio *pripažinimą ir vykdymą* Susitariančiųjų Šalių teiritorijoje civilinių bylų tesminių sprendimų..."

Tačiau, pačioj konvencijoj nerandame nei vieno nuostato, liečiančio savitarpio sprendimų *pripažinimo* reikalą.

Ir tikrai, konvencijos 1, 2, 4, 5, 6 ir 7 str. str. tiesiogiai liečią šį reikalą, kalba vien tik apie *sprendimų vykdymą*. Todėl konvencijos įvardinimas ir įvadas gali suklaidinti tiek teismą, tiek pačius suinteresuotus asmenis. Mat, dažnai tenka girdėti painiojant dvi visiškai skirtingas sąvokas: 1) užsienio teismo sprendimo pripažinimą ir 2) užsienio teismo sprendimo vykdymą. Tų dviejų sąvokų skirtumas iškeliamas aikštėn ypač vedybų perskyrimo bylose. Tiesa, tų dviejų sąvokų skirtumas išnyksta, kai kalbama apie *svetimšalių* vedybas ir jų persiskyrimo pripažinimą Lietuvoje. Aišku, kad Lietuvos įstaigos negali nepripažinti (ir tikrinti teisėtumą pagal Lietuvos įstatymus) svetimšalių jų įstaigose sudarytų vedybų arba jų perskyrimo, ir todėl visi užsienyje svetimšalių sudarytų aktų padariniai yra ir Lietuvoje vykdytini, pav., kiek jie liečia vedusiųjų turto bendrumą ir atsiskyrimą ir t. t., kaip tai yra numatyta jų tėvynės įstatymais, kad jie ir prieštarautų mūsų šioj srityj veikiančių įstatymų nuostatams. Mūsų Civ. Proc. Įst. visiškai nenumato užsienio teismų sprendimų pripažinimo reikalą. Civ. Proc. Įst. 1273—1281 str. reguliuoja tik svetimųjų valstybių teismų *sprendimų vykdymą*. 1273 straipsniu, „svetimųjų valstybių teismų sprendimai vykdomi taisyklėmis, išdėstytomis šiuo reikalu savitarpio traktatuose ir sutartyse. Tais atvejais, kai susitarimo keliu nėra nustatyta tam tikrų vykdymo taisyklių, laikomasi tvarkos, išdėstytos toliau apie vykdymo

leidimo išgavimo būdą". Taigi, iš tų nuostatų aiškėja, kad čia tik kalbama apie užsienio teismų sprendimo vykdymą, bet ne apie tų sprendimų pripažinimą. Tačiau, antra vertus, užsienio teismo sprendimo vykdymo leidimas iš dalies yra surištas su to sprendimo pripažinimu galiojančiu, t. y. teisėtu, Lietuvos įstatymų akimis žiūrint. Tai išeina iš Civ. Proc. įst. 1279 str., pagal kurį Lietuvos (Latvijos ir Estijos) teismai nustato: ar „Išžiūrimajame sprendime nėra tokių reikalavimų, kurie yra priešingi visuomenės tvarkai arba Lietuvos įstatymų draudžiami". Ir todėl, sprendžiant klausimą dėl leidimo vykdyti Lietuvoje, pavyzd., užsienio teismo sprendimą Lietuvos piliečio perskyrimo byloje, turėtų būti pasielgta pagal minėtus Civ. Proc. Įst. nuostatus. Bet tas klausimas tik tada kiltų, jei tektų tokius sprendimus Lietuvoje vykdyti, pav., ryšium su alimentų ir kitais perskyrimo pagrindais. Tuo atveju, kai toksai vykdymas nėra reikalingas, liktų tiktai užsienio teismo pripažinimo klausimas. Tačiau, kadangi Lietuvoje (Latvijoje ir Estijoje) nėra tam tikrų nuostatų šiuo reikalu, tenka šį klausimą palikti neišspręstą.

Taigi dabar lieka išnagrinėti vien tik konvencijos nuostatus dėl savitarpio teisminių sprendimų *vykdymo*. Tačiau, ir šiuo reikalu kyla visa eilė klausimų.

II. *Kokie civilinių bylų teismų sprendimai gali būti vykdomi ir jų vykdymo tvarka.*

Iš konvencijos str. str. aiškėja, kad klausimas eina vien tik apie sprendimus bylose, padarytus *bendra ieškomąja tvarka*. Taigi, vykdomieji antrašai ir nutarimai padaryti įsakytine tvarka (Civ. Proc. Įst. 161 ir sek. str. str.) čia neįeina. Pagaliau į vykdytinių sprendimų skaičių neįeina prekybos teismų ir baudžiamųjų teismų sprendimai dėl nuostolių, kilusių iš nusikalstamų darbų ir taip pat teismų taikos susitarimai*).

Šiuo atžvlgiu, žinoma, mūsų su Latvija ir Estija pasirašytoje konvencijoje yra didelė spraga, kuri ypač gali pasireikšti prekybos santykių praktikoj. Pav., daugiausia kyla klausimų dėl vykdymo sprendimų, padarytų ne bendrąja ieškomąja tvar-

*) Kaip tai, pav., numatyta Lietuvos - Čekoslovakijos konvencijos dėl globos ir savitarpės teismo pagalbos civilinės ir prekybos teisės srityje 25 str. („V. Ž." Nr. 375).

ka, bet kaip tik priverstinio vykdymo tvarka (ieškant pagal vekselius ir kitus Civ. Proc. Įst. 161^{1-10} numatytus dokumentus ir tąja tvarka).

Taip pat gali kilti reikalas dėl sprendimų vykdymo, kur tarp kitko kalbama dėl atiteisimo civ. ieškinio baudž. byloje, arba teismo taikos sprendimu. Tačiau jųjų vykdymas konvencijoj nenumatytas.

Tuo tarpu šioj srityj turime įdomų precedentą. Pagal Lietuvos su Čekoslovakija sudarytą tolygią konvenciją, vykdytinių teismų sprendimų skaičius žymiai praplėstas. Pagal tą konvenciją (25 str.) vykdytiniais pripažįstami: 1) visų civilinių teismų sprendimai, čia įskaitant ir įsakymus sumokėti, o taip pat prekybos teismų sprendimai vienos katros valstybių teritorijoje, jeigu jie ten jau yra vykdomieji. Lygiai taip traktuojami ir teismo baudžiamųjų bylų sprendimai, pagal kuriuos nukentėjusioms šalims priteistas atlyginimas, 2) sudaryti vienoj katroj Susitariančioj Valstybėj arbitražo sprendimai, kurie ten turi tą pat galią, kaip ir teismo sprendimai; teismo transakcijos vienos katros Susitariančiųjų Valstybių teritorijoj, jeigu jos ten jau tapo vykdomomis.

Pereinant dabar prie nagrinėjamos konvencijos tolimesniųjų straipsnių, reikia apsistoti prie teismo sprendimų vykdymo leidimo išgavmo tvarkos. Ir šiuo atžvilgiu Lietuvos—Čekoslovakijos konvencijoj procedūra yra tobulesnė Lietuvos—Latvijos ir Estijos konvencijos nuostatų šiuo reikalu.

Vadinasi, pagal pastarąją konvenciją (2 ir 3 str.) suinteresuotieji asmenys privalo kreiptis į vietos Apygardos Teismą tos šalies, kurioj sprendimas turi būti vykdomas, ir prie prašymo reikia pridėti: 1) galūtine forma išdėstyto motyvuoto sprendimo nuorašas, paliūdytas teismo, kurio jis nuspręstas, su šio teismo pažymėjimu, kad sprendimas yra įsiteisėjęs, nėra nustatytu laiku apskųstas kasacijos tvarka ir yra vykdytinas; 2) nusprendusiojo teismo pažymėjimas, kad šaliai, prieš kurią sprendimas vykdomas, raginimas buvo įduotas pagal įstatymus, veikiančius valstybėje, kurioje sprendimas nuspręstas, nurodant, ar yra dalyvavusi minimoji šalis byloje; 3) sprendimo ir pažymėjimo vertimas į kalbą tos valstybės, kurioje sprendimas vykdomas; vertimo tikrumas turi būti paliūdytas prisiekusiojo vertėjo, o kai jo nėra — konsulato tos valstybės, kurio-

je sprendimas vykdomas, arba tos, kur sprendimas padarytas; 4) šių dokumentų nuorašai pagal atsakovų skaičių.

Pagal Lietuvos—Čekoslovakijos konvencijos nustatytą tam reikalui procedūrą, vykdytiniai dokumentai turi būti pateikiami originaluose arba autentiškais nuorašais ir tos valstybės kompetentingo teismo paliūdyti, kurioj jie jau tapo vykdomaisiais*).

Toliau nustatoma (27 str), kad prašymas dėl vykdymo leidimo ir dėl paties vykdymo prašytojo gali būti *įteiktas tam teismui, iš kurio kilęs dokumentas, t. y. savo teismui,* kuris nevėluodamas perduos per Teisingumo Ministeriją leidimo ir vykdymo prašymą kitos šalies kompetentingam teismui, pridedamas prie jų reikalingus dokumentus. Bet suinteresuota šalis galės ir *betarpiškai* įteikti leidimo ir vykdymo savo prašymą kitos Susitariančios Valstybės kompetentingam teismui.

Taigi iš šių abiejų konvencijų nuostatų, liečiančių sprendimo vykdymo išgavimo procedūrą, matome, kad Lietuvos—Čekoslovakijos konvencija tą procedūrą žymiai suprastino ir palengvino šiuo reikalu suinteresuotiems asmenims. Mat, šieji gali net kreiptis dėl šio dalyko į *savo teismą,* kuris jau savo rėžtu, kreipiasi į antrosios valstybės kompetentingą teismą.

Be to, didelį praktišką palengvinimą numato Lietuvos—Čekoslovakijos konvencija dokumentų legalizacijos reikale, su kuriuo sprendimų vykdymo išgavimo procedūra yra iš dalies surišta. Mat, Lietuvos—Čekoslovakijos konvencija (19 str.) įsakmiai numato, kad aktams arba dokumentams, sudarytiems, išduotiems arba legalizuotiems vienos katros valstybių teismo ar administracijos įstaigos, jeigu jie su oficialiniu antspaudu, nereikės jokios kitos vėlesnės legalizacijos dėl jų naudojimosi kitos susitariančios šalies teismo įstaigose. Taip pat aktai arba dokumentai, sudaryti ar legalizuoti notaro, turi būti teismo legalizuoti, kad galima būtų jais naudotis. Be to, yra laikomi teismo aktais taip pat teismo sekretoriaus pasirašyti nuorašai, jeigu šio parašo pakanka pagal savo valstybės įstatymus.

Lietuvos—Latvijos ir Estijos konvencijoje, nors jos 3 str. 3 p. įsakmiai pasakyta, kad vykdytinių dokumentų vertimo į kalbą tos valstybės, kurioj sprendimas vykdomas, tikrumas turi būti paliūdytas prisiekusiojo vertėjo, bet kadangi apie pasta-

---

*) 25 str. 5 p.

rojo parašo patvirtinimo (arba legalizacijos) *nereikalingumą* konvencijoje nieko nepasakyta, tad išeina, kad ta legalizacija vis dėlto reikalinga, pasiremiant bendru visoms Baltijos valstybėms Civ. Proc. Įst. *465 str.*

Kai dėl vykdymo leidimo nagrinėjimo tvarkos, tai ir čia Lietuvos—Latvijos ir Estijos konvencijos numatytieji nuostatai kiek skiriasi nuo Lietuvos—Čekoslovakijos šiuo reikalu numatytų nuostatų.

Vadinasi, pagal Baltijos valstybių konvenciją, teismo įstaigos, nagrinėdamos vykdymo prašymus, nesprendžia esmės ginčo, išspręsto kurios kitos susitariančiųjų šalių teismų, bet tik nustato, ar nagrinėjamajame sprendime nėra patvarkymų, dėl kurių sprendimas nėra vykdytinas valstybėje, kur sprendimas vykdomas. Būtent, nevykdytiniais laikomi sprendimai, kuriuose sprendžiami nuosavybės teisės ieškiniai arba ieškiniai, kurios daiktinės teisės į nekilnojamą turtą, esantį tos valstybės teritorijoje, kur teismo sprendimas turi būti vykdomas. Jei šalis, prieš kurią vykdomi sprendimai, yra kuri valstybinė institucija, ar įmonė ar savivaldybė, kad ir tos valstybės, kurios teismas yra padaręs sprendimą. Taip pat jeigu teismo sprendimo objektas buvo teisė, kuri sprendimo vykdymo vietoje teismo kompetencijai nepriklauso*); jeigu teismo sprendimas nebuvo įvykdytas per 10 metų po jo nusprendimo; jeigu juose yra pertvarkymų, kurie priešingi visuomenės tvarkai arba neleidžiami įstatymais valstybės, kurioje sprendimas vykdomas; jeigu teismo sprendimas prieštarauja kitam sprendimui, nuspręstam dėl to paties dalyko teisminės įstaigos tos šalies, kur šis sprendimas prašoma įvykdyti.

Lietuvos—Čekoslovakijos konvencijoj yra visų pirma praktiškai svarbus suinteresuotiems asmenims nuostatas dėl laiko, per kurį Lietuvos ar Čekoslovakijos teismas, kompetentingas leisti vykdymą, išnagrinės, remdamasis gautais dokumentais, ar išpildytos visos sąlygos jį leisti. Šitas išnagrinėjimas turi būti baigtas ne vėliau, kaip per 15 dienų, skaitant nuo teisme aktų gavimo dienos (27 str. 4 p.).

Taigi, nustatytas terminas — 15 dienų, skaitant nuo vykdytinių dokumentų gavimo dienos, per kurias vykdymo leidi-

---

*) Čia, matyti, netikslus vertimas, nes turėjo būti parašyta „p r i k l a u s o“ vieton „nepriklauso“.

mo klausimas turi būti išspręstas. Baltijos konvencijoje tokio termino nėra nustatyta. Turint galvoj kartais greičiausio sprendimų vykdymo svarbumą šalims, termino *nenustatymas*, be abejo, yra nemažas minusas. Toliau, pagal Lietuvos - Čekoslovakijos konvenciją, teismas svarstydamas vykdymo leidimo bylą, turi pasitenkinti šiais klausimais:

Visų pirma, ar išsprendusio bylą teismo kompetencija gali būti laikoma pagrįsta tos valstybės įstatymais, kurioj vykdomasis dokumentas yra sudarytas. Šituo atsitikimu pakaks, kad einant veikiančiais tos valstybės teisminės kompetencijos nuostatais, kurioj įteiktas leidimo ir vykdymo prašymas, joks kitas valstybės teismas nebūtų buvęs išimtinai kompetentingas spręsti kalbamąją bylą. Toliau žiūrima, ar turima reikalo su vykdomuoju dokumentu. Jeigu sprendimas buvo padarytas už akių, teismas turės, atsakovui prašant, konstatuoti, ar šis pastarasis buvo nustatytu būdu pašauktas teisman, pagal tos valstybės įstatymus, kurioj buvo padarytas sprendimas, ir ar šaukimas buvo jam įteiktas skirtu laiku. Kreipiama dėmesio, ar nusprendimo arba transakcijos pripažinimas ir vykdymas nėra priešingas tos valstybės viešajai tvarkai arba viešosios teisės principams. Taigi, Lietuvos - Čekoslovakijos konvencijos nuostatai, šiuo reikalu yra aiškesni, negu atitinkami nuostatai Baltijos konvencijoj. Pav., pastarojoj konvencijoj pasakyta, kad nevykdomi yra sprendimai kitos valstybės teismų, jei juose sprendžiami nuosavybės teisės arba daiktinės teisės ieškiniai (str. 6 p. 1) ir toliau nustatoma, kad nevykdomi yra, be to, tie teismo sprendimai, kurių sprendimų objektas buvo teisė, priklausanti spręsti vykdymo vietos teismui (str. 6 p. 3).

Tačiau atrodo, kad šis paskutinis nuostatas, turįs bendrą platesnį pobūdį, apima ir pirmąjį to paties str. 1 p. siauresnį nuostatą. Nes pagal vienodus visoms trims Baltijos valstybėms civ. procesualinius nuostatus, ieškiniai dėl nuosavybės ar daiktinės teisės į nekilnojamą turtą priklauso spręsti vien tik to nekilnojamo turto vietos teismams (Civ. Proc. Įst. 32^1, 33^1, 34 str. str. taikos teismams ir 212, 213, 214 str. str. bendriems teismams).

Taigi aišku, kad specialus nuostatas, kuriuo neleidžiama vykdyti kito teismo sprendimų dėl nekilnojamo turto, to turto vietos valstybėj, yra visiškai nereikalingas, nes 6 str. 3 p. tą nuostatą savaime jau apima. Lietuvos - Čekoslovakijos konven-

cijos (27 str. p. a.) statomas *vienas* reikalavimas, bet jis apima beveik visus Baltijos konvencijos šioj srity reikalavimus, būtent — teismas privalo patikrinti „ar išsprendusio bylą teismo kompetencija gali būti laikoma pagrįsta tos valstybės įstatymais, kurioj vykdomasis dokumentas yra sudarytas". Tas trumpas, bet išsamus nuostatas toliau aiškinamas dar šitaip: „šituo atsitikimu pakaks, kad einant veikiančiais tos valstybės teisminės kompetencijos nuostatais, kurioj įteiktas leidimo ir vykdymo prašymas, joks kitos valstybės teismas nebūtų buvęs išimtinai kompetentingas spręsti kalbamąją bylą".

Esant tokiam išaiškinimui, atpuola reikalingumas Baltijos konvencijos str. 6 p. 6 apie tai, kad tarp kitko taip pat nevykdomas kitos susitariančios valstybės teismo sprendimas, kuris prieštarauja kitam sprendimui dėl to paties dalyko teismo tos šalies, kur prašoma tą sprendimą vykdyti. Nes aišku, kad nekompetentingo teismo sprendimas iš viso ir negali būti vykdomas kitoj valstybėj, kurios teismas save laikė kompetentingu bylą spręsti ir ją išsprendė. Be to, esant konvencijos tolimesniam 9 str. nuostatui, kuriuo bendrai siekiama užkirsti kelią tolygiems susitariančiųjų valstybių teismų šalių sprendimams, 6 str. 6 p. atsitikimų ir negalės būti.

Tačiau visiškai neaiškus yra Baltijos konvencijos 6 str. 2 p. nuostatas, pagal kurį nevykdomas sprendimas, jei „šalis, prieš kurią vykdomi sprendimai, yra kuri valstybinė instutucija ar įmonė arba savivaldybė, kad ir tos valstybės, kurios teismas yra padaręs sprendimą".

Čia kyla klausimas: koks yra šio nuostato tikslas? Neleisti vykdyti sprendimą prieš valstybės ar savivaldybės įstaigą? Bet tam pakaktų 6 str. 3 p. klauzulę taikyti. Sunku prileisti, kad vienos valstybės įstaiga padarys sandorį su kita, pažymėdama: teismo vieta kitoj susitariančioj šalyj. Savo valstybėj toks sprendimas yra vykdomas Civ. Proc. Įst. 1296 str. tvarka.

Jei čia turėta galvoj kas kita, būtent, vykdymas sprendimo ne toj valstybėj, kurioj išspręsta byla, pavyzd., Latvijos teismas išsprendė bylą, kurioj atiteista iš Latvijos Pasiuntinybės Kaune tam tikra suma. Konvencijos 3 str. 2 p. nuostatu, toks sprendimas Lietuvos teismo organų negalės būti vykdomas. Abejotina, ar aplamai tokie klausimai gali kilti, nes panašūs ieškiniai dažniausiai išsprendžiami Civ. Proc. Įst. 225 str. tvar-

ka, per Užsienio Reikalų M-ją, net ir tais atvejais, kai atsakovais stoja diplomatinė ar konsularinė įstaiga.

Pagaliau, atrodo nereikalingas įtraukimas į 6 straipsnį 4-tojo punkto, pagal kurį nevykdomas teismo sprendimas, kuris nebuvo įvykdytas per 10 metų po jo nusprendimo. Mat, klausimas dėl įsisenėjimo gali būti keliamas 6 str. 5 p. bendru dėsniu, kuriuo teismas valstybėj, kur prašoma leisti vykdyti sprendimą, turi atsižiūrėti, ar tas sprendimas leidžiamas įstatymų valstybės, kur jis vykdomas, taigi čia ir teismo sprendimo vykdymo įsisenėjimo klausimas turės būti išspręstas 6 str. 3 p. tuo tarpu bendru visoms trims Baltijos valstybėms įsisenėjimo įstatymu (X t. I d. 694 str. ir kiti).

III. Sprendimo vykdymo apsaugojimo klausimas.

Pagal Lietuvos-Čekoslovakijos konvencijos 28 str. teismas, kompetentingas leisti vykdymą, gali taip pat leisti, pagal savo įstatymus, provizorinių priemonių užtikrinti vykdomojo dokumento duotoms teisėms prieš tą asmenį, prieš kurį yra prašomas vykdymas, tiek savo apygardoj, tiek to paties krašto teismų apygardose, kur yra jo turtas. Šitos priemonės tegali būti atšauktos tik tada, jeigu tas asmuo pateikia pakankamą garantiją patenkinti visoms vykdomojo dokumento teikiamoms teisėms.

Apsaugojimo priemonės leidžiamos, išžiūrėjus vykdytinį dokumentą. Bet Lietuvos - Čekoslovakijos konvencija eina dar toliau ir numato apsaugojimo priemones, kai vykdytini dokumentai dar nėra galūtinai išžiūrėti, arba kai nėra išėjęs tam laikas; teismas gali leisti vykdymą, pagal paduotą prašymą, gali leisti imtis apsaugos priemonių, pagal prašomosios valstybės įstatymus, dėl ieškinio apdraudimo.

Pagal kalbamą konvenciją leidžiama imtis laikinų apsaugojimo priemonių net prieš bylą arba einant bylai, prašant tai šaliai, kurios interesams gresia pavojus, nors ir kitos valstybės teismas yra kompetentingas spręsti kalbamoj byloj.

Tas klausimas Baltijos konvencijos visiškai nėra iškeltas. Dažnai tam tikros sprendimo apsaugojimo priemonės, vykdant sprendimą užsieny, gali būti neišvengiamos. Dėja, konvencijoj su Latvija ir Estija nuostatų dėl to dalyko nėra.

IV. Tolygių bylų nutraukimo klausimas ir kai kurie konvencijos netikslumai.

Tas klausimas Lietuvos - Čekoslovakijos konvencijoje visiškai nepaliestas, nors jis greičiau turėtų būti apsvarstytas konvencijoje dėl teismo pagalbos, negu specialioje konvencijoje dėl savitarpiško teismo sprendimų vykdymo, kokia yra Lietuvos - Latvijos - Estijos 1935.XII.7 d. konvencija. Šio reikalo išnagrinėjimas Pabaltijo konvencijoje yra, be abejo, sveikintinas reiškinys. Tačiau 9 str. nuostatų redakcija yra nevisai vykusi.

Dalykas tas, kad iš prancūziško ir lietuviško teksto palyginimų matome, kad netikslus yra 9 str. 2 p. vertimas, ir dėl to yra klaidinantis. Mat, iš prancūziško teksto išplaukia, kad nors ieškinys ir būtų iškeltas kitos susitariančios valstybės teisme vėliau ir tuo būdu einant 9 str. 1 p. turėtų būti n u t r a u k t a s, tačiau jei dėl to ieškinio būtų įsiteisėjęs teismo sprendimas ar trečiųjų teismo nutarimas, tai tolimesnis bylos svarstymas vienos susitariančios valstybės teisme, kuriame ši byla nors ir buvo anksčiau iškelta, vis dėlto negali būti teisiama. Pav., jei Latvijos teisme byla dėl skolos atsakovui, kuris laikinai gyveno Lietuvoje, buvo iškelta vėliau, negu Lietuvos teisme, ir todėl, einant 9 str. 1 p., turėjo būti nutraukta, tačiau jei tuo tarpu Latvijos teismo sprendimas įsiteisėjo, tai 9 str. 1 p. nuostatas jau nebetaikomas; bet atvirkščiai turi būti nutraukta nors ir anksčiau iškelta Lietuvos teisme, bet dar galūtinai neišspręsta byla.

Tai visiškai suprantamas dalykas, nes kitaip praktikoje gali susidaryti visa eilė keblumų ir nepatogumų. Tačiau visa bėda yra ta, kad Pabaltijo konvencijoje nėra tolimesnių konkrečių nurodymų, kaip 9 str. nuostatai turėtų būti praktikoje vykdomi. Vadinasi, čia kyla klausimas, kaip tas bylų nutraukimas atliekamas: kokių žygių turėtų imtis suinteresuotoji šalis tuo reikalu ir kokius tam įrodymus turi pristatyti. Nesant tokių nurodymų, atrodo, kad 9 str. nuostatais vargiai ar galima būtų pasinaudoti praktikoje.

I š v a d o s.

Iš to, kas aukščiau pasakyta, matome, kad vargu ar pasiektas konvencijos iniciatorių sau pastatytas tikslas, kuris štai kaip išreikštas konvencijos įžangoj: „tais nuostatais pagilinti

1921 m. liepos 15 d. konvenciją kai kuriems privatinės tarptautinės teisės dalykams sutvarkyti“.

Kalbant dėl šios prieš 15 metų sudarytos konvencijos reikia pasakyti, kad ji vargu ar gali būti pavadinta konvencija pilna to žodžio prasme, t. y. savaimas Lietuvos, Latvijos ir Estijos teisės kūrinys, kaip pav., Lietuvos ir Čekoslovakijos konvencija dėl savitarpės teisminės pagalbos civilinės ir prekybos teisės srity, arba Lietuvos ir Vokietijos konvencija susisiekimo teisės dalykais*).

Mat, ši konvencija yra tiktai Lietuvos, Latvijos ir Estijos pareiškimas, kad „susitariančios valstybės pasižada dalykuose dėl teismo ir kitų aktų įteikimo, teismo misijų vykdymo, svetimšalių ieškovų teismo išlaidų ir nuostolių deponavimo, neturto teisės ir asmeninio sulaikymo už veiksmus civiliniuose ir prekybos dalykuose, — veikti pagal Hagos 1905 metų liepos mėn. 17 dienos konvenciją su kai kuriais pakeitimais ir papildymais (Konvencijos I str.). Ten net nepasakyta, pagal k u r i ą Hagos 1905.VII.17 d. konvenciją susitariančios šalys pasižada veikti, nes yra keletas tuo laiku sudarytų konvencijų įvairiais klausimais. Tačiau, iš turinio galima spėti, kad čia kalbama apie konvenciją dėl civilinio proceso.

Šių pakeitimų ir papildymų yra visai maža. Pakeitimai visų pirma liečia nustatymą betarpiško kelio Hagos konvencijos 1, 9 ir 18 str. str. nurodytiems dalykams, t. y. teismo raštų įteikimui, teismo pagalbos prašymams, o taip pat prašymams dėl sprendimo vykdymo. Tačiau, kaip žinoma, toks betarpiškas kelias yra numatytas ir Hagos konvencijos, kai yra specialus atskirų valstybių susitarimas (Hagos konvencijos dėl civilinio proceso str. 1, 4 p.).

Toliau, nustatyta, kad sąrašas įstaigų, kurios gali šiais dalykais tiesiog susisiekti, kiekvienos valstybės pranešamas kitai valstybei ir turi būti paskelbtas. Pagaliau, ši konvencija numato teisę tarpusavio principu atleisti savo įstaigas, turinčias teisę tiesiog susisiekti, nuo pareigos legalizuoti nurodytos konvencijos 3 ir 10 str. numatytus vertimus (t. y. teismo raštų įteikimo ir teismo pagalbos prašymų reikalais) ir, be to, numato Hagos konvencijos 17 str. (Hagos konvencijose dėl civilinio proceso 17 str. 3 p. numatyta galimybė atskiroms valstybėms

---

*) „V. Ž.“ Nr. 300.

specialiai šiuo klausimu susitarti) papildymą tarpusavy, atleisti savo piliečius nuo išlaidų, nuostolių ir teismo išlaidų garantavimo, nežiūrint jų gyvenamos vietos.

Taigi, iš šios trumpos tos konvencijos nuostatų juridinės analizės, paaiškėjo, kad ir ši konvencija negali būti laikoma pagrindiniu šaltiniu Baltijos Santarvės valstybių teisiniame bendradarbiavime. Kilus abejojimams, visuomet tektų kreiptis prie Hagos 1905.VII.17 d. konvencijos dėl civilinio proceso, kurios net lietuviško vertimo mes neturime, nekalbant jau apie tai, kad jos tekstas niekur pas mus*) nepaskelbtas ir todėl ji neprivaloma.

Tokiam netobulam pagrindiniam šaltiniui esant, ar iš viso galima kalbėti apie pagilinimą 1921.VII.17 d. sudarytos, bet reikalingos esminio peržiūrėjimo konvencijos, anais laikais gal labai reikalingos, bet dabar, akivaizdoje kitų tokios rūšies konvencijų, sudarytų su tolimesniais mūsų kaimynais, visiškai pasenusios...

K. Šalkauskis

Skolų mokėjimo palengvinimai.

Ekonominė krizė kartais turtingiausius žmones priveda prie bankroto, tuo tarpu spekuliantai, pasinaudodami kitų nelaime, moka pralobti ir tiesiog ištraukti turtą iš kitų žmonių rankų. Krizei įsigalėjus, daug sunkiau paskolintą sumą uždirbti dėl atpigusio darbo ir dėl darbo stokos. Šie itin ryškūs faktai aplamai žinomi, ir įstatymų leidėjas turėjo ateiti pagalbon tiems, kurie nuo krizės nukentėjo.

Lietuvos Vyriausybės buvo pavartotos trejopos priemonės nukentėjusiems nuo krizės padėti:

1) Bendri visiems skolų mokėjimo palengvinimai,
2) Ūkininkams skolų mokėjimo palengvinimas,
3) Namų savininkų skolų mokėjimo palengvinimas.

---

*) „V. Ž.“, kur paprastai visi įsigalėję įstatymai ar konvencijos skelbiami.

BENDRI VISIEMS SKOLŲ MOKĖJIMO PALENGVINIMAS.

1. *Skolos mokėjimo išskaidymas.*

1935 m. spalio 31 dieną išleistas įstatymas (V. Ž. 507, 3520), kuris žymiai pakeitė skolų mokėjimo išdėstymą terminais; jis ir anksčiau buvo žinomas mūsų Civilinio Proceso įstatymams, tačiau senosios taisyklės išskirtiniais atsitikimais tebuvo taikintinos, tuo tarpu naujas įstatymas teismui leidžia plačiau naudotis naujosiomis taisyklėmis.

Senasis įstatymas (136 str.) sako, kad teisėjas gali išdėstyti mokėjimą, jei atsakovas, iš kurio yra priteista tam tikra suma, *„neturi jokių lėšų sumokėti"*. Pats išdėstymas daromas, atsižvelgiant į atiteistą pinigų sumą ir į skolininkų išgalę.

Naujasis įstatymas, kuris panaikino senąjį ir įvedė naujas taisykles, sako, kad apylinkės teismas radęs, kad atsakovas negali tuojau sumokėti priteistų iš jo pinigų sumos, gali nutarti sumokėjimą išskaidyti tam tikrais terminais, atsižvelgdamas į atsakovo reikalus (1 §).

Kaip matome, senasis įstatymas leidęs teisėjui išskaidyti skolos mokėjimą, jei atsakovas, iš kurio yra priteista tam tikra suma, visai „neturi jokių lėšų". Tuo tarpu naujasis įstatymas leidžia teisėjui skolos mokėjimą išskaidyti net tuo atsitikimu, kai atsakovas turi turtą, tačiau *negali tuojau sumokėti.* Toliau, senasis įstatymas įpareigoja teisėją atsižvelgti į 1) „atiteistą pinigų sumą" ir 2) „į skolininko išgales". Šio įstatymo pirmasis reikalavimas, kad teismas išskaidydamas turi atsižvelgti į „pinigų sumą", mažai tesuprantamas, nežinia net — ieškovo at atsakovo naudai šis reikalavimas nustatytas, ir rusų bei mūsų teismų praktikoje šis posakis nebuvo iškeltas ir išaiškintas. Kai dėl antrojo reikalavimo, kad teisėjas, išskaidydamas skolą terminais, atsižvelgtų į skolininko išgales, tai jis turėjo lemiamos reikšmės veikiant senajam įstatymui, ir šis reikalavimas perėjo į naują įstatymą.

Naujas įstatymas įpareigoja teisėją iš vienos pusės 1) atsižvelgti į atsakovo „mokamąjį pajėgumą" ir iš kitos pusės 2) į ieškovo „reikalus". Šis įstatymo atsižvelgimas tiek į atsakovo, tiek į ieškovo „pajėgumą ir reikalus" yra daug tikslingesnis nekaip buvo senamе įstatyme, nes iš tikrųjų, jei atsa-

kovo gelbėjimas nuo krizės katastrofų yra visai suprantamas ir pritartinas, tai ir ieškovo „reikalai" gali taipjau patekti į krizės katastrofą, jei nerespektuosime šių „reikalų". Pav., jei žmogus X yra pasižadėjęs įmokėti pinigus tam tikram asmeniui Y nustatytu terminu ir susirišo netesėjimo baudomis, turėdamas galvoj, kad kalbamu terminu jam turi grįžti paskolinti pinigai trečiam asmeniui Z. Suprantama, kad, sprendžiant išieškojimą X iš žmogaus Z, teisingumas reikalauja ne tiktai svarstyti, kiek Z turi mokamo pajėgumo, bet ir kiek didelis gali būti padarytas nuostolis žmogui X ir kiek gali jo reikalai nuo to nukentėti.

Tačiau įstatymas nekalba įsakmiai apie atsakovo „pajėgumą" ir ieškovo „reikalus" išskaidymui piniginės skolos terminais ir paveda šiuos klausimus teisėjui išspręsti pagal savo nuožiūrą.

2. *Neišskaidomos terminais skolos.*

Senasis įstatymas laikė neišskaidomomis skolomis, ieškant protestuotu vekseliu. Vadinas, visos kitos skolos buvo išskaidomos. Naujuoju įstatymu, kaip bendra taisyklė, išskaidyti sumokėjimą priteistos pagal *protestuotą* vekselį sumos negalima (136 str. IV). Bet toji taisyklė nustatyta ateičiai, būtent, teismo sprendimams, kurie bus padaryti pagal protestuotus vekselius nuo 1935.XI.1 d., o kada išduoti kalbami vekseliai po įstatymo paskelbimo — tas išskaidymo neliečia. Bet jei protestuotas vekselis yra išduotas ir pagal jį suma yra priteista prieš pradedant šiam įstatymui veikti (iki 1935.X.31 d.), tai galima išskaidyti sumokėjimą priteistos pagal protestuotą vekselį sumos (2 § II).

3. *Skolos sumos išskaidymo terminai.*

Kokiam terminui gali būti suma išskaidyta terminais, kaip bendra taisyklė, mūsų įstatymai nenurodo, tad ir šis klausimas yra paliktas teisėjo nuožiūrai. Gal teismų praktika duos tam taisyklių, tačiau tuo tarpu dar neturime jų, be nurodytų labai bendro pobūdžio taisyklių, aukščiau mūsų paminėtų.

Vieną tiktai išskyrimą leidžia mūsų įstatymai, nustatant išskaidymą priteistos sumos terminais, būtent, kai ieškoma skola pagal protestuotą vekselį, ir sprendimas padarytas prieš

1935.X.31 d. Kalbamas išskaidymas terminais leistinas ne ilgiau, kaip 6 mėnesiams (2 §). Bet jei skolininkas neištesa mokėti išskaidytų priteistos sumos dalių, tai, prašant ieškovui, teisėjas gali įsakyti tuojau išieškoti iš jo visą atiteistą sumą (137 str.).

4. *Skolų išskaidymo klausimo iškėlimas.*

Apylinkės Teismas gali tiktai atsakovo prašomas nutarti priteistą sumą išskaidyti tam tikrais terminais (13 str.). Šis klausimas, matyt, gali būti iškeltas tiek prieš padarant apie tai sprendimą, tiek po sprendimo, nes kad ir nesako pats įstatymas, kada gali būti šie klausimai iškelti, bet teisėjui leista yra „išskaidyti priteistos sumos sumokėjimą, darant jos priteisimo sprendimą arba ir paskiau, net sprendimui jau įsiteisėjus" (136 str. III). Jei išskaidymas gali būti padarytas sprendžiant bylą arba net sprendimui įsiteisėjus, reikia manyti, kad ir atsakovo prašymai gali būti pareikšti tiek iki kalbamam sprendimui, tiek ir vėliau, sprendimui įvykus ir net jam įsiteisėjus. Ta pat išvada galima išvesti dar svarstant tą įstatymo vietą, kur kalbama, kad Apylinkės Teisėjui leista išskaidyti tam tikrais terminais *„išieškomąja arba priverstinio vykdymo tvarka"* priteistą pinigų sumą (136 str. I d.). Priverstinio vykdymo tvarka daromas sprendimas nešaukiant šalių ir nepranešant atsakovui, kad byla prieš jį pradėta. Tad apie bylą, iki sprendimas nebus pradėtas vykdyti, išskirtiniais tiktai atsitikimais, geriau pasakius, tik atsitiktinai gali būti atsakovui žinoma. O jei taip, tai, jei įstatymas leidžia priverstinio vykdymo tvarka priteistą sprendimo sumą išskaidyti terminais, tai matyti, kad prašymas gali būti pareikštas ir vėliau, teismui išsprendus ieškinį.

5. *Teismas, turįs teisę išskaidyti terminais priteistąją sumą.*

Koks teismas gali išskaidyti terminais priteistą sumą — ne visai aišku. Šis klausimas ir sukelia kai kurių abejonių.

Naujas įstatymas sako, kad Apylinkės Teismas gali nutarti tos sumos sumokėjimą išskaidyti terminais. Jei *tiktai* Apylinkės Teismas gali išskaidyti terminais priteistą sumą, tai aišku, kad Apygardos Teismas, kaip pirmoji instancija, Apeliaciniai Rūmai, kaip apeliacinė instancija, ir Vyriausiasis Tri-

bunolas, kaip pirmųjų dviejų teismų kasacinė instancija, kalbamos teisės neturi. Apie tai galima spręsti dar iš to, kad pakeitimas įvyko tiktai C. P. Į. 136 str., kuris taikomas tiktai Apylinkės Teisme, Apygardos Teisme, kaip apeliacinėje instancijoje, ir Vyriausiame Tribunole, kaip kasacinėje instancijoje. Bet iš kitos pusės, atrodo, kad jei pastarieji teismai gali taikyti 136 str., nebūtų reikalo apriboti teisę daryti kalbamus įstatyme nutarimus dėl priteistų pinigų išskaidymo terminais vien Apylinkės Teismais, bet tektų pripažinti tas pačias teises ir aukštesnėms instancijoms. Tektų tiktai apriboti išskaidymo teisė bylomis, pradėtomis Apylinkės Teismuose, pripažinti tiesiog nustatytas teises išskaidyti priteistas pinigų sumas Apylinkės Teismams ir kitoms aukštesnėms instancijoms.

Naujas įstatymas nesako kaip, kokia tvarka teismas tegali šiuos klausimus nutarti, kai teismo sprendimas jau anksčiau įvyko, šaukiant šalis ar be šalių.

Bet tai gali paaiškėti iš bendros kalbamo įstatymo prasmės. Leisdamas išskaidyti skolą terminais teismas turi išaiškinti: 1) ar atsakovas gali „tuoj sumokėti skolą" ar ne; „jo išgalės"; „mokamąjį pajėgumą" ir 2) ieškovo „reikalus". Tie klausimai gali būti tik išskirtinais atsitikimais aiškūs iš bylos duomenų, jei sprendžiant bylą nebuvo kilęs skolos išskaidymo klausimas. Gi paprastai tą klausimą gali tiktai pačios šalys išaiškinti, dalyvaujant teismo posėdyje.

Tuose retuose atsitikimuose, kai kalbami du klausimai yra visai aiškūs iš bylos, nėra pagrindo reikalauti, kad teismas šauktų šalis, nes įstatymas tam klausimui išaiškinti nenustato atskiros teisenos ir tokiu būdu palieka šio klausimo sprendimo tvarką teismo nuožiūrai. O pagal bendrą taisyklę šis klausimas turėtų būti sprendžiamas teisiamajame posėdyje šaukiant šalis.

Įstatymai nieko nesako apie šalių teisę kalbamus nutarimus dėl išskaidymo priteistų pinigų teirminais apskųsti Apygardos Teismams ir Vyriausiajam Tribunolui. Nėra pagrindo aprėžti šalių apskundimo galią.

6. *Priteistų pinigų sumų išskaidymo terminais sąlygos.*

I. Išskaidymas terminais yra leistinas *atsakovui prašant* (1 § I) iki sprendimas įvyks arba net ir vėliau (1 § II).

2. Išskaidymas terminais leistinas, kai *priteisiama arba jau priteista pinigų suma* (1 § I).

3. Išskaidymas leistinas, atsižvelgiant į *atsakovo* mokamąjį *pajėgumą* ir *ieškovo reikalus* (1 § II).

4. Išskaidymas leistinas ne tiktai kai atsakovas neturi jokių lėšų skolai apmokėti, bet kai negali ir *tuoj sumokėti skolą* (1 § II).

5. Išskaidymas leistinas bylos *sprendime* arba, sprendimui įvykus, *atskirame nutarime* (1 § II).

6. Išskaidymas leistinas priteisiamos ar jau priteistos tiktai piniginės sumos (1 § II).

7. Išskaidymas leistinas *priteistos iki 1935. X. 31 d.* piniginų sumos pagal protestuotą vekselį (2 § I ir 3 §).

8. Išskaidymas draudžiamas priteistos po 1935.X.31 d. piniginės sumos pagal protestuotą vekselį (1 § IV ir 3 §).

9. Išskaidymas leistinas byloms *tiek ieškinio, tiek priverstinio vykdymo tvarka* (1 § II).

10. Išskaidymas leistinas byloms, pradėtoms Apylinkės Teisme, ir tiek kalbamam teismui, tiek aukštesnėms instancijoms.

V. Burkevičius

Priesaika mūsų teisme

1. „Neimsi Viešpaties, tavo Dievo, vardo dovanai, nes Viešpats neskaitys nekaltu to, kurs ims Viešpaties savo Dievo, vardą veltui" *(Mozės II kn., XX, 7).*
2. „Neprisieksi melagingai Mano Vardu ir nesutepsi tavo Dievo Vardo" *(Mozės III, XIX, 12).*
3. „Aš gi jums sakau, kad visai neprisiektumėte... Bet jūsų šneka tebūna: taip, taip; ne, ne; kas gi virš to, tai eina iš pikta" *(Šv. Mato Evang., V, 34—47).*
4. „Be manęs jūs nieko negalite padaryti" *(Šv. Jono Evang., XV, 5).*

Nuo 1919 metų iki šiol teko nekartą stovėti teismo salėje už teisėjo stalo ar prieš jį, bet per visus tuos 16 metų negalėjau priprasti abejingai klausytis ir žiūrėti teismo priesaikos procedūros. Tiek kolegialiniame, tiek vienasmeniniame teisme kiekviename posėdyje, beveik visose baudžiamosiose ir civilinėse bylose, dažnai dėl mažų kaltinimų ir visai menkų ginčų

saikinami liudytojai, ekspertai, vertėjai. Įvairių tikybų (krikščionių ir nekrikščionų) žmonės čia viešai, kiekvienas savo kalba ir apeigomis, pasižada, nustatytu trafaretu, „Dievui Visagaliui“ ...„išreikšti tikrą teisybę“, vis tiek, kokios tam galėtų atsirasti kliūtys, sąžiningai pasirengę atsakyti už melą ne tik dabar, einant žmonių įstatymais, bet „ir prieš Viešpatį Dievą Jo baisiajame Teisme“. Tuos nepaprastai iškilmingus, sakramentalinio turinio žodžius jie sako, iškėlę rankas, o pasakę katalikai bučiuoja ar kaip kitaip paliečia ant teisėjų stalo pastatytą kryžių ir Šv. Rašto knygą. Žydai atlieka tai kiek kitaip, laikydamiesi savo konfesinės tvarkos, primindami dar priesaikos formulėje ir „Izraeliaus Dievą“. Rusai (pravoslavai) mini dar ir „Životvoriaščij Krest Spasitelia mojego“. — Kokie tai iškilmingi, giliai jaudinančio turinio žodžiai kiekvienam dvasiškai sveikam ir šiek tiek jautresniam, kad ir konfesinių apeigų ir bažnytinių ceremonijų visai nežinančiam ar nepripažįstančiam, žmogui. Ir dėl kokių smulkmenų juos dažnai taria. Negalima nejausti to didelio kontrasto tarp kalbų apie kasdieninius vargšo žmogelio kivirčus dėl turto ir paties Kūrėjo, Visagalio Dievo šaukimosi liudytoju. Dažnai tai daroma greituoju, dvasininkui nedalyvaujant, o kada prisiekiantysis dar vos spėja priesaikos žodžius pakartoti, ir, matyt, vargu visa tai, ką daro, kaip reikiant supranta, — net nejauku darosi, nes iškilminga ceremonija virsta beprasmiška „procedūra“, kaip ir profanacija. Tikinčiam žmogui visa tai gali pasirodyti sąmoninga šventvagyste, intymiausių sąžinės dalykų niekinimu. Teisininkas-praktikas kartais pradeda abejoti net dėl rimtesnės visų tų veiksmų, kaipo teismui duoto įrankio priversti liudytojui teisybę sakyti, prasmės ir tikslingumo. Įstatymas leidžia kartais teismų įstaigose tik priminti priesaiką, pasitenkinti iškilmingu reiškėjo pasižadėjimu sakyti byloje teisybę, arba leisti jam raštu pasižadėti, vėliau prireikus, — priesaika patvirtinti savo šiaip duotus parodymus. Tačiau mažai kas iš bylininkų teismą to prašo dėl tikybinių pažiūrų, ar dėl to, kad krikščioniškoji etika, aplamai, neleidžia šauktis Dievo liudytoju, ar dėl kurių kitų vidujinio žmogaus įsitikinimo sumetimų.

Mūsų teismų praktikoje iki 1928 metų taikos teisėjai savo bylose, apskritai, nesaikindavo; tam, bylininkams paprašius, visados pakviesdavo dvasininką; apygardos teismų sesijose nuolat, su labai retomis išimtimis, žiūrint vietos ir laiko aplinkybių,

liudytojus katalikus saikindavo kunigai, vietos klebonai ar vikarai, kurie provincijoje tam būdavo teisme posėdžio salėje, per visą bylų sprendimo laiką. Kaune kolegialiniuose teismuose dažniausiai saikindavo pirmininkaujantis, kaip kad ir dabar, bet ir čia kunigai tada būdavo nereti svečiai teismo salėje. Bet 1928 metais, tiems pat proceso įstatymams veikiant, interpretacijos keliu, be j o k i o n a u j o į s t a t y m o, buvo kitaip nusistatyta, būtent: taikos teisėjams *visose* bylose buvo leista patiems saikinti. Po to dvasininkų teismuose jau kaip ir visai nebematyti. Taikos teisme visa atliekama ir greičiau ir pigiau. Tiktai čia dabar štai visi labai ryškiai ir jaučia tą „priesaikos dalyko nesklandumą", apie kurį net mūsų periodinėje spaudoje jau atsiliepė keli nepatenkinti balsai. Pirmoje teismo instancijoje liudytojų klausinėjimas neprisaikinus nesąžiningam atsakovui ar nuo bausmės išsisukinėjančiam tikram nusikaltėliui dažnai duoda galimumo bylą tęsti, net jeigu liudytojai taikos teisme ir nesaikinti teisingai rodė. Apeliacinėje instancijoje formaliai reikalaujama perklausinėti liudytoją iš naujo su priesaika, ir toksai reikalavimas negali likti nepatenkintas. Tačiau šitas labai reikalingas ir lauktas bylų eigos pagreitinimas ir teismų nuo nereikalingo darbo atpalaidavimas, plačiųjų gyventojų sluoksnių naudai, neturėtų, rodos, vesti prie tariamo priesaikos, to sakramentalinio akto, tariamojo „suprastinimo". Šis svarbus tiesos suradimo įrankis ir ginklas pradeda bukti ir darytis kaip ir nebereikalingas.

Priesaika valstybės gyvenimo ir sveikose dorovės sąlygose teisdarystei yra labai tvirtas ir svarbus tiesai surasti įrankis. Iš priesaikos institucijos vystymosi istorijos matyti, kad priesaika valstybėse visados ir visur egzistavo ir kad be jos neapsieidavo, kada valstybei ar visuomenei būdavo svarbu turėti viešą piliečio tvirtinimo tikrumui įrodyti *įsitikinimo ženklą*. Pav., priesaika kariuomenėje, valstybės tarnyboje ir kt.

Jurisdikcija — tiesos ieškojimas. Tačiau niekur nerasime tiek melo, kaip teismo bylose. Už tiesą bylos dalyviams ir teisėjui tenka ilgai ir kartais labai sunkiai kovoti. Ir toje kovoje gyvi, betarpiškai teisėjui reiškiami liudytojų žodžiai turi be galo didelės reikšmės jurisdikcijai. Mes čia dabar kalbame ne apie parodymų teisme įvertinimą. Mes žinome, kad ir nuoširdžiausią pareiškimą teisme reikia labai kritiškai, kaipo įrodymą, imti. Teisėjui svarbu, kad liudytojas sąmoningai neme-

luotų ir teisybės nekraipytų. Eksperimentalinė psichologija sako mums, kad viešame, iškilmingame teismo posėdyje duoti pareiškimai, ilgesniam laikui po įvykio praėjus, ypač baudžiamosiose bylose, ir vaizdai, kuriuos piešia įvykių dalyviai ar žiūrovai, dažnai yra nevienodi ir labai migloti. Todėl darant galutines svarbias teismo išvadas, psichologijos mokslas neleidžia jais, aplamai, kaipo menkos įrodymo vertės medžiaga, tvirtai remtis. Daug įdomių nurodymų ir iliustracijų šiuo klausimu iš gyvos ilgametės teismo praktikos randame ir garsaus rusų teisininko ir rašytojo A. F. Koni (1844—1924) raštuose. Ir visai sąžiningas žmogus neretai klysta: netobuli jo įspūdžių patiriamieji organai. Įvertinimas liudytojų žodžių, atsižvelgiant tik formaliai į tai, ar jie sakomi prisiekus ar ne ir visai nepasižadėjus kalbėti teisybę, — būtų primityvus ir sprendimui paremti visai netiktų. Yra nuomonių, kad baudžiant už neteisingą parodymą teisme nereikia, esą, žiūrėti, ar liudytojas buvo prieš tai prisaikintas ar ne, nes juk sakyti teisybę visur ir visada yra kiekvieno doro žmogaus ir piliečio moralinė prievolė. Po bergždžių, brangiai atsiėjusių, ilgų šimtmečių pastangų žmonės įsitikino, kad turi pasitenkinti tik formalinės tiesos ieškojimu ir suradimu. Todėl idealinis teismas, kur visados triumfuoja tikrai teisingas ir geras žmogus, gali būti tik Dievo Teismas. Taip sako ir Šv. Raštas: „Jis žino širdies paslaptis" (Psalmių Kn. 43, 22); „Mano yra kerštas, ir Aš atsilyginsiu savo laiku" (Mozės V kn., XXXII, 35). — Mūsų gi, žmonių, teismas šiandien tėra ir tegali būti sausas ir formalus, ir jame dažnai laimi bylą tas, kuris vien tik formaliai tiesus yra, apsišarvavęs reikalingais dokumentais, raštais; siaurai apręžti yra mūsų galimumai. Idealo negalėjo pasiekti nei dvasininkų, nei pasauliečių teismai (masiniai, iš didelio teisėjų skaičiaus, kolegialiniai), nei vadinamieji „Dievo teismai" (ordalijos), nei visi kiti teismai su žiauriais kankinimais, priverstinėmis priesaikomis ir kt. „tikrosios" teisybės ieškojimo priemonėmis, kada teisėjas turėdavo būti ne bylininkų tarpininkas, bet ex officio tardytojas ir seklys. — Taigi, netobulu, net labai menku reikia pripažinti šį įrankį — prisaikintąjį liudytoją. Bet visai be jo apsieiti negalima. Pas mus bažnyčia neatskirta nuo valstybės; politiniame ir civiliniame viešajame valstybės gyvenime dalyvauja bažnyčios atstovai, atlikdami tikybines apeigas įvairiose viešose iškilmėse. Dvasininkai atlieka iškil-

mingas prisaikinimo ceremonijas kariuomenėje. Priesaikos reikalaujama ir iš civilinių valstybės įstaigų tarnautojų ir kt. Konstitucijos 44, 59 ir 37 §§ kalbama apie valstybės prezidento, ministerių ir seimo narių priesaiką. Bet ypač daug saikinti tenka teisingumo vadyboje ir dirbant teismo darbą. Mūsų naujasis 1933 m. Teismų Santv. Įstatymas yra kiek sumažinęs priesaikos reikalingumą, palyginus su buv. rusų atitinkamais įstatymais; dabar rečiau tenka vartoti žodį „prisiekęs". Rusų įstatymuose randame „prisiekusius" posėdininkus, advokatus, vertėjus, rūpintojus, „striapčije" ir net fotografus. Buvo saikinami ne tik teisėjai, bet ir palyginti nežymūs teismo valdininkai, kaip, pav., teismo antstoliai. Mes šiandie advokatų ir teismo vertėjų nebevadiname „prisiekusiais". Priesaika ar iškilmingas pasižadėjimas mūsų dabar paliktas tik teisėjui ir advokatui. Mano nuomone, tai sveikintinas reiškinys, nes būtinai reikia, kiek galima, siaurinti priesaikos akto atlikimo sritį teisme. Ir Biblijoje priesaika minima šalia melo ir apgaulės (Ozėjo, IV, 2). Lengvai, be tikro reikalo, kartais šaukiantis vieno, galima susilaukti kito: taip susijęs piktžodžiavimas su melu. Prisiekti reiktų leisti visados ir visur, taigi, ir teisme, tik būtinai reikalingais atsitikimais, ir šis aktas turėtų būti atliekamas kiek galima iškilmingiau, su priderančiu jam ceremonialu, dvasininkui dalyvaujant. — Teismo srityje, kaip ir kitose valstybės viešojo gyvenimo šakose, mes esame įvedę žymių patobulinimų ir, pasinaudodami 15 metų patyrimu, padarę nemažą pažangą. Kaip mūsų teisme, apskritai, saikinimo aktas įvertinamas ir kaip daromi patobulinimai, evoliucionuojama, kaip čia reiškiasi racionalizacija? Iš trumpo 1925—1928 metų laikotarpio turime kelis principinius ir labai charakteringus specialius nutarimus ir teismo sprendimo motyvus: 1) Kariuomenės Teismas atmetė kaltinamojo prašymą pakviesti į teismą rabiną liudytojams - žydams prisaikinti; Vyr. Tribunolas 1925.X.31 rado, jog įstatymas „lygiai vertina žmogaus-žydo priesaiką, duotą prieš rabiną ir prieš teismo pirmininką", ir 2) Vyr. Tribunolas 1927.I.29 kasac. sprendimu paaiškina, kad taikos teisėjas pats liudytojų prisaikinti negali, nors, aplamai, turi klausti juos su priesaika; „nesant gi dvasiškio, klausia be priesaikos, bet primena liudytojams jų pareigą rodyti sulig sąžine ir paima parašą, kad reikalaujant kuriai nors šaliai, jie sutinka savo parodymus sutvirtinti priesaika".

Tačiau vienas apygardos teismas iš Civ. Proc. Įst. 95 ir 395 str. str. ir Baudž. Proc. Įst. 97, 163 ir 715 str. str. teksto ir jo interpretavimo rusų teismo praktikoje padarė išvadą, kad: „Taikos Teisėjai turi teisę patys klausti liudininkus, juos prisaikdinę, be dvasininkų asistencijos, ir tik bylininkams ar kuriam nors jų vienam prašant, privalo kviesti dvasininką". Ši nuomonė pamatuojama teoretiškai tuo, kad Civ. Proc. Įst. 95 ir Baudž. Proc. 97 §§, esą, taikomi tik rusams-pravoslavams, o katalikų kanonų teisių kodeksas nedraudžiąs saikinti ir be kunigo; praktiškai leidimo patiems teisėjams saikinti reikalingumas motyvuojamas bylų eigos pagreitinimu ir teismo darbo sumažinimu.

Paviršutiniškai su nurodytų įstatymų tekstu ir kalbamaisiais jų aiškinimais susipažinus, atrodo, kad jie teisininką vargu įtikins. Kitoje vietoje, atitinkama proga, būtų galima imtis įrodinėti, kad įstatymas buvo savo laiku rašytas ne vien tik pravoslavų tikybos bylininkams, liudytojams, ekspertams, vertėjams ir kt., bet visų Rusijoje gyvenusių konfesijų piliečiams; kad katalikiškųjų kanonų tylėjimą (jei tikrai šiuo reikalu nėra pasisakę) negalima imti kaip leidimą; įstatymo ir jo aiškinimo dvasia, apskritai, buvo ta, kad kompromiso keliu galėjo saikinti tiktai kolegialinio teismo pirmininkas; nurodomasis Baudž. Proc. 163 str. aiškinimas yra mūsų teismų nusistatymui kaip tik aiškiai priešingas (dėl dvasininko reikalingumo ir nepravoslavams) ir t. t.

Taip pat neįtikinamas ir Vyr. Tribunolo 1928.III.16 d. visuot. susirinkimo nutarimas, kuriame buvo teigiamai atsakyta į Šiaulių Apyg. Teismo 1928.II.21 klausimą: „Ar taikos teisėjai jų teisiamose bylose turi teisės liudininkus saikinti?". Naujo šio mūsų vyriausiojo teismo nutarimo motyvuose yra, palyginus su apygardos teismo nutarimu, tai, kad nuomonė, jog taikos teisėjams nebuvo leidžiama patiems saikinti vien tik dėl rusų tikybinių priežasčių, randa paramos įstatymuose tik „iš dalies", ir dar tai, kad šiuo klausimu įstatymuose stačiai nieko esą nepasakyta ir todėl tenka juos aiškinti iš bendros jų prasmės, imant dėmėn Civ. Proc. Įst. 9—10 ir Baudž. Proc. 12—13 §§.

Bet vėliau, 1933.III.16 d. Vyr. Tribunolas kas. sprendimu paaiškino, kad baudž. bylose „liudytojai turi būti klausinėjami prisaikinus, ką, n e s a n t d v a s i n i n k o, turi atlikti pats

taikos teisėjas". Ar čia nėra pirmykščio (1928 m.) nusistatymo pakeitimo ir ar tik nenorėta šiais žodžiais pasakyti, kad teisėjas gali pakeisti dvasininką tik išimtiniais atsitikimais, kada, dėl kurių nors svarbių priežasčių, nėra jokio galimumo jo pakviesti.

Nuo 1928 m. visur pasikeitė prisaikinimo tvarka ir prasidėjo kita, „nauja", kaip ir priesaikos „suprastinimo" gadynė, kada dvasininkas pasidarė beveik jau visai nebereikalingas. Be to, kryžiaus ir Šventojo Rašto knygos palietimas lūpomis (pabučiavimas) pakeistas paprastu palietimu ranka. Šios „reformos" šia linkme pasibaigė neseniai Teisingumo Ministerijos aplinkraščiu visiems teismams (1933.V.18 Nr. 7857), su šitokia nauja priesaikos formule katalikams: „Aš N.N. (vardas) pasižadu ir prisiekiu Visagalinčiam Dievui, kad šioje byloje sąžiningai pasakysiu visą tiesą, pilnai ir teisingai išdėstysiu visa, ką žinau, nieko neslėpdamas, neprasimanydamas, neiškreipdamas. Taip tepadeda man Dievas ir Jo šventa Evangelija, kurią liečiu savo rankomis. Amen".

Įdomu, kad šis naujas nusistatymas, kuris, mūsų nuomone, „suprastina saikinimo apeigos teisme ir, be to, jis yra saikinamiesiems patogesnis higienos atžvilgiu", — nerado pritarimo pravoslavų vadovaujančiose dvasininkų vyresnybės sferose. Jų metropolitas oficialiame rašte kategoriškai pasisakė už tai, kad „einant Stačiatikių Bažnyčios Kanonais ir senobine praktika, stačiatikių priesaikos tradicinis tekstas nėra pakeistinas" ir kad pageidaujama, kad saikinimą atliktų tik dvasininkas, „duodamos priesaikos reikšmei padidinti".

Jei dabartinis prisaikinimas nusistovės, tai praėjus ilgesniam laikui, galima bus padaryti išvadų ir palyginimų dėl priesaikos išorinės pusės (formalumų) teigiamos ar neigiamos reikšmės teisme, arba pasakyti, kad apeiginė pusė, apskritai, čia nesvarbi. — Galutinai su praktiškomis pasekmėmis naująją tvarką pas mus įsivyravus, reikėtų, rodos, laikyti tik nuo 1932 metų pabaigos ar nuo 1933 metų pradžios. Kaip reikėtų įvertinti pirmojo laikotarpio (1919—1932) praktiką? Kada mažiau mūsų žmogus, liūdydamas, sąmoningai neteisybes sakė, Dievo vardą minėdamas? Visa tai kiek paaiškės, tik kada tiksliai žinosime bent iškeltųjų ir galutinai išspręstųjų dėl to baudžiamųjų bylų skaičių, Baudž. Stat. 158 str. 2 d., arba ka-

da ieškovams ir atsakovams civilinėse bylose teks taikyti Baudž. Stat. 160 str.

Bet kadangi tikslių šitokių statistinių žinių mes vargu kada turėsime (nebent kas specialiai surinks) ir toli gražu ne už kiekvieną kreivą priesaiką tenka priesaikos laužytojui atsakyti prieš teismą, tai esamųjų ar būsimųjų statistinių skaitmenų kalba yra ir liks — reikia manyti — labai neaiški ir neduos mums atsakymo į iškeltuosius dabar čia klausimus. Ir todėl daug vietos liks, vis dėlto, spėliojimams. Praėjusio iki šiol laiko (vadinamojo „pirmojo" periodo, 1919—1928, arba 1919—1932) turime mažai mums specialiai reikalingos statistinės medžiagos.

Leisime kalbėti skaitmenims, teismų bylos eigos statistinėms žinioms, imtoms iš „Teisininkų Kalendoriaus". Tomis žiniomis, manau, galima pasitikėti, ypač kad tinkamesnių mes kol kas ir neturime. Laikas: 1925—1932 metai (taigi, 8 metai iš pirmojo, „reformuotojo" periodo). Išspręstųjų bylų „sulig nusikaltimo rūšimi" žinios. Nusikaltimas — „Teismo darbo kliudymas". Šis VII-sis mūsų Baudžiamojo Statuto skyrius (156—178 §§) liečia savo 23 straipsniais įvairius tiesioginius ar netiesioginius teisdarytės trukdymo nusikaltimus (melagingą įskundimą, raštų suklastojimą, nusikaltėlio ar nusikaltimo pėdsakų slėpimą, kalinių paleidimą, pabėgimą iš sargybos ir kit. pan.). Iš visų šių straipsnių tik 158 ir 160 numato melavimą prisiekus. Už melavimą teisme *be priesaikos* (158 str. 1 d. ir 161 str.) baudžiama paprastu kalėjimu ar areštu, o *su* priesaika (158 str. 2 d. ir 160 str.) — grasos kalėjimu. Taigi, dėl šių nusikalstamų darbų bylas I instancijoje sprendė taikos ir apygardos teismai. Kiek jų spręsta Baudž. Stat. 158 str. 2 d. ir 160 str., iš šitų lentelių aiškiai ir tiksliai nematyti. Tačiau galima, vis dėlto, gana apytikriai tai atspėti, ir štai kaip. Iš visų čia kalbamųjų Baudž. Stat. 156—178 str. str. mūsų gyvenime apygardos ir taikos teismų sprendimuose už melavimą kaip tik dažniausiai taikomi 158 ir 160, 161 str. str.; visi kiti šio skyriaus straipsniai (156, 159, 160, 162—169, 171—178) imami palyginti retai, o 170 str. čia mūsų apskaičiavime visai reikšmės neturi. Todėl galima padaryti šitokią išvadą: visų žemiau nurodytų bylų skaičiuje nemažiau kaip pusė (o gal ir žymiai daugiau) liečia persekiojimą už kreivą priesaiką (ir melavimą be priesaikos) ir duoda mums gana ryškų šio nusikaltimo plėtojimosi

mūsų gyvenime vaizdą. O iš kalbamųjų čia skaitmenų matome štai ką:

Visi taikos teisėjai išsprendė bylų:

1925	712	1929	1062
1926	933	1930	1154
1927	922	1931	976
1928	1278	1932	1050

Visi 4 apygardos teismai išsprendė:

1925 m.	I inst. 74,	II inst. 92
1926	42	110
1927	94	376
1928	118	279
1929	175	394
1930	201	219
1931	189	250
1932	196	217

Šios žinios leidžia padaryti tokias išvadas: 1) bylų už melavimą teisme yra daug ir už šiaip melavimą (be priesaikos) daugiau, kaip su priesaika; 2) bylų skaičius nuo 1925 iki 1930 m. kasmet ėjo didyn; 3) apie 1930 m. jų augimas sustojo ir nuo to laiko bendras šių bylų skaičius pradeda kaip ir mažėti.

Rimtesnių ir galutinių išvadų iš tokių duomenų daryti būtų rizikinga, ypač dėl bylų skaičiaus nuo 1930 m. sumažėjimo. Bet, vis dėlto, ir šią medžiagą pravartu turėti omenyje.

Po 16 metų praktikos — daug kas paaiškėjo čia dabar iškeltuoju klausimu apie priesaikas. Kiekvienam Lietuvos teisininkui šiandien aišku, kad dėdami teisingumą viso valstybės gyvenimo pagrindan, mes, kaip ir visas civilizuotas pasaulis, t u r i m e teisme ir Dievo vardo šauktis. Įstatymai, tiesa, leidžia teisėjui kartais žmogui priesaiką tik priminti, paimti iš jo parašą - pasižadėjimą, o vėliau, reikalui esant, prisaikinti. Tačiau šito įspėjimo, be abejo, neužtenka. O įrodinėti, kad ir visai be priesaikos teisėjas gali apsieiti, — būtų bergždžias darbas. Šitos ypatingos priemonės žmogaus sąžinei atgaivinti — šauktis Dievo vardo — negalime nė mėginti išsižadėti dabartiniu pereinamuoju, sudrumstu ir aiškiai liguistu tautų ir atskiro žmogaus pokarinio gyvenimo laikotarpiu.

(B. d.).

Kauno Sunkiųjų Darbų Kalėjimas.

Bene prieš trejetą metų buvo aplankęs Kauno Sunkiųjų Darbų kalėjimą vienas mūsų žymus žurnalistas, kuris vėliau, eilėje „Lietuvos Aide“ patalpintų straipsnių, aprašė gautus tame kalėjime įspūdžius.

Šiuose straipsniuose kalėjimas buvo atvaizduotas kaip simpatiškos išvaizdos prieglauda, kuri teikia ypatingų malonumų kiekvienam ten apsigyvenančiam.

Vis dėlto vyriausybė buvo kiek kitokios nuomonės, nes ji nustatė, jog kalėjimas nebetinkamas žmonėms laikyti, kad jis griautinas, ir todėl ji paskelbė konkursą naujo kalėjimo statybos darbų projektui paruošti.

Šis konkursas prieš porą metų įvyko; geriausias projektas buvo apdovanotas gan stambia pinigine premija, ir paskui, matyti, dėl užėjusios krizės, naujo kalėjimo statybos klausimas vėl buvo paliktas kaip buvęs.

Buvo dar girdėti, esą, Kauno Miesto Savivaldybė ketinanti statydinti atskirus arešto namus asmenims, kuriuos teismo ar administracijos organai už smulkius prasikaltimus nubaudžia pinigine bausme ar keliomis paromis arešto, jei šie asmenys neturi pinigų baudai sumokėti. Bet ir šis klausimas taip pat pastaruoju metu nebeminimas.

Tiesa, tenka pripažinti, kad kalba apie kalėjimus nėra populiari, kad eilinis pilietis verčiau apie tokius dalykus visai nenorėtų girdėti, tačiau gyvenimas nežiūri nei eilinio piliečio smulkių norų, nei krizės reikalų; gyvenimas sako, kad kalėjimų, o ypatingai Kauno S. D. Kalėjimo, klausimas turi būti ir juo greičiau reformuotas.

Pirmiausia reikia ko griežčiausiai pasisakyti prieš žmonių pratinimą prie kalėjimo. Paprastai, eiliniam žmogui kalėjimas kažkaip, lyg mistiškai baisus, jau vienas žodis „kalėjimas“ sulaiko jį nuo negero žingsnio, tuo tarpu dabar Kaune susidarė tokia padėtis, kad žmonės lyg tyčia pratinami prie kalėjimo. Dalykas, mat, tas, kad jei žmogus gauna sumokėti baudos, pavyzdžiui, 10 litų, ir neturi pinigų sumokėti, tai jį sodina į kalėjimą dviem ar trims paroms. Sodina ne į betkurį paprastą kalėjimą, o į sunkiųjų darbų (katorgos) kalėjimą, ir, be to,

ne pačiam mieste, o į buvusios tvirtovės IX-ą fortą, į tikrus kazematus.

Matai 15—20 žmonių būrį, kurį vienas policininkas varo iš Vilijampolės į IX-ą fortą keliu, kurį kažkoks juokdarys jau spėjo praminti „didžiuoju Sibiro keliu".

Taigi, šituo „didžiuoju Sibiro keliu" kasdien pėsti keliauja kelios dešimtys žmonių į fortą ir atgal. Keliauja per vasaros karščius ir per žiemos speigus. Nueina, pasėdi, ir vėl pėsti drožia atgal.

Tas žmonių varginimas gal būtų visuomenei dar ne taip baisus; liūdniausia yra tai, kad žmogus porą sykių pabuvęs kalėjimo kazematuose pripranta prie kalėjimo; tie anksčiau baisūs namai jam pasidaro pažįstami, „savi" namai, ir to stipraus akstino, kuris anksčiau sulaikydavo nuo blogio, jau nebėra.

Atrodo, jog pas mus lyg pamirštama, kad kalėjimai yra ne tam, kad pagąsdintų žmogų, o tam, kad jį auklėtų, pasakytume, gydytų. Taigi, jei toks žmogus, kurs neišgali sumokėti jam uždėtos 15 litų piniginės baudos, pripažįstamas visuomenei kenksmingu žmogumi, kurį reikia sodinti į kalėjimą auklėti, tai jį reikia sodinti ne vienai kuriai parai, o mėnesiams, metams, kad tam tikri auklėjimo metodai turėtų laiko jį paveikti. Bet jei toks beturtis taip kenksmingu nelaikomas, tai peršasi klausimas, kuriems galamas jį kalina „katorgos" kalėjime?

Toki dalykai su „pariniais", bet dar blogiau su žmonėmis, kurie nusmerkiami kalėti ilgesnį laiką. Kalėjimas, kaip mokslo žmonių nustatyta, turi būti ne kerštui, bet auklėjimui; mokslas yra nustatęs, jog nusikaltėlis yra ne naikintinas, bet auklėtinas; kalėjimas jį turi paruošti naujam, valstybei ir visuomenei naudingam, darbui ir gyvenimui. Taigi verta pažvelgti, kaip eina tas auklėjimo darbas Kauno kalėjime.

Vienas brangiausių žmogaus ypatybių yra gėdos jausmas. Kad nepadarytų sau gėdos žmogus dar daugiau vengia pikto, negu kaip kalėjimo bijodamas; ir kaip tik šio gėdos jausmo žmogus kalėjiman patekęs nustoja jau po kelių dienų. Mat, kalėjime kameros daugiausia didelės, jose laikoma po 15—20 žmonių, kamerų durys nuolat užrakintos, tad kad būtų mažiau darbo su žmonėmis, kamerose pastatomi tam tikri indai, „parašos", į kuriuos žmonės atlieka savo gamtos reikalus.

Atlikti gamtos reikalus kitų akyse žmogui sarmata, jis varžosi, rausta, bet... įpranta, o dar vėliau jau jame atsiranda kažkoks ypatingas ciniškumas tuo atžvilgiu.

Dabartinis kalėjimas negali suteikti visiems kaliniams darbo. Turėdami darbo, žmonės produktyviai veikdami gal atgautų prarastąsias teigiamas ypatybes; bet, deja, šiuo metu keli šimtai žmonių nuolat sėdi kamerose be darbo. Taip per ilgus metus bedykinėdami, jie atpranta nuo darbo, įpranta tinginiauti ir išėję iš kalėjimo jie jau jokiam darbui netinka, nebent naujiems prasižengimams ir naujam tupėjimui kalėjime.

Kiekvienoje draugystėje žmogus stengiasi bent kuo save parodyti prieš kitus. Kalėjime ne kuo save parodysi, tai kiekvienas, kiek tik pajėgdamas, ima girtis, pasakoti būtus ir nebūtus darbus, atliktus prasižengimus. Taigi, žmogus išmoksta meluoti.

Besėdėdami ilgai vienoje draugėje, neturėdami jokio gyvenimo paįvairinimo, žmonės greit vienas kitam nusibosta, prasideda intrigos, barniai ir net peštynės. Taigi, žmogaus būdas gal visam gyvenimui pagenda.

Be ko kita vienas iš sėdinčiųjų yra kitų nuolat pašiepiamas. Kiek tokiam nelaimingam, iš kurio šaipomasi, kuriam neduodama ramiai nė pavalgyti, nė pamiegoti, tenka iškęsti — sunku aprašyti. Tik galime būti tikri, kad tas nelaimingas savo širdy jaučia tokią pagiežą visam pasauliui, kurios kiti ir suprasti nesupranta.

Užtat per dienų dienas bedykaduoniaudami, sėdintieji kalėjime turi pakankamai laiko studijoms. Skaitomi laikraščiai ir nagrinėjamos vagystės, užpuolimai, plėšimai. Atidžiai mokomasi, kokių naujų nusikaltėlių gaudymo metodų griebiasi policija ir kokiais naujais slapstymosi keliais eina nusikaltėlių pasaulis. Net bandoma išsirašydinti ir skaityti policijos žurnalą „Policija" — mat, tame žurnale tie dalykai plačiau aprašyti.

Šitose sąlygose begyvenant, pirmaujantį vaidmenį kiekvienoje kameroje paima žmogus, labiausiai pagedęs, ko žemiau morališkai nupuolęs, įstengęs kitus stačiai pavergti. Šių asmenų visos pastangos eina kalinių pasauliui sucementuoti ir kalėjimo vadybos auklėjimo darbams trukdyti. Jų pastangomis gimsta garsusis kalinių kolektyvas su kalinio „garbės žodžiu".

„Kalinio garbės žodis“ veikia tik kalinių tarpe. Prieš valdininką šis žodis bereikšmis, bet kaliniui duotas, jis turi būti šventai išpildytas, kitaip tą žodį sulaužęs, kad ir kitoj komeroje, ar net kitame kalėjime atsidūręs, bus mušamas, iki bus priverstas duotą pasižadėjimą ištesėti.

Šių kalinių vadovų pastangų dėka kalinių savitarpė drausmė iš tikro geležinė: kas jos neklauso, tą naktį užpuola, vienas kalinys atsisėda neklaužadai ant galvos (nelaimingajam be to dar užkišama burna, kad negalėtų rėkti), kitas užgula kojas, na, o trečias „moko“ jį drausmės.

Skųstis nelaimingasis nesiskundžia, nes kalinių tarpe tai neleidžiama; kas skundžiasi, tas gauna „užpuoliko“ vardą, ir tuokart jam jau jokiame Lietuvos kalėjime nėra ramaus gyvenimo. Visur jis persekiojamas, visur mušamas, visur jis iš kalinių pasaulio išmestas žmogus.

Kauno kalėjimas randasi miesto vidury; jo langai išeina į gatvę, kur kalinys pro langus mato laisvai vaikščiojančius žmones, mato vakarais laimingas Mickevičiaus gatve vaikščiojančias poreles. Tai kas gi nuostabaus, jei po to sakoma, kad kalėjime bujojama pederastija?

Mokslas sako, kad bausmės galutinis tikslas yra užkirsti kelią nusikaltimams. Todėl kalėjimai turėtų būti tam tikros socialinės klinikos, kad iš jų išėję būtų sveikesni, mokėtų geriau prisitaikyti doram naudingos veiklos gyvenimui visuomenėje. Tačiau žmonės, pasėdėję Kauno kalėjime, vargu ar išeina moraliai sveikesni. Greičiau galime sutikti, jog esamomis sąlygomis kalėjimai tėra tam tikra akademija nusikaltėliams auginti. Tą bloga, ko žmogus ir sapne nesapnavo, jis lengvai pažįsta kalėjime; dar labiau, kalėjimas jį verčia pažinti; ir tai tas kalėjimas, į kurį jis patalpintas kaip į kliniką — moraliai pasveikti.

Kauno kalėjimo trobesys yra statytas praėjusio šimtmečio viduryje, kai mokslas apie nusikaltimus, aplamai, dar žemai stovėjo, o Rusijoje juo labiau. Pasistengta, kad trobesys savo išvaizda būtų ypatingai niūrus, kad kaliniai niekuomet saulės šviesos nematytų (tam trobesys taip pastatytas, kad veik visi langai išeina į rytus ir šiaurę).

Dabar ši padėtis dar labiau pablogėjo, kad tame trobesy tenka laikyti daugiau kalinių, negu patys rusai buvo ketinę jame laikyti. Vietoje numatytų kameroje laikyti 6—8 žmonių, so-

dinama po 20 su viršum. Žmonėms trūksta oro, todėl, nežiūrint koks būtų lauke oras, koks būtų šaltis, kalėjimo kamerų langai visuomet dieną ir naktį atdari.

Tvankus oras, saulės stoka ardo žmogaus sveikatą ir gamina džiovininkus, paliegėlius.

Taigi, atrodo, klaidinga nuomonė, jog būtina vien tik nusikaltimą išaiškinti ir nusikaltėlį nubausti; nereikia užmiršti ir antrosios žmonijos tragedijos dalies — žmogaus gyvenimo kalėjime.

Kas gi daryti? — Ogi štai kas:

Pirmiausia reikia nustoti žmones pratinti prie kalėjimo; jeigu žmogus padarė smulkų nusižengimą, už kurį yra baudžiamas smulkia pinigine bauda, tai jis pinigais ir turi atlyginti. Jei jis tuo metu neturi pinigų, tai jis turi atidirbti. Jis turi eiti ir dirbtį viešuosius darbus tiek dienų, kad šių darbų uždarbis padengtų iš jo reikalaujamą baudą. Šiuo keliu beeinant bus atsiekta daug gero: žmonės dirbs, o ne dykaduoniaus, tupėdami kalėjime; valstybė gaus pajamų, o dabar teturi išlaidų, sodindama žmones į kalėjimą ir ten juos valgydindama; žmonės nebus pratinami į kalėjimą.

Antra vertus, reikia statyti naujas patalpas Kauno kalėjimui, kad tie žmonės, kurie per nelaimę į jį pakliūva, gautų sveiko valstybei ir visuomenei naudingo išauklėjimo, o negestų fiziškai ir morališkai, kaip kad genda dabar.

Tačiau sunkus krizės laikas, atrodo, netaip greit praslinks; taigi laukti, kad valstybė šiuo sunkmečiu rastų laisvų pinigų kalėjimui statyti, vargu bau racionalu. Todėl reikia pasirinkti kitokį kelią, būtent — panaudoti pačių kalinių darbo jėgą kalėjimui statyti.

Kiekvienam žinoma, kad 70—80% statybai reikalingos medžiagos pagaminama Lietuvoje, o iš užsienio teįvežama vien metaliniai gaminiai (vandentiekiui, kanalizacijai ir elektros tinklui). O tas medžiagas, kurios gaminamos Lietuvoje, lengvai gali sau pasigaminti pats kalėjimas. Pradėsime nuo plytų. Kalėjimas turi arti Kauno, VI-o forto laukuose didelį žemės sklypą, kuriame puikaus molio sluogsnis siekia šimto metrų gylio su viršum. Šiame sklype įrengus plytinę, galima lengvai pasigaminti reikalingą kalėjimo statybai kiekį plytų ir dar dalį parduoti, kad būtų lėšų tolimesnei statybai.

Šių plytų gamybai reikalingą kurą — durpes kalėjimas

pats Palemono durpyne gamina; šį kurą atvežti į plytų gamybos vietą būtų taip pat nesunku, nes Palemono durpynas yra tik 5—6 kilometrai atstumę nuo VI-o forto.

Darbas prie plytų gamybos visai paprastas, jokių ypatingų kvalifikacijų iš darbininkų nereikalauja, juoba, kad kalėjimo vadyba įgudusi gaminti durpes, o plytų gamyba mažai kuo savo principuose skiriasi nuo durpių gamybos.

Antra stambi pozicija kiekvienoje statyboje yra medis: grindys, lubos, langai, durys ir kt. Dėl šios pozicijos tektų viena tenurodyti: medžio Lietuvoje pakanka. Dėl paties darbo užtenka nurodyti, kad Kauno S. D. Kalėjimas savo dirbtuvėse padarė visus medžio įrengimus ir pagamino visus baldus didžiuliams Teisingumo Ministerijos rūmams, taigi naujiesiems kalėjimo rūmams kalėjimas juo labiau galėtų pasigaminti visa kas reikia.

Pačių statybos darbų 70—80% galima būtų atlikti kalinių darbo jėgomis. Norint paruošti tinkamų darbininkų, gal tektų suruošti kaliniams trumpalaikius statybos, tinkavimo, dažymo, elektro-montažo kursus. (Šių kursų nauda būtų dvejopa: 1) būtų paruošta darbininkų kalėjimo statybai ir 2) tam tikra dalis kalinių išeitų iš kalėjimo gerais amatininkais).

Pačioje statyboje reiktų, kur tik galima, atsisakyti nuo importuojamo cemento ir pakeisti jį lietuviškomis kalkėmis ir gipsu (kuriuos galėtų paruošti Marijampolės ir Biržų kalėjimai) ir, kur galima, pakeisti geležį medžiu.

Finansinę šio reikalo pusę taip pat nesunku sutvarkyti: Teisingumo Ministerija ar pats Kauno S. D. Kalėjimas turėtų gauti kad ir, pav., iš Taupomųjų Valstybės Kasų 3—5 metams paskolą mašinoms ir įrankiams įsigyti, plytų gamybai ir pradedamiesiems darbams apmokėti, ir, ar tai nemokamai, ar tai 3—5 metų kreditui, miško medžiagą iš Žemės Ūkio Ministerijos.

Tik pradėjęs darbus kalėjimas galėtų panaudoti žymų kiekį kalinių, dabar sėdinčių be darbo kamerose; pradėjęs statybą, kalėjimas galėtų panaudoti visus kalėjime esančius kalinius vieniems ar kitiems darbams. Pastatęs naujus trobesius ir įrengęs naujas dirbtuves, kalėjimas įstengtų duoti nuolatinį darbą visiems kaliniams, galėtų jiems suteikti higienišką gyvenimą, galėtų juos apsaugoti nuo piktos sugedusių žmonių įtakos, aplamai, atliktų valstybės ir visuomenės jam paskirtą uždavinį — taisyti sociališkai nesveiką žmogų.

Dėl tariamos kalėjimo konkurencijos darbo rinkoje reikia pasakyti, kad šiuo metu dar daug importuojama dalykų, kuriuos labai lengvai galima dirbti Lietuvoje; taigi tokias prekes pirmoje eilėje turėtų kalėjimas gaminti. O gerai paieškojus, tokių dalykų galima rasti dar daugeliui metų pirmyn.

Savo skolą Žemės Ūkio Ministerijai už miško medžiagą ir Valstybės Taupomosioms kasoms kalėjimas galėtų dalimis grąžinti jau iš pat pirmųjų metų, pardavęs dalį pagamintų plytų; vėliau, įrengęs visas dirbtuves ir suteikęs darbo visiems kaliniams, jis lengvai įstengs grąžinti visas paskolas ir dar pajėgs duoti nemenko pelno valstybei. Šiai minčiai paremti užtenka nurodyti, jog, pav., Danijoje kalėjimai ne tik patys išsilaiko, bet gražiai išmaitina ir užlaiko kalinius, visą tarnautojų aparatą ir dar duoda stambaus pelno valstybei.

N. Radvila

Suklastotų dokumentų aiškinimas.

Čia noriu paliesti mūsų teismams svarbų klausimą, būtent: kurioje padėtyje yra dabar mūsų teismų grafologija, kas ir kaip aiškina dokumentų suklastojimus ir kaip turėtų būti aiškinama.

Dokumentų suklastojimus pas mus aiškina kaligrafai, t. y. dailininkai, paišybos ir dailyraščio mokytojai, rašomųjų mašinėlių pirkliai ir kitų profesijų žmonės, teismo organų kviečiami dalyvauti ekspertyzose. Visiems gerai žinoma, kaip tas darbas atliekamas, būtent: ekspertas, atvykęs į teismą ar pas tardytoją, įsižiūri paprasta akimi ar pro lupą, kuri didina 8—15 kartų, į tiriamą dokumentą, susipažįsta su bylos aplinkybėmis ir pareiškia savo nuomonę.

Bet ar taip galima dokumentų suklastojimus aiškinti? Ar suklastotų dokumentų aiškinimas priklauso kaligrafijai? Juk kaligrafija yra ne kas kita, kaip dailaus rašymo menas. Tad ką bendro gali turėti aiškinimas suklastotų dokumentų su kaligrafija? Teismas juk neklausia „kaip" parašyta, bet „kas" parašė tą ar kitą raštą (kieno ranka jis rašytas). O į tą klausimą gali atsakyti ne kaligrafija, bet grafologija. Kaligrafija gali pasakyti: daili ar nedaili rašysena, o grafologija: kieno ta ar kita rašysena; pirmieji žiūri į rašyseną kaip į negyvą grafinį

ženklą, ir jai svarbu tik forma, o antroji į rašyseną žiūri kaip į gyvą žmogaus psichofizinį judesį, kuriame atsispindi pats žmogus.

Kviečiamas kaligrafas ateina pas tardytoją arba į teismą ir čia pareiškia savo nuomonę, kuri dažniausiai yra bylos aplinkybių sugestija arba spėliojimas, o ne paremta grafologijos mokslu. Tokia nuomonė yra, be abejo, labai silpna, nes ir pats ekspertas dažnai ja netiki ir, keičiantis bylos aplinkybėms, keičia savo nuomonę. Toks nuomonės silpnumas patį ekspertą pastato į nemalonią padėtį, teismams ir teisiamiesiems sudaro daug nereikalingo darbo, vargo ir išlaidų.

Tačiau iš to, kas pasakyta, aš nenoriu mesti kaltinimo vien ekspertams už jų nerimtą pažiūrą į labai rimtą darbą. Juk jie ne patys, bet kviečiami ateina ekspertyzas daryti. Jiems ekspertyzos esti atsitiktinis ir pašalinis darbas, todėl labai suprantama, kad jie neranda reikalo ir neturi laiko gilintis į grafologiją ir tokiu būdu tapti rašysenos žinovais. Be abejo, jiems ekspertyza yra didelė sunkenybė, nes jas darydami jie turi prisiimti moralinį atsakingumą, sugaišti laiko ir už darbą gauna labai žemą atlyginimą (už darbo valandą 1—3 litus).

O kaip visa tai atsiliepia į teisėtumą ir teismų darbingumą? Per ekspertų klaidas gali padaryti ir teismai klaidų, bet dar blogiau, kad tokių ekspertų toleravimas užkerta kelią išaugti geresniems ekspertams, ir tokia padėtis tęsiasi toliau.

Taip reikalui esant, savaime kyla klausimas: ar tokia būklė pakęstina? Jau vien dėl teisėtumo jos negalima toleruoti. Bet čia reikia nepamiršti dar tai, kad ir ekonomiškai daroma valstybei skriauda. Tas mažas „kaligrafų“ atlyginimas iš tikro yra labai brangus. Kodėl? O štai dėl ko: 1) trukdomi nuo tiesioginių pareigų kitų profesijų darbininkai, 2) labai mažas jų darbo našumas ir menkos kokybės darbai, 3) dėl nevykusių ekspertyzų teismams tenka kelis kartus nagrinėti tą pačią bylą ir dėl to gaišinti su byla surištus žmones.

Kas daryti, kad vietoje dabartinių „kaligrafų“ netrukus galėtume turėti pakenčiamų teismo grafologų?

Reikalas gana paprastas. Tokią būklę, kurią mes dabar gyvename, neseniai ir kitos valstybės pergyveno ir jos šiandien gali būti mums pavyzdžiu. Jos nuo savo „kaligrafų“ atsikratė tada, kai įsisteigė ekspertyzės kabinetus ar institutus.

Be ekspertyzės kabineto rimtesnis dokumentų tyrinėjimas neįmanomas. Dokumentų suklastojimas nevisada galima išaiškinti vien grafologiniu būdu: dažnai reikalinga fotografija, chemija, mikroskopas ir kitos priemonės. Visos šitos priemonės yra būtinos. Jei jų ekspertas neturi — jis negali duoti to, ko iš jo teismas reikalauja. O visa tai įsigyti atskiram ekspertui — neįmanoma ir, tur būt, neverta.

Tad pačiam teismui reikia rūpintis kabineto steigimu. Taip yra padarę latviai, kurie įsisteigė ekspertyzės kabinetą prie Apel. Rūmų prokuratūros.

Be abejo, mūsų teismams kabineto steigimo mintis nėra naujas dalykas. Toks kabinetas norėta jau seniau įsteigti, bet atsirado kliūčių, kurios tai neleido padaryti. Tačiau toji mintis ir dabar yra aktuali.

Kai kurie mano, kad dabar nėra reikalo steigti naujo kabineto prie teismų prokuratūros, kad galima esą pasitenkinti kriminalinės policijos identifikacijos skyriumi, kuris turįs reikalingų priemonių, išmokslintų žmonių ir darąs ekspertyzes. Šios nuomonės šalininkai ypatingai pabrėžia tai, kad valstybei pigiau atsieisiąs kabineto įsteigimas. Bet girdėti nuomonių, kad toks kabinetas turėtų būti prie prokuratūros, jo steigimas čia nė kiek ne brangiau valstybei kainuosiąs (dar pigiau); ir ekspertyzomis tuokart būsiąs didesnis pasitikėjimas: jas darys prisiekę ekspertai, o ne kriminalinės policijos valdininkai, kurie išeina iš teismo ribų.

Pažiūrėkime, kuri iš šių nuomonių teisingesnė?

Kriminalinė policija turi identifikacijos skyrių, kuris pernai padarė mūsų teismams keliolika ekspertyzių. Bet iš to negalime dar daryti išvados, kad tas skyrius esąs įsteigtas daryti teismams grafologines ekspertyzes. Šis skyrius reikalingas kriminalinei policijai nusikaltėliams sekti ir kvotoms vesti. Ir tame skyriuje kriminalinė policija įsigijo tiek priemonių ir valdininkų, kiek jai reikalinga. O jei šiandien atlieka vieną kitą ekspertyzę, tai tas daroma nuo savo tiesioginių pareigų atspėjamu laiku ir su valdininkų laisvu noru (už tai jie gauna atlyginimo 4 lt. val.). Tad, kaip matome, toks identifikacijos skyrius, koks jis dabar yra, teismo grafologinių ekspertizių negalės atlikti. Kitas dalykas, ar kriminalinė policija turi gerų grafologinės ekspertyzos specų? Iki 1935 metų jie pas save kviesdavo daryti ekspertyzių tuos pačius ekspertus, kurie dirbo eks-

pertyzes pas tardytojus; bet jau pernai ėmėsi šio darbo identifikacijos skyrius. O koks tas darbas? Identifikacijos skyrius laikosi principo, kad viską galima išaiškinti fotografija, todėl, reikia ar nereikia, labai daug gamina padidintų fotografijų. Be abejo, fotografija yra viena iš svarbių aiškinimo priemonių, bet grafologinėse ekspertyzėse ji nėra ir negali būti pagrindinis dalykas. Čia svarbiausias dalykas yra grafologija. O grafologinė nuovoka jų mažesnė, negu mūsų senų „kaligrafų". Todėl tos fotografijos, kurios dabar kai kam daro didelį efektą, dažnai yra nereikalingas darbas. Nors fotografija ir chemija neretai gali savarankiškai atsakyti į teismo statomus klausimus, vis dėlto jos yra tik teismo grafologijos padėjėjos. Fotografija, mikroskopai, įvairios šviesos ir chemija sudaro teismų grafologijos techninę cheminę aiškinimo dalį. Šioji dalis identifikacijos skyriuje laba nesenai teįvesta. Fotografijos skyrius jau veikia, berods, antri metai, todėl paskutinių dienų fotografijos su šviesos filtrais duoda neblogus rezultatus. O cheminė aiškinimo dalis pradėjo veikti tik prieš trejetą mėnesių, todėl savo veikimu dar maža ką tepasiekė (padarė vieną kitą rašalo reakciją). Ir iš viso chemija dokumentų suklastojimų aiškinime turi mažesnį pajėgumą, negu fotografija.

Taigi identifikacijos skyrius neturi gerų grafologinės ekspertyzės specų.

Tad ar verta grafologinės ekspertyzės kabinetą steigti prie kriminalinės policijos, kitaip sakant, tiek išplėsti identifikacijos skyrių, kad jis galėtų atlikti visas teismų grafologines ekspertyzes? Tur būt, daugumas pasakys, kad ne. Ir labai suprantama, dėl ko. Šį skyrių plečiant, reikės įsigyti daugelį naujų priemonių ir visus naujus darbininkus. Todėl daug geriau tokį kabinetą steigti prie prokuratūros, negu prie kriminalinės policijos. Pačiai Teisingumo Ministerijai prie teismų organizuojant kabinetą išeis pigiau, negu prie kriminalinės policijos, nes tas kabinetas, daugiau ar mažiau, turės savo pajamų. Jei toks kabinetas bus įsteigtas prie kriminalinės policijos, ir bus mokama tokia taksa, kokia dabar mokama už ekspertyzes, tai žymiai padidės ekspertyzės išlaidos Teisingumo Ministerijos sąmatoje.

Be to, prisiekę ekspertai visuomet jaus ddiesnį atsakingumą už savo darbą, negu kriminalinės policijos valdininkai. Antra, prisiekusių ekspertų ir darbo našumas turėtų būti didesnis,

nes jie turės betarpius viršininkus, o kriminalinės policijos valdininkai priklausys tik savo viršininkų, ir jų stropumo teismai negalės tikrinti tiesioginiai.

Šiaip ar taip, tokio kabineto reikalingumą jau seniai yra patvirtinusios kitos valstybės, ir be jo mes nesulauksime rimtesnės grafologinės ekspertyzės.

K. Šalkauskis

Bylos dėl spaudos lietuvių raidėmis.

IV*.

Bylos dėl spaudos lietuvių raidėmis nebuvo atsitiktinės. Jos ėjo, kaip jau buvo rašyta, platesnės visuomenės pritariamos bei palaikomos ir nevisada oficialūs proceso dalyviai buvo jo tikri, taip sakant, „kaltininkai".

P. Višinskis, kuris buvo rusų teismuose kaltinamas už išlipdymą lietuvių kalba spausdintų afišų, apie lietuvių artistų 1900. VII. 23 d. vaidinimą Mintaujoje komediją „Velnias spąstuose", padarė tat prašomas p. Augustino Janulaičio, kuris tuo metu, būdamas studentu (dabar V. D. Universiteto Profesorius ir Teisių Fakulteto Dekanas), buvo lietuvių teatro direktorium. P. Janulaitis išspausdino Šteffenhageno spaustuvėje Mintaujoje afišas ir programas (programų dalis buvo išspausdinta net ant šilko), gavęs leidimą iš Mintaujos policmeisterio von Băro.

Gavęs leidimą iš Mintaujos policmeisterio išspausdinti afišas ir programas, p. A. Janulaitis bandė tokiu būdu legalizuoti lietuvių raidėmis spausdinių platinimą ir, padėdant P. Višinskiui, afišas išlipdė Joniškio miest. Šis bandymas turėjo svarbių padarinių, nes policijos iškelta P. Višinskiui byla, kaip žinome, buvo laimėta.

Šios žinios mano paties gautos iš prof. A. Janulaičio.

Kai dėl P. Višinskio bylos, tai M. Ganfmanas ją vedė tiktai Senate, bet paruošė ją ir žemesniose teismų instancijose gynė gabus ir plačiai išsilavinęs Šiaulių privatinis advokatas Longinas Krėčinas, kuris ilgai advokatavo (50 su viršum metų) Šiauliuose ir 1929. XI. 22 d. mirė.

---

* Pradžia „Teisė" 31 ir 32 Nr.

P. Višinskio byla buvo pradėta 1900 m. vasarą, o Senatą pasiekė vos 1903 metais.

Kasaciją taipjau buvo surašęs L. Krėčinas.

Atsimindamas apie visa tai, M. Ganfmanas, štai ką sako: „Daug Krėčino skundų Senatui buvo pagrindu svarbiems principiniams kasaciniams sprendimams. Tarpe jų tenka pažymėti Baudž. Departamento 1903 metų sprendimą dėl uždraudimo lotynų raidžių lietuvių kalbai (Višinskio byla). Ši byla buvo pradėta ir pravesta L. Krėč. iniciatyva. Su malonumu dabar prisiminu savo stojimą Senate, kai man teko palaikyti puikiai surašytą kasacinį skundą".

Šio straipsnio šaltiniai:

1. „Segodnia" 1929.I.25, 25 Nr. L. D. Krėčino jubiliejus — M. Ganfmanas.
2. „Segodnia" 1929.XI.24 d., 326 Nr. L. D. Krėčinas (nekrologas). — M. Ganfmanas.
3. „Teisė" 16 Nr. A. a. L. Krėčinas, — P. B - is.

A. a. Vladas Mačys.

Prie a. a. prof. V. Mačio šiomis dienomis supilto kapo savo mylimam mokytojui reiškiu tikros pagarbos žodį.

Pirmasis Lietuvos Kauno Apygardos Teismo Pirmininkas (1918. XII. 10 — 1922. X. 26), sunkiausiais mūsų teismų steigimo laikais, jis apie dvejus metus (1921—1922) buvo mano, kaipo jauno teisėjo, vadovas, auklėtojas. Žmogaus ir teisėjo dvasios savybėmis velionis per tą mūsų trumpą teisėjų kolegijoje bendradarbiavimo laiką padarė man gilių ir laiko neišdildomų gerų įspūdžių. — Atsisveikindamas 1922 m. lapkričio 5 d. su savo bendradarbiais teisme, išvykdamas profesoriauti, buv. mūsų pirmininkas tikrai galėjo, atsižvelgdamas į savo 4 metų veikimo laiką, pasakyti, jog atliktas yra sunkus „savo, lietuviškojo, teismo sudarymo darbas". — Dabartinė jaunoji mūsų teisininkų šeima nežino, o likusieji senieji, pirmieji teismo veikėjai, metams bėgant, pradeda jau užmiršti, su kokiu pasiaukojimu grįžusiems 1917—1918 m. iš Rusijos pirmiesiems lietuviams teisininkams teko savojo teismo pamatus dėti. Karui ir vokiečių okupacijai baigiantis, naujai paskirtajam teismo pirmininkui reikėjo įtempti visas savo jėgas ir pritaikyti įgytą pri-

tyrimą, blaškytis tai išmėtytų per karą bylų rankiojimo ar išgavimo, tai kalinių likimo bei kalėjimų tvarkymo, tai pačių teisėjų ieškojimo ir raštinės steigimo įvairausiais reikalais. Teko surasti laiko ir galimumų tokiems, pav., reikalams atlikti, kaip privatinių advokatų parinkimas, jaunųjų teisininkų paruošimas ir daug kit. Kauno Apygardos Teismo veikimo plotas buvo tada visa Lietuva, išskyrus Užnemunę, o teismo sudėtis pradžioje, su pirmininku, tik 3 žmonės. Tik 1920—1921 m. pasisekė nugalėti visas kliūtis, teisėjų kolegiją padidinti iki 9 žmonių, ir teismą padalinti į baudž. ir civ. skyrius. Iš tikrųjų buvo taip, kad „be sistemos dirbo kas ką galėjo". 1919 m. pavasarį pradėta jau spręsti bylos. Iš statistinių to laiko žinių matome, kad naujų bylų į teismą įplaukdavo kasmet 8—9 tūkstančiai, o išspręsti jų tegalima buvo vos pusė. Ir stebėtis reikėjo, kaip tokio teismo vedėjas, teisėjas ir administratorius galėjo dar turėti atspėjamo laiko ir teisės žurnale straipsnį parašyti, ir teismo kandidatams ruošti įstatymą suredaguoti, o paskui pačiam tuos jaunuosius praktikantus mokyti, ir su provincijos teismo įstaigų veikėjais susipažinti ir kit. pan.

Didelis gyvenimo ir teismo praktikos patyrimas, kilnus būdas ir jautri širdis — visa tai buvo retos savybės, dėl kurių ir vėliau, 1923 m. pradėjus velioniui profesoriauti mūsų universitete, mūsų, buv. bendradarbių, ryšiai iki šio laiko netrūko. Sunkiomis gyvenimo valandomis, iškilus kuriam abejotinam klausimui, ne aš vienas ieškojau ir radau pas savo buv. pirmininką ir patarimo ir paramos. Laikas negalėjo nutraukti velionies mumyse išugdytų stiprių dvasinių ryšių.

Labai retai gyvenime tesutinkamas, tiesiog originalus, kuklumas ir didelis, be jokio trukšmo, darbštumas buvo, man atrodo, charakteringiausios mirusiojo dabar šviesaus atminimo žmogaus ypatybės. Reikėjo kiek ilgiau prisižiūrėti, norint tai suprasti ir įvertinti. Buvo jis ne tik „tylus mokslo danbininkas", kaip spaudoje dabar nurodoma, įvertinant jį kaipo profesorių, bet toks pat ir teismo veikėjas. Tylus darbas yra dažnai vertesnis už garsius (dažnai tuštybę pridengiančius) žodžius, kad mes, žmonės, negalim tai ne matyti, nei kaip reikia už tai atsilyginti. Tik Šv. Rašte yra pasakyta: „Aš duosiu kiekvienam jūsų, žiūrėdamas jo darbų" (Apreišk. 2, 23).

Spręsdamas bylas, jis žiūrėjo ne tik formalinio teisingumo, bet ieškojo teisybės, kad niekas iš teismo salės neišeitų juokda-

masis ar verkdamas. Man dar iki šiol gyvai užsiliko atmintyje keletas atsitikimų, kasdieninį teismo darbą dirbant, kur velionis ne žodžiais, bet nematomais beveik veiksmais davė ir teisybės ieškojimo, ir konflktų tarp teisėjų ir advokatų be kieno nors skausmo likvidavimo, ir didelio žmogaus pažinimo ir teisdarystės vertinimo pavyzdžių. Kokia tai buvo brangi mums, pradedantiems teisėjo darbą dirbti, mokykla!

V. Burkevičius

A. a. Gabrielius Čižikovas.

Šių metų kovo 3 d. Semėliškėse mirė Gabrielius Čižikovas, buvęs Trakų nuovados taikos teisėjas.

Velionis gimė 1856 m. liepos mėn. 9 d. Gaižiūnų dv., Utenos valsč. Teisės mokslus baigė 1886 m. Petrapilio universitete. Tarnavo Rusijoje mokesčių inspektoriumi ir kurį laiką ėjo žemiečių viršininko pareigas Vilniaus krašte Senosios Vileikos apskrityje.

Atsistačius nepriklausomai Lietuvai, velionis tarnavo mokesčių dep-te. Nuo 1924 m. ligi 1926 m. vasario mėn. 1 d. išbuvo Trakų nuovados taikos teisėju. Iš tų pareigų jis buvo atleistas jo paties prašymu.

1930 m. kovo mėn. 11 d. velionis buvo priimtas į Lietuvos prisiekusiųjų advokatų šeimą, bet dėl senatvės ir silpnos sveikatos iš tų pareigų greitai pasitraukė ir nuo 1934 m. balandžio mėn. 30 d. įstojo į Trakų apylinkės teismą tarnauti I eilės raštininku, o vėliau tais pačiais metais buvo paskirtas tame pačiame teisme sekretoriumi ir tų pat metų rugpiūčio mėn. 1 d., jo paties prašymu, dėl senatvės ir silpnos sveikatos buvo atleistas ir iš tų pareigų.

Velionis Rusijoje buvo ištarnavęs apie trisdešimt su viršum metų ir Lietuvos valstybinėje tarnyboje apie puspenktų metų ir dėl to 1934 m. rugsėjo mėn. 4 d. velioniui buvo paskirta pensija.

Velionis pasižymėjo geru išauklėjimu, draugiškumu ir ypač dideliu teisingumo pajautimu, už tai visų, be jokio skirtumo, buvo mėgiamas ir gerbiamas.

Tebūnie Tau, Gabrieliau, lengva puri Semeliškių žemelė.

Teisėjas *J. Januška*

Kritika ir recenzijos.

Teisės filosofijos istorija (papildomosios paskaitos), Kinų, Indijos ir Egipto teisė,

Petras Leonas, buv. Vyt. D. Universiteto ord. profesorius, Kaunas, 1936 m., X+133 pusl.

Nors kiekvieni metai mus atitolina laiko atžvilgiu nuo praeities, tačiau žmonių pastangos, paremtos mokslo priemonėmis, vis aiškiau mums vaizduoja paslaptingą praeitį, senovę. Juo daugiau mes imame pažinti senovę ir tą kelią, kuriuo žmonija per tūkstančius metų keliauja, juo labiau mes pajuntame tą tamprų ryšį, kuris riša mus su visais žmonėmis ne tik dabar gyvenančiais, bet ir su jau gyvenusiais. Čia minimasis prof. P. Leono veikalas, atskleisdamas ir išaiškindamas daug senovės gyvenimo paslapčių, atlieka aukščiau nurodyto ryšio funkciją. Čia mus gerb. autorius supažindina plačiau su senovės Kinų, Indijos ir Egipto teise ir jų kultūra.

Kaip visi prof. Leono teisės mokslo veikalai, taip ir čia minimasis yra griežtas, aiškus ir gausus informacija. Griežtumas, aiškumas ir informacijos gausumas yra būtini atributai kiekvieno mokslo veikalo, ypač skiriamo studijų reikalui. Čia, šiame veikale, autorius paliečia ir ne grynai teisės dalykus: tikybą, bendrąją filosofiją ir k., bet visa tai autoriaus padaryta sąmoningai. Autorius neizoliuoja teisės nuo gyvenimo; jam teisė nėra negyva ir tuščia forma, bet gyvo gyvenimo fenomenas, veikiąs patį gyvenimą. Visą gyvenimą, kurį teisės mokslas turi apimti, autorius šitaip griežtai ir aiškiai precizuoja: „Kaip rodo žmonijos istorija, visais žmonių gyvenimo laikais ir visur, kur tik buvo gyvenama arba yra gyvenama visuomenišku, organizuotu gyvenimu, giliausios sielvartos, didžiausių vargų, žiauriausių neteisybių, o kartu ir prakilniausių troškimų ir siekimų šaltinį sudarė šie du dalykai: 1) medžiaginio gyvenimo srityje, reiškia kūno reikalavimų rūpinimo srityje, santykis tarp išnaudotojo ir išnaudojamojo; šitas santykis turėjo ir turi įvairiausių formų ir laipsnių; ir 2) dvasios gyvenimo srityje kova: a) tarp tikybinių prietarų ir tarp tiesos siekimo ir jos skelbimo ir b) dėl asmens teisių santykyje su visuomene (valstybe)“.

Be grynai mokslinės šio veikalo reikšmės, čia, kaip ir kituose prof. Leono teisės mokslo veikaluose, aš randu labai didelę pedagoginę reikšmę, kurią, mano nuomone, sudaro autoriaus mokslo duomenimis pagrįsta raida, kuri rodo, kad žmonija eina į gražesnę ir laimingesnę ateitį. Skaitydamas prof. Leono teisės filosofijos istorijos raštus, nejučiomis imi tikėti gražesne ir laimingesne ateitimi, kurioj įsigalės teisingumas ir humaniškumas. Prof. Leono teisės filosofijos istorija, vadinasi, ir seniausių laikų teisės filosofijos istorija, kuri čia minima, įprasmina kovą už šviesesnę ateitį ir sužadina mūsų viltis, mus padrąsina ir sustiprina toje ilgoje ir sunkoje kovoje už teisingumą ir humaniškumą. Šiuo atžvilgiu čia minimasis prof. Leono veikalas yra labai brangus ne tik teisės mokslus studijuojančiai jaunuomenei, bet ir teisininkams, dirbantiems praktikos darbą, ir visiems tiems, kuriems vienokiu arba kitokiu būdu tenka veikti teisinį gyvenimą.

Nors prof. Leonas jau pasitraukė iš Universiteto darbo, bet jis, kaip rodo naujasis jo veikalas, paties mokslo darbo dar nenutraukė ir aš jam linkiu tą darbą dar ilgai ir sekmingai dirbti.

A. Tamošaitis

Klausimai ir atsakymai.

Pradedant šiuo numeriu, „Teisės“ žurnale bus aiškinami teisės klausimai, iškelti žurnalo prenumeratorių.

Atsakymas p. Šil.

I. Kam priklauso laukiniai gyvuliai, sumedžioti svetimoje žemėje.

Klausimas. Aš esu savininkas 150 ha žemės ir pats esu gavęs iš apskrities viršininko medžioklės liudijimą. Ar turiu aš teisę sumedžiotiems svetimų žmonių mano žemėje laukiniams gyvuliams? Tie žmonės turėjo medžioklės liudijimą, bet aš nebuvau jiems suteikęs teisės medžioti mano žemėje.

Atsakymas. Mūsų Civilin. Įstatymais ir Medžioklės įstatymais (V. Ž. 505/3504 Nr.) laukiniai gyvuliai niekam nepriklauso. Civ. Įst. nustato, kad laukiniai gyvuliai, jei patys palikę savo lizdus bei urvus vienoje vietoje, pereis į kitą ir ten

apsibus, negrąžinami senam turėtojui (539 str. I pas.). Tas lieka laukinių gyvulių savininku, kas juos paima (sugauna, sumedžioja ir p.).

Išimtį sudaro atsitikimas, kai pašautas arba sužeistas bemedžiojant gyvis pereina iš medžiojamojo ploto į svetimą žemę. Jis lieka nuosavybė ne medžiotojo, kuris jį pašovė ar sužeidė, bet valdytojo tos žemės, kuriame jis atsirado (5 str.).

Medž. Įst. įvedė naujas taisykles medžioti. Visame krašte sudaryti medžioklės ūkiai, kuriuose tegalima medžioti (7 str.). Be to, ir turįs teisę medžioti toli gražu ne visuose Lietuvos medžioklės ūkiuose gali medžioti, o tik tam tikrame, išduotame medžioklės liudijme nurodytame, ūkyje arba ir nenurodytame, bet gavęs iš žemės valdytojo leidimą medžioti (1, 7, 13, 14 str.). Tokiu būdu netenka abejoti, kad Tamstai leidimo nedavus medžioti savo žemėje, svetimų žmonių medžioklė bus prasilenkimas su įstatymais; tačiau mūsų įstatymai nenustato tos neteisėtos medžioklės civilinių padarinių, nenustato, pav., teisės reikalauti kurio nors atlyginimo arba sumedžioto gyvio nuosavybės teisės.

Kol laukiniai gyvuliai nėra paimti, jie niekam nepriklauso, o sumedžioti jie lieka medžiotojo nuosavybe. Kadangi iki paėmimo laukiniai gyvuliai nepriklausė žemės savininkui, tad šis, ir paėmęs juos, neįgyja jokių teisių. Mūsų įstatymai nustato tiktai baudžiamąją atsakomybę tam, kas nusižengė medžiojęs svetimoje žemėje (B. St. 623 str.).

K. Š.

Atsakymas tard. V.

II. Ar reikia daryti rengiamąjį tardymą privatinio kaltinimo bylose? Ar galima tos rūšies bylas pristatyti nutraukti dėl įrodymų stokos?

Tarp nusik. darbų, keliamų tik nukentėjlsiųjų asmenų skundais (V. Ž. N 424) yra ir tokių, už kuriuos numatyta sunkiųjų darbų kalėjimo bausmė, pav., sunkus kūno sužaloojimas tarp vyro ir žmonos, asmens smurtas tėvui ir kitam aukštutiniam giminaičiui (B. St. 476 str.) ir kiti. Bylos dėl šių nusik. darbų, Teismų Santv. Įst. 14 ir 16 str., priklauso apygardų

teismams spręsti, o Baudž. teisenos 544 str. nuostatu jose daromas rengiamasai tardymas.

Ryšium su Baudž. teisen. įst. lakoniškumu, o gal ir neaiškumu, teismų praktikoje pasireiškia nevienodumas ir iškyla abejojimai dėl rengiamojo tardymo tvarkos bylose, kurias kelia tik nukentėję asmens ir kuriose leidžiama taikytis. Čia noriu paliesti du tos srities klausimus, būtent:

1) Kaip turi veikti Tardytojas Baudž. teis. 303[1] str. numatytu atsitikimu, kai šalys nesusitaiko, arba kaltinamasis nestoja be teisėtų priežasčių? 303[1] str. tokiu atsitikimu įsako pradėti tardymą, bet nenurodo, kurie, būtent, tardymo veiksmai darytini: ar atlikęs sutaikinimo procedūrą Tardytojas turi pasitenkinti tik nukentėjusiojo asmens, kaltinamojo ir nurodytų liudytojų apklausimu, arba jis privalo be to surašyti nutarimą apie patraukimą kaltinamuoju ir paskirti jam kardomąją priemonę?

2) Ar tardytojas, taikai neįvykus, prieš patraukiant apskųstąjį asmenį tardyman kaltinamuoju, įsitikinęs iš tardymo medžiagos, kad skundas lieka neįrodytas, gali tokią bylą pristatyti nutraukti dėl stokos įrodymų, B. teis. 277 str. tvarka?

Baudž. teisenos nuostatuose tiesioginių atsakymų į šiuos du klausimus nerandame, ir tas verčia operuoti esamų nuostatų bendra prasme bei reikšme ir daryti iš jų išvadas. Bet prieš svarstant iškeltus klausimus tenka nustatyti dvi tezes, kurios, neturėtų sukelti ginčų, ir kurios gali sudaryti tvirtą pagrindą tinkamiems atsakymams į iškeltus klausimus surasti. Pirmoji tezė: Baudž. teisenos sistemoje, pagrindinė yra viešojo kaltinimo tvarka, o privatinio kaltinimo tvarka sudaro išimtį iš tos bendros pagrindinės tvarkos. Šitoji mintis pasitvirtina. Rusų Senato visuot. kasac. depart. susirinkimo 1890 metų nutarime Nr. 4, o taip pat Makalinskio komentaruose prie 303[1] str. („Praktič. rukovodstvo dlia sudebn. sliedovat."). Išimtinės proceso normos yra taikytinos tik ten ir tiek, kiek jos įsakmiai nustato, be jokio jų prasmės praplėtimo, gi tam atsitikimui, kuriam išimties normos nėra, turi būti taikoma bendros tvarkos norma. Antra tezė: Baudž. teis. 526, 556 — 1 p., 638, 678 str. nuostatais, privatinis skundas, savo procesualine reikšme, prilygsta prokuratūros kaltinamajam aktui. „Privatinio kaltinimo bylose kaltinamąjį aktą atstoja privatinis kaltintojo skundas" (B. teis. 526 str.); privat. skundo nuorašas įduodamas kaltina-

majam (556 1 p.); apie to nuorašo gavimą kaltinamasis turi būti paklaustas teismo posėdyje (638 str.); privat. skundas garsinamas teismo posėdyje, kaip tat daroma su kaltinamuoju aktu (678 str.).

Grįžtant prie pirmojo klausimo, matome, kad Baudž. teis. 303[1] str. įsako tardytojui, aukščiau minėtu atsitikimu, pradėti tardymą. Kadangi įstatyme nėra ypatingų nuostatų, kurie lieptų tardymą daryti nepilnai, atliekant tik tam tikrus veiksmus, atrodo, kad ir šitokiu atsitikimu tardymas yra darytinas kaip paprastai, iki galo. Vadinasi, turi būti, be kito ko, surašytas ir nutarimas apie patraukimą kaltinamuoju, turi būti paskirta pastarajam ir kardomoji priemonė. Šitokia Baudž. teisenos nuostatų interpretacija paremta minėtais jau Rusų Sen. visuot. susir. nutarimu 1890/4 ir 1880 metų nutarimu Nr. 10. Nors šituose nutarimuose ir nekalbama skyrium apie rengiamojo tardymo turinį privat. kaltinimo bylose, bet pirmajame nutarime kalbama apie tai, kad Teismų Rūmai žiūri, ar rengiamasai tardymas yra pilnai atliktas, o antrajame nutarime, kurio rezoliutyvinę dalį galima rasti Sramčenko B. Pr. 5 str. 13 punkte, minima ir kardomoji priemonė, kurios skyrimas be ankstesnio patraukimo tieson nėra galimas. Atrodo, kad rengiamasai tardymas privat. kaltinimo bylose turėtų būti daromas šitokia tvarka: gavęs skundą tardytojas, reikalui esant, klausinėdamas skundėją, išsiaiškina tiksliau skundo objektą, atlieka sutaikinimo procedūrą; taikai neįvykus, arba kaltinamajam be teisėtų priežasčių nestojus, nutaria pradėti tardymą; pasiremdamas skundo bei skundėjo apklausinėjimo daviniais, surašo nutarimą apie patraukimą kaltinamuoju, ištardo kaltinamąjį, skiria jam kardomąją priemonę, klausinėja liudytojus, daro kitus tardymo veiksmus įrodymams aptikrinti, atlieka tardymo užbaigimo procedūrą ir tokį, pilnai užbaigtą, tardymą pristato Prokuratūrai B. teis. įst. 479 str. tvarka. Čia gali kilti abejojimas dėl suderinimo tos tvarkos su B. Teis. 396 str., kuris įsako pašaukti kaltinamąjį tieson tik esant pakankamam pagrindui. Tačiau, pirma jau nurodytoji privatinio skundo reikšmė proceso eigoje turi turėti įtakos ir tardymo eigai. Čia lyg iš anksto yra paruoštas kaltinamasis aktas, kurį, pagal 526 str. atstoja privatinis skundas, ir jei tas skundas sudaro aktą, pagal kurį įskųstasis bus teisiamas teisme, tai atrodo bus nuoseklu pripažinti, kad privat. skundas sudaro ir pakankamą pagrindą traukti

kaltinamuoju, nes nebetenka ieškoti rengiamojo tardymo metu dar tvirtesnio pagrindo, jei jo pakanka rimtesniam dalykui — pasodint į kaltinamųjų suolą. Pasiūlytai pilno tardymo schemai neprieštarauja ir Baudž. teis. 546 str. nuostatas. Atvirkščiai, leisdamas apygardos teismams spręsti tam tikras privatinio kaltinimo bylas be rengiamojo tardymo, atliekant per tardytoją tik sutaikinimo procedūrą, šis nuostatas, išimtį deklaruodamas, tuo pačiu pabrėžia tardymo reikalingumą kitose privatinio kaltinimo bylose. 546 str. kalba tik apie tokias privat. kaltinimo bylas, kurios buvo sprendžiamos be prisiekusiųjų posėdininkų. Tuo tarpu mūsų apyg. teismui priklauso, nekalbant apie tarnautojus, bylos dėl nusik. darbų, už kuriuos įstatymas numato bausmes, surištas su visų ar tam tikrų teisių atėmimu, o tokios bylos Rusijoje priklausė, pagal Baudž. teis. 201 str., apyg. teismams su prisiek. posėdininkais, ir šitokios bylos, Baudž. teis. 544 str. nuostatu, yra reikalingos rengiamojo tardymo. Pagaliau 546 str. nurodytoje bylų kategorijoje rengiamasai tardymas darytinas, bet tik nebūtinai. Tardymas turėjo būti padarytas, jei apyg. teismas nerasdavo pagrindo išimtį taikyti. Kaip bebūtų, klausimas dėl rengiamojo tardymo reikalingumo bylose, nurodytose 546 str., priklausė apyg. teismų nuožiūrai, ir 546 str. nuostatas neturėjo įtakos toms privatinio kaltinimo byloms, kurios prasidėdavo pas tardytojus.

Priėmus tą schemą, antras iškeltasis klausimas pats savaime atkrinta, jei kaltinamasis buvo patrauktas tardyman tuojau, sutaikinimo procedūrą atlikus, tai nors vėliau per tardymą ir pasireikštų jo kaltumo įrodymų stoka, ta aplinkybė jau neturėtų jokios įtakos tardymo eigai, lygiai kaip tas neretai atsitinka viešojo kaltinimo bylose. Bet yra ir kitų sumetimų, dėl kurių tenka pripažinti, jog tardytojas negali privat. kaltinimo bylą pristatyti Baudž. teis. 277 str. tvarka nutraukti dėl kaltės įrodymų stokos, kaip tas galima viešojo kaltinimo bylose. Šitą neigiamą nuomonę paremia visų pirma aukščiau nurodyto privatinio skundo prilyginimas kaltinamajam aktui. Kaip neįmanomas yra nutraukimas bylos dėl kaltės įrodymų stokos, kai byloje yra kaltinamasis aktas, taip ir esant byloje tolygios reikšmės privatiniam skundui, byla negali būti nutraukta dėl įrodymų stokos, bet šių įrodymų pakankamumas gali būti tikrinamas bei nustatomas tik teisiamajam posėdyje. Rusijoje tiek kaltinamieji aktai, tiek privatiniai skundai su pilnai

atliktu tardymu bylose dėl nusik. darbų, už kuriuos įstatymuose buvo numatytos bausmės, susietos su visų ar tam tikrų teisių atėmimu, buvo reikalingi Teismų Rūmų patikrinimo ir patvirtinimo, o bylose, kuriose grėsė mažesnės bausmės, bet kurios vis dėlto priklausė apyg. teismams, kaltinamieji aktai ir privatiniai skundai su atliktais tardymais buvo įduodami stačiai apyg. teismui (B. t. 523, 543, 527, 529—540 str. str.). Lietuvoje, Laik. Teismų Santv. Įst. 35 str. nuostatu, kuris ir dabar teveikia (Teismų Santv. Įst. 487 str., 2 p.), visoms byloms yra nustatyta tik antroji, suprastintoji tvarka, ir visi kaltinamieji aktai, o taip pat ir privatiniai skundai su rengiam. tardymais bylose, kurios priklauso apyg. teismams, stačiai šiems įduodami.

Klausimą, ar gali būti privat. kaltinimo byla nutraukta dėl kaltės įrodymų stokos, svarstė ir Rusų Senatas. Jis pripažindavo tokią galimybę tik Teismų Rūmų atžvilgiu, ir tai, suprantama, nes Baudž. teis. 534 str. nuostatu Teismo Rūmai, kaipo atidavimo teismui kamerą, galėjo nutraukti dėl įrodymų stokos ir tokią bylą, kuri buvo jiems pristatyta su kaltinamuoju aktu. Bet ir ši Teismų Rūmų teisė, išplaukiančioji iš jiems pavestos ypatingos funkcijos galutinai spręsti apie teisėtas sąlygas bei pakankamą pagrindą kaltinamajam teisti, lietė bylas, kurios įstodavo su kaltinamaisiais aktais bei privatiniais skundais, vadinasi, su pareikštuoju apkaltinimu, ir iš tos Rūmų revizinės teisės negalima padaryti išvadą, kad ir tardytojas gali pristatinėti privat. kaltinimo bylas Baudž. teis. 277 str. tvarka, dėl stokos įrodymų. 277 str. tvarka bylos buvo pristatomos ne Teismų Rūmams, bet apyg. teismams. Tad jei prileisti, kad ir privat. kaltinimo bylas tardytojas gali pristatyti nutraukti dėl įrodymų stokos, tai tokie pristatymai priklausytų apyg. teismams spręsti, kaip jie spręsdavo panašius pristatymus ir viešojo kaltinimo bylose.

Tuo tarpu Rusų Senatas vis. susir. nutarimu 1880/10 kategoriškai paneigė apyg. teismų teisę nutraukti privat. kaltinimo bylas dėl įrodymų stokos, nurodydamas, kad tokia apyg. teismų teisė viešo kaltinimo bylose yra susijusi su atatinkamu pristatymu (išvada) prokuratūros, kaipo valdžios, kuriai įstatymai pavedė nusik. darbus persekioti (B. Pr. 518, 522, ir 527 str.), o todėl negalima šitą apyg. teismų teisę, duotąją jiems

dėl ypatingų sumetimų, praplėsti ir byloms, kurios yra išskirtos iš kaltinamosios valdžios (prokuratūros) žinios. Lietuvoje, pakeitus Baudž. teis. 277 str. (Vyr. Žin. 312 Nr.), apyg. teismai iš viso neturi bylų nutraukimo funkcijos, kuri atiteko Prokuratūrai. Vadinasi, tardytojų pristatymų nutraukti privat. kaltinimo bylą, dėl įrodymų stokos turėtų svarstyti Prokuratūra. Bet tai yra neįmanoma, nes tai vestų prie prokuratūros aktyvaus dalyvavimo privatinio kaltinimo bylose, tuo tarpu jokie Baudž. teisenos įstatymo pakeitimai nepalietė 5, 479, 511 str. nuostatų, o šie nuostatai kaip tik neleidžia prokuratūrai dalyvauti kalbamos rūšies bylose. Tad aiškėja, jog mūsų tvarkai esant, iš viso nėra to organo, kuris turėtų teisę svarstyti tardytojų pristatymą nutraukti privatinių kaltinimų bylą 277 str. tvarka dėl įrodymų stokos, o todėl tenka laikyti, kad ir patsai toks pristatymas yra negalimas. Čia kyla klausimas, ar privatinio kaltinimo bylos gali būti nutraukiamos be nagrinėjimo dėl kitų 277 str. nurodytų priežasčių? Į šį klausimą randame teigiamą atsakymą Rusų Senato 1880/10 nutarime, kuriame išaiškinta, ir su tuo tenka visiškai sutikti, kad apyg. teismai, išskiriant bylas, kuriose įvyko Teismų Rūmų nutarimai dėl atidavimo teismui (549 str.), kiekvienoje byloje, Baudž. teisen. 547 str. tvarka, turi iškelti ir išspręsti šį klausimą, ar reikia bylą skirti posėdin ir ar ji nėra nutrauktina dėl priežasčių, nurodytų 16 ir 27 str., arba nesant pareikštam kaltinime nusikalstamojo darbo žymių, apskritai tariant, ar nėra byla nutrauktina dėl išorinių formalio pobūdžio priežasčių. Kadangi pas mus teismui atidavimo kameros nėra, tai apyg. teismų teisė nutraukti bylą dėl formalių priežasčių, liečia visas bylas, kurios įstoja, jų tarpe ir privatinio kaltinimo bylas. Bet apyg. teismų teisė nepaliečia tardytojų veiklos ir yra vykdytina tik bylose, kurios įstoja į apygardos teismą su kaltinamaisiais aktais bei privatiniais skundais ir pridėtais prie pastarųjų užbaigtais rengiamaisiais tardymais. *A. V.*

Žinios apie bylų eigą.

I. Bylų eiga Vyriausiajam Tribunole 1935 metais.

Bylų rūšys	Liko neišsprestų bylų iš 1934 m.			Metų bėgyje gauta naujų bylų			Metų bėgyje baigta bylų			Liko neišspręstų bylų 1936. I. 1 d		
	Kasac.	Kitokių	Viso	Kasac.	Kitokių	Viso	Kasac.	Kit kių	Viso	Kasac.	Kitokių	Viso
Civilinių	96	10	106	890	414	1304	889	418	1307	97	6	103
Baudžiamųjų	99	3	102	694	164	858	650	164	814	143	3	146
Viso ..	195	13	208	1584	578	2162	1539	582	2121	240	9	249
Klaipėdos kr. skyrius.												
Civilinių	27	76	103	60	449	509	55	455	510	32	70	102
Baudžiamųjų	19	9	28	103	96	199	117	89	206	5	16	21
Viso ..	46	85	131	163	545	708	172	544	716	37	86	123

II. Bylų eiga Apeliaciniuose Rūmuose 1935 metais.

Bylų rūšis	Liko neišspręstų bylų iš pereitų metų				Metų bėgyje pradėta naujų bylų				Metų bėgyje baigta bylų			
	I inst.	II inst.	Kitokių	Viso	I inst.	II inst.	Kitokių	Viso	I inst.	II inst.	Kitokių	Viso
Civilinės	—	171	16	187	—	111	72	183	—	187	76	263
Baudžiamosios	23	543	—	566	67	956	747	1770	68	1112	747	1927
Viso ..	23	714	16	753	67	1067	819	1953	68	1299	823	2190

Liko neišspręsta 1936. I. 1 d.

Bylų rūšis	I inst.	II inst.	Kitokių	Viso
Civilinės	—	95	12	107
Baudžiamosios	22	387	—	409
Viso ..	22	482	12	516

III. Bylų eiga apygardų teismuose 1935 metais.

Apygarda	Bylos	Liko neišspręstų iš 1934 metų			Metų bėgyje pradėta naujų bylų			Metų bėgyje baigta bylų			Liko neišspręstų bylų 1936. I. 1 dienai		
		I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso
Kauno	Civilinės	882	2.172	3.054	325	4.299	4.624	1.080	4.543	5.623	131	1.924	2.055
	Baudžiamosios	476	6.467	6.943	920	4.187	5.107	933	5.577	6.510	463	5.077	5.540
Šiaulių	Civilinės	115	2.270	2.385	75	3.671	3.746	88	4.020	4.108	102	1.921	2.023
	Baudžiamosios	299	1.432	1.731	667	2.903	3.570	706	3.345	4.051	260	990	1.250
Panevėžio	Civilinės	19	980	999	—	1.994	1.994	14	2.251	2.265	5	723	728
	Baudžiamosios	246	1.949	2.195	587	2.013	2.600	575	2.457	3.032	258	1.505	1.763
Marijampolės	Civilinės	12	1.269	1.281	327	2.236	2.563	335	2.869	3.204	4	636	640
	Baudžiamosios	388	2.152	2.540	450	2.001	2.451	579	2.913	3.492	259	1.240	1.499
Viso	Civilinių	1.028	6.691	7.719	727	12.200	12.927	1.517	13.683	15.200	242	5.204	5.446
	Baudžiam.	1.409	12.000	13.409	2.624	11.104	13.728	2.793	14.292	17.085	1.240	8.812	10.052
	Bendrai	2.437	18.691	21.128	3.351	23.304	26.655	4.310	27.975	32.285	1.482	14.016	15.498

IV. Žinios apie bylų eigą Apylinkių Teismuose 1935 metais.

Apygarda	Liko neišspręstų bylų iš 1934 metų			Metų bėgyje pradėta naujų bylų			Metų bėgyje baigta bylų			Liko neišspręstų bylų 1936. I. 1 dienai		
	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso
Kauno	12.192	13.652	25.844	34.229	42.287	76.516	38.187	47.429	85.616	8.234	8.510	16.744
Šiaulių	6.312	4.945	11.257	26.302	30.608	56.910	27.669	32.014	59.683	4.945	3.539	8.484
Panevėžio	3.305	2.465	5.770	18.540	19.799	38.339	18.870	20.266	39.136	2.975	1.998	4.973
Marijampolės	1.749	1.475	3.224	14.179	18.862	33.041	14.424	19.050	33.474	1.504	1.287	2.791
Viso	23.558	22.537	46.095	93.250	111.556	204.806	99.150	118.759	217.909	17.658	15.334	32.992

V. Žinios apie Apylinkės Tardytojų bylų eigą 1935 metais.

Apygardos pavadinimas	Liko neišspr. bylų iš 1934	Pradėta uaujų bylų	Baigta bylų	Liko 1936 m. I. 1 d.	Pastaba
Kauno	289	2840	2820	309	Prie Kauno Apygardos yra pridėta Ypatingųjų Tardytojų bylos:
Šiaulių	380	2785	2746	419	neišspręstų 2
					įstojo naujų 13
					perduota 13
Panevėžio	223	1514	1543	194	liko 2
					Apygardų Tardytojų Kaune:
					neišspręstų 28
Marijampolės	97	1117	1109	105	įstojo 93
					perduota 83
					liko 38
Visose Apygard.	989	8256	8218	1027	Šiauliuose:
					neišspręstų 19
					įstojo 60
					išspręsta 67
					liko 12
					Panevėžy:
					neišspręstų 4
					įstojo 16
					perduota 12
					liko 8
					Marijampolėj:
					neišspręstų 5
					įstojo 2
					išspręsta 3
					liko 4

Vyriausiojo Tribunolo išspręstų bylų žinios.

Metai	Apeliacinių Rūmų				Kauno Apyg. Teismo				Panevėžio Apyg. Teismo				Šiaulių Apyg. Teismo				Marijampolės Apyg. Teismo			
	Viso apskųsta sprendimų	Patvirtinta sprendimų	Panaikinta sprendimų	% panaikintų sprendimų	Viso apskųsta sprendimų	Patvirtinta sprendimų	Panaikinta sprendimų	% panaikintų sprendimų	Viso apskųsta sprendimų	Patvirtinta sprendimų	Panaikinta sprendimų	% panaikintų sprendimų	Viso apskųsta sprendimų	Patvirtinta sprendimų	Panaikinta sprendimų	% panaikintų sprendimų	Viso apskųsta sprendimų	Patvirtinta sprendimų	Panaikinta sprendimų	% panaikintų sprendimų
Civilinis skyrius																				
1934	61	40	17	29 1/3	227	147	72	31 1/2	151	91	31	20 1/2	113	83	30	26 1/2	163	91	68	41 2/3
1935	76	58	17	22 1/3	303	206	91	30	145	92	53	36 1/2	166	120	46	27 2/3	188	121	67	38 2/3
Baudžiamasis skyrius																				
1934	110	73	37	33 1/2	84	39	45	53 1/2	40	22	18	45	65	39	26	40	42	28	14	33
1935	145	104	41	28	143	68	75	52	32	11	18	56	98	48	50	51	34	17	17	50

Teisininkų Draugijos 1936 metų visuotinio susirinkimo PROTOKOLAS *(sutrumpintas).*

1936 metų sausio mėnesio 25 dieną 18 val., Kaune, Vyriausiojo Tribunolo salėje, įvyko Teisininkų Draugijos visuotinis susirinkimas. Atvyko 51 narys.

Draugijos Pirmininkui pasiūlius, susirinkimas šios dienos darbams vadovauti Pirmininku išsirinko Vyr. Tribunolo skyriaus Pirmininką Juozą Braizaitį, o Sekretorium Petrą Stravinską ir, be to, priėmė šią darbų tvarką:

1. Valdybos pranešimas,
2. „Teisės" Redaktoriaus pranešimas,
3. Revizijos Komisijos pranešimas,
4. Valdybos ir Revizijos Komisijos rinkimai,
5. Įvairūs sumanymai

ir 6. prof. P. Leono paskaita: „Kai kurie Lietuvos Teismų santvarkos ir Baudž. Teisenos Įstatymų trūkumai".

Draugijos Valdybos 1935 metų darbo apyskaitą pranešė Draugijos Sekretorius Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Grigaitis.

1. Pirmiausia pranešėjas nurodė Teisininkų Draugijos 1935 metų darbus spaudos srityje. „Teisės" žurnalo 1935 metais esą išleista 4 numeriai, po 600 egz. kiekvieno. Nors buvęs kilęs sumanymas šį žurnalą leist po 6 kartus metuose, bet nuo šio sumanymo vykdymo susilaikyta, nes dažnesnis žurnalo išleidimas neapsimokėtų, pritrūktų lėšų. — Prie kiekvieno „Teisės" numerio atskirais priedais buvo leidžiami Vyr. Tribunolo sprendimai ir nutarimai, kurie Teismų Santv. Įst. 95 str. ir Baudž. Teis. Įst. 933 str. bei Civ. Proc. Įst. 815 str. turi būti viešai skelbiami, kad galima būtų praktikoje jais vadovautis. Be eilinių priedų išleista dar „Teisės" priedais Vyriausiojo Tribunolo 1935. V. 13—17 d. kasacinis sprendimas, vad. „C. A. S." ir „Sovqg" byloje, ir Vyr. Tribunolo Teisėjo Č. Butkio „Suvalkijos civiliniai įstatymai". „Teisės" materialinė padėtis tuo tarpu gera. 1935 metais „Teisėje" bendradarbiavo nemažas skaičius teisininkų, tarp kurių ir Latvijos Liepojos Apyg. Teismo Prokuroras P. J. Udris ir Estijos Teismo Rūmų Teisėjas P. G. Kromel. Be to, Teisininkų Draugija, kaip ankščiau, taip ir šiems 1936 metams išleido Teisininkų Kalendorių, kuriame yra daug teisininkams naudingų informacinių žinių. Šį kalendorių, kaip ir ankstesnius, paruošė Draugijos iždininkas adv. Z. Toliušis.

II. Teisininkų Draugija 1935 metais palaikė ir plėtė anksčiau pradėtus santykius su Pabaltijo valstybių teisininkų draugijomis: 1935. XI. 20 d. Draugijos Valdyos narys Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Byla revizitavo Latvijos teisininkus Liepojoje ir skaitė ten paskaitą apie 1933 metų Lietuvos Teismų Santvarkos Įstatymą; iš Liepojos jis buvo nuvykęs ir Rygon, kur irgi buvo maloniai priimtas. Su Estijos Teisininkų Draugija santykiai palaikomi susirašinėjimais. 1935 metais įvyko tarpvalstybiniai Pabaltės teisininkų pasitarimai Taline ir Kaune.

III. Teisininkų Draugijos Valdybos iniciatyva 1935 metais surengtos kelios paskaitos ir pranešimai teisės klausimais: a) 1935 metų pradžioje — „Mažamečių globa“, b) „Civilinio teisėjo vaidmuo įrodymų rinkimo procedūroje“, c) „Estijos Baudžiamasis Statutas“, d) „Apie XI tarptautinį baudž. ir penitenciarinį kongresą Berlyne“, ir e) „Apie VI tarptautinę konferenciją dėl baudžiamosios teisės suvienodijimo Kopenhagoje ir jos rezultatus“.

IV. Draugijos narių skaičius padidėjo.

V. Draugijos Valdyba, atsižvelgdama į sunkų krizės laiką, nutarė visus asmenis, nesumokėjusius Draugijai mokesčio už 1933 m. ir ankstyvesnius metus, laikyti iš Draugijos išstojusiais, bet leisti jiems iš naujo į Draugiją įstoti su prievole nario mokesnį mokėti tiktai nuo naujo įstojimo laiko. Daugelis tokių išbrauktų narių iš naujo įsirašė nariais. Tokiu būdu jiems buvo palengvinta, nereikalaujant nario mokesnio už ankstesnius metus, kurio jie nesumokėjo.

VI. Draugijos Valdyba yra nutarusi leisti Teisininkų Dr-jos Šiaulių skyriui 50% surinkto nario mokesčio pasilikti sau, o tik 50% siųsti centrui.

VII. Draugijos Valdyba pasirūpino 1935. I. 26 d. visuotinio susirinkimo išrinktiems Draugijos garbės nariams išspausdinti atitinkamus diplomus, kurie jiems įteikti.

Draugijos piniginę 1935 metų ataskaitą padarė Draugijos iždininkas adv. Z. Toliušis. Jis pranešė, kad *1935 metais Teisininkų Draugijos pajamos buvo šios:*

A.	Saldo iš 1934 metų	9.621	lt.	32 ct.
B.	Už parduotus Teisininkų Draugijos leidinius („Teisės“ žurnalą, Teisin. kalendorių ir kt.) ..	10.183	„	30 „
C.	Nario mokesčio	1.530	„	— „
D.	Procentai iš ein. sąskaitos	344	„	— „
	Viso pajamų gauta	21.678	lt.	66 ct.

Tais pačiais *1935 metais Draugijos išlaidos buvo šios:*

A.	„Teisės“ žurnalo spausdinimas	5.685	lt.	— ct.
B.	Spausdinimas ir įrišimas Teisininkų kalendoriaus	1.250	„	— „
C.	Honorarai, kalbos taisymas ir korektūra („Teisės“ žurnalo)	2.527	„	— „
D.	Įvairios smulkios išlaidos	548	„	15 „
	Viso išlaidų turėta	10.010	lt.	15 ct.

Taigi, saldo 1936. I. 1 dienai — 11. 668 lt. 51 ct. Šie pinigai laikomi Kooperacijos Banke Dr-jos ein. sąskaitoje. — Pranešėjas dar pridūrė, kad nario mokesčio sumažinimas turėjo Draugijos finansiniams rei-

kalams teigiamos reikšmės, kadangi nariai greičiau nario mokesnį moka ir, be to, įstojo Draugijon daugiau narių.

Po to „Teisės" Redaktorius Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Byla, papildydamas anksčiau Valdybos Sekretoriaus ir Iždininko padarytus pranešimus, dar paaiškino, kad dabar „Teisės" žurnalo padėtis yra gera; spausdinti medžiagos, straipsnių yra pakankamai, net visų gautų srtaipsnių negalima sunaudoti, nes vietos trūksta. Mat, stengiamasi kiekvieno „Teisės" numerio spausdinti ne daugiau kaip 100 psl., nes didesnio žurnalo leidimas būtų nuostolingas. Žurnalas turinio atžvilgiu ne menkesnis, kaip ir kitų Pabaltijo valstybių teisininkų leidžiami žurnalai. Tačiau tenka nusiskųsti, kad dar daug yra teisininkų, kurie „Teisės" neprenumeruoja. Toks reiškinys reikia laikyti dideliu tų neskaitančių teisininkų apsileidimu, ir nesuprantama esą, kaip tokie teisininkai, nesekdami teisės literatūros, o ypač Vyr. Tribunolo praktikos, gali sėkmingai savo praktikos darbą dirbti. Tikslinga būtų, kad Teisininkų Draugijos kiekvienas narys būtų įpareigotas „Teisės" žurnalą prenumeruoti.

Draugijos Revizijos Komisijos pranešimą padarė tos Komisijos narys, Vyr. Tribunolo Teisėjas Č. Butkys. Jis pareiškė, kad Dr-jos Revizijos Komisija, patikrinusi 1935 metų veikimą ir piniginę Draugijos padėtį, konstatuoja, kad Valdyba Draugijos veikimą plėtė tinkama kryptimi ir sėkmingai; Draugijos pinigų apyvartoje ir atsiskaityme trūkumų nerasta; išlaidos pateisinamuosius dokumentus atitinka, balansas — tikras.

Susirinkimas, išklausęs Draugijos Valdybos ir Revizijos Komisijos pranešimus, nutarė Dr-jos Valdybos patiektą 1935 metų veikimo apyskaitą patvirtinti, o Valdybai pareikšti padėką už jos 1935 metais nuveiktus darbus.

Po to, slaptu balsavimu buvo išrinkta Draugijos Valdyba ir Revizijos Komisija. Į Valdybą išrinkti šie asmens: 1. Apeliacinių Rūmų Pirmininkas Jonas Gudauskis, 2. advokatas Zigmas Toliušis, 3. Vyr. Tribunolo Teisėjas Jurgis Byla, 4. Vyr. Tribunolo Teisėjas Juozas Grigaitis ir 5. Vyr. Tribunolo Teisėjas Česlovas Butkys. Į Revizijos Komisiją išrinkti: 1. Vyr. Tribunolo Pirmininkas Liūdas Ciplijauskas, 2. Vyr. Tribunolo Teisėjas Juozas Brazaitis ir 3. advokatas Jokūbas Robinzonas.

Išrinkus Draugijos vykdomuosius organus, advokatas Petras Leonas skaitė paskaitą: „Kai kurie Lietuvos Teismų Santvarkos ir Baudž. teisenos Įstatymų trūkumai".*)

Po prof. Leono paskaitos buvo leista diskusijos ir sumanymai.

Petr. Stravinskas kalbėjo Lietuvos įstatymų, o ypač civilinių įstatymų kodifikacijos reikalu,

Advokatas Ant. Sugintas pasiūlė mažiau pasiturintiems teisininkams (studentams, teismo kandidatams) sumažinti „Teisės" žurnalo prenumeratos kainą.

Advokatas Liūdžius pareiškė, kad Teisin. Dr-ja turi palyginti nemažą pinigų sumą, kuri laikoma Banke be gyvesnės apyvartos; jis siūlė,

---

*) Išspausdinta šiame „Teisės" numery.

kad Valdyba rūpintųsi tą Dr-jos kapitalą tikslingiems Draugijos reikalams leisti apyvarton.

Susirinkimas nutarė visus šiuos Draugijos narių pareikštus pasiūlymus pavesti Valdybai apsvarstyti ir, radusi, kuriuos tikslingus, vykdyti.

Tuo susirinkimas buvo baigtas.

Vertimas *K. Žalkauskas*

VI-tosios Tarptautinės Konferencijos baudžiamajai teisei suvienodinti Kopenhagoje 1935 m. rugpiūčio mėn. 31 — rugsėjo mėn. 3 d. priimtos rezoliucijos:

I. *Rezoliucija, nustatanti tarptautiškai bendrą politinių nusikaltimų definiciją.*

1 str. Politiniais nusikaltimais laikomi nusikaltimai, nukreipti prieš valstybės santvarką arba jos organų veikimą, o taip pat prieš piliečiams suteiktas teises.

2 str. Politiniais nusikaltimais turi būti laikomi taipogi ir bendrojo pobūdžio nusikaltimai, kuriais kėsinamasi įvykdyti § 1 numatytus nusikaltimus, o taip pat ir veiksmai, kurie palengvina politinį nusikaltimą padaryti, arba kurie įgalina šio nusikaltimo vykdytojus išvengti baudžiamojo įstatymo pritaikymo.

3 str. Tačiau nelaikomi politiniais nusikaltimais tie, kurių vykdytojai vadovavosi egoistiškais ar niekšiškais motyvais (un motif egoiste ou vil).

4 str. Nelaikomi politiniais ir tie nusikaltimai, kurie sukelia viešo pobūdžio pavojų arba terorą (žiūr. rez. III).

II. *Rezoliucija dėl nusikaltėlio išdavimo (ekstradicijos).*

1 str. Kompetentinga X valstybės įstaiga gali abipusiškumo sąlyga, o, išimtiniu atveju, ir be šios sąlygos, išduoti kitai valstybei pagal šio įstatymo nuostatus kiekvieną asmenį, kuris yra reikalaujančios valstybės teismo ieškomas ar nuteistas ir yra X valstybės teritorijoje...

2 str. Kiekvienas reikalaujančios valstybės ir X valstybės įstatymų baustinas nusikaltimas gali sudaryti išdavimo objektą tada:

a) kada pagal abiejų valstybių įstatymus kaltinamajam dėl padaryto nusikaltimo gresiančios bausmės maksimumas nėra mažesnis, kaip X metų kalėjimas;

b) kada nuteistajam (reikalaujančios valstybės teritorijoje) yra paskirta kalėjimo bausmė X mėnesių ar mažiau.

Šio straipsnio nuostatai taikomi taip pat pasikėsinimams ir kiekvienam baustinam dalyvavimui nusikaltime (bendras dalyvavimas, kurstymas, priklausymas ir t. t.).

3 str. Kiekvienas teismo organų nutarimas, kuriuo nusikaltėliui ar nusižengėliui yra pritaikyta kardomoji priemonė, susieta su laisvės atėmimu, gali būti išdavimo pagrindu ta sąlyga, kad padarytas veiksmas būtų tiek reikalaujančiosios, tiek ir išduodančiosios valstybių įstatymų laikomas nusikaltimu.

4 str. Jei išduotinam asmeniui yra inkriminuojama keletas nusikaltimų, kurie dar nebuvo teismo spręsti, tai jis išduodamas tada, jeigu už visus šiuos nusikaltimus gresiančios bausmės maksimumas, pagal reikalanjančiosios ir X valstybių įstatymus, yra lygus arba didesnis už X metų kalėjimo bausmę.

5 str. Kada pagal vienos katros valstybės įstatymus paskirtoji arba gresiančioji bausmė yra piniginė bauda, nusikaltėlis nėra išduodamas.

6 str. Negalima reikalauti išduoti asmenį dėl padarytų:

a) nusižengimų,
b) netyčios deliktų,
c) politinių nusikaltimų.

7 str. Neišduodama:

1) kada nusikaltimas buvo padarytas X valstybės teritorijoje ar jos kolonijose;
2) kada nusikaltimas, nors buvo padarytas ne X valstybės teritorijoje arba jos kolonijose, bet yra jau galutinai išspręstas;
3) kada pagal reikalaujančiosios ar X valstybės įstatymus viešojo persekiojimo pasenėjimas įvyko anksčiau, negu buvo pateiktas išdavimo prašymas, arba bausmės pasenėjimas įvyko anksčiau, negu suimtas reikalaujamas asmuo, ir, apskritai, kiekvienu atveju, kada reikalaujančiojoje valstybėje viešasis persekiojimas nebegalioja.

8 str. Kai asmenį, viešai persekiojamą ar nuteistą X valstybės teritorijoje, reikalaujama išduoti dėl kito nusikaltimo, tai jis išduodamas tik viešajam persekiojimui pasibaigus, o nuteisimo atveju, kada bausmė yra atlikta arba, kada nuteistasis pasigailėtas ar amnestuotas.

Tačiau šis nuostatas nekliudo reikalaujamą asmenį laikinai perduoti reikalaujančiosios valstybės teismui su sąlyga, kad jis bus tuojau, tos valstybės teismui sprendimą paskelbus, sugrąžintas.

9 str. Jeigu dėl vieno nusikaltimo vienkart prašo išduoti nusikaltėlį kelios valstybės, tai pirmenybė duodama tai valstybei, prieš kurios interesus nusikaltimas buvo nukreiptas, arba tai, kurios teritorijoje jis buvo padarytas.

Jeigu besivaržančiųjų prašymų priežastys yra įvairūs nusikaltimai, tai, pirmenybei nustatyti, reikia atsižvelgti į visas nusikalstamųjų darbų aplinkybes, į reliatyvų nusikaltimų svarbumą bei jų vietą, prašymų datą, reikalaujančiųjų valstybių geografinę padėtį, o ypatingai į pasižadėjimą išdavinėti nusikaltėlius, kurį duotų kuri nors reikalaujančioji valstybė.

10 str. X valstybės pilietis gali būti tik tada išduotas, kada reikalaujančioji ir išduodančioji valstybės yra padariusios atitinkamą sutartį.

Pilietybė nustatoma tuo metu, kada pateikiamas išdavimo prašymas.

Kada X valstybės pilietis yra svetimos valstybės vyriausybės reikalaujamas išduoti dėl nusikaltimo, kuris anksčiau minėtais nuostatais gali būti išdavimo pagrindu, tai X valstybė, atsisakydama jį išduoti, turi pati jį teisti savo įstatymais.

Tačiau tuo atveju, kada reikalaujamas asmuo, nusikaltimo padarymo metu, buvo svetimos valstybės pilietis, bausmė neturi prašokti tos valstybės įstatymų numatytą maksimumą.

11 str. Išduodama su sąlyga, kad išduodamasis nebūtų viešai persekiojamas ar teisiamas dėl kurio nors kito, padaryto prieš jį išduodant, nusikaltimo, negu dėl to, dėl kurio jis buvo išduotas.

Tačiau išduodamasis gali būti persekiojamas ir nuteistas dėl kito nusikaltimo, negu dėl to, kuriuo yra paremtas jo išdavimas, šiais atvejais:

1) jeigu nusikaltimas nėra šio įstatymo 5, 6 ir 7 straipsnių numatytas ir, jeigu prieš tai buvo gautas išduodančiosios vyriausybės sutikimas leisti suinteresuotajam pareikšti savo teises reikalaujančiosios valstybės teisme;

2) jeigu pats išduodamasis sutiko būti teisiamas ar atlikti jam skirtą bausmę, bet su sąlyga, kad tam iš anksto buvo gautas išduodančiosios valstybės sutikimas;

3) jeigu, praėjus mėnesiui po jo galutinio paleidimo, išduotasis savo noru pasiliko teritorijoje tos valstybės, kuriai jis buvo išduotas, arba, jis, dar prieš pasibaigiant šiam terminui, buvo iš tos teritorijos išvykęs ir vėl savo noru į ją atvyko.

III. *Rezoliucija dėl priemonių kovai su terorizmu.*

Įžanga. Turint galvoje, kad, be bendrų nusikaltimų, įvairių valstybių įstatymuose tenka kvalifikuoti, kaip ypatingus nusikaltimus, veiksmus, kurie sukelia viešo pobūdžio pavojų ir terorą, turėdami tikslą pakeisti ar sutrikdyti viešų įstaigų veikimą arba sukelti tarptautiniuose santykiuose suirutę ir ypač pavojų taikai, — baudžiamajame statute arba atskirame įstatyme reikia sudaryti skyrių, pavadintą: „Nusikalstamieji veiksmai, sudarantieji viešojo pobūdžio pavojų arba teroro būklę“, kurį reikia šiaip suredaguoti:

1 str. Bus baudžiamas... (padidinta bausmė):

tas, kuris tyčios veiksmu, nukreiptu prieš valstybės šefo ar jo gyvenimo draugės, (o) (conjoint), arba asmens, turinčio valstybės šefo teises, o taip pat princų, įpėdinių, vyriausybės narių, asmenų, turinčių diplomatinę neliečiamybę, konstitucijos, įstatymų leidimo ir teismo įstaigų narių gyvybę, kūno neliečiamybę, sveikatą ar laisvę,

sukeltų viešo pobūdžio pavojų ar terorą, turėdamas tikslą pakeisti ar sutrikdyti viešų įstaigų veikimą arba sukelti tarptautinių santykių suirutę.

2 str. Bus baudžiamas... (padidinta bausmė):

tas, kuris, norėdamas sukelti tokį patį viešo pobūdžio pavojų arba terorą:

1) tyčios veiksmu padarytų katastrofą, sukliudytų geležinkelių, jūrų, upių ar oro susisiekimą, arba viešą ar visuomenės labui patarnavimą,

ar sukeltų nelaimę, pavartodamas sprogstamąją, degamąją, troškinamąją ar nuodijančią medžiagą,

ar užterštų, sugadintų bei užnuodintų geriamąjį vandenį ar maisto produktus, arba išplatintų ir sukeltų apkrečiamas bei epidemines ligas, gyvulių marą, augalų marą, o taip pat bet kuriuo kitu apgalvotu veiksmu sukeltų pavojų žmonių gyvybei;

2) tyčios veiksmu sunaikintų ar sugadintų viešus trobesius, ar viešą miesto tiekimą, susisiekimo kelius bei transporto priemones, signalus, žibintus, pastatus ar aparatus gaisrui gesinti,

ar sunaikintų bei sugadintų vandentiekio, apšvietimo, šilimos ar jėgos tiekimo įmones, skirtas viešam patarnavimui ar visuomenės labui;

3) tyčia pavartotų sprogstamąją medžiagą viešoje vietoje;

4) padarytų kokį nors kitą tyčios veiksmą, žalingą žmonių gyvybei ir sukeliantį viešo pobūdžio pavojų.

3 str. Bus baudžiamas...:

už tiesioginį, efektyvų raginimą dalyvauti pirmų dviejų straipsnių numatytuose nusikaltimuose, o taip pat ir už kėsinimąsi juos padaryti.

4 str. Bus baudžiamas...:

tas, kuris sudarys sąjungą ar padarys sutartį 1 ir 2 straipsnių numatytiems nusikaltimams vykdyti arba kuris dalyvaus tokioje sąjungoje ar sutartyje.

5 str. Bus baudžiamas...:

už bet kokį viešą skelbimą, kuriuo būtų tiesiog raginama vykdyti 1 ir 2 straipsnių numatytus nusikaltimus.

6 str. Bus baudžiamas...:

tas, kuris pagamins, laikys, įveš, perveš, parduos, perduos ar išdalins medžiagas ar daiktus, žinodamas, kad jie yra skirti 1 ir 2 str. numatytiems nusikaltimams rengti ar vykdyti.

7 str. Bus baudžiamas...:

tas, kuris tyčia bet kuriuo būdu padės nusikaltimo vykdytojui bei jo bendrams padaryti 1 ir 2 str. numatytus nusikaltimus.

8 str. Jeigu aukščiau pažymėtų straipsnių numatyti veiksmai yra padaryti įvairiuose kraštuose, tai kiekvienas jų turi būti laikomas atskiru nusikaltimu.

Pageidavimai.

VI-ji Tarptautinė Baudžiamajai Teisei Suvienodinti Konferencija,

atsižvelgdama į tai, kad daugumas šių straipsnių numatytų nusikaltimų yra ypatingai pavojingi žmonijai ir savo esme gadina gerus tarptautinius santykius,

pageidauja, kad, ekstradicijai neįvykus, nusikaltėlis galėtų būti perduotas tarptautiniam baudžiamajam teismui tuo atveju, kai valstybė, iš kurios jis buvo reikalaujamas, nenori jį savo teismuose teisti.

IV. Trečioji Konferencijos Sekcija, dirbusi spaudos atsakymo ir atitaisymo teisės tarptautinės reglamentacijos klausimu, pateikė konferencijai šią rezoliuciją, kuri ir buvo vienu balsu priimta:

Trečioji Sekcija,

atsižvelgdama į įvairių tautų įstatymų ir spaudos atsakymo bei atitaisymo taisyklių įvairumą, rasdama juose atspindį respektyvių santykių,

suprasdama pavojų tarptautinei taikai, kurį sukelia melagingos ar tendencingos žinios, paskelbtos kurio nors krašto spaudoje ir liečiančios tiesiogiai ar netiesiogiai kito krašto asmenis ar įstaigas,

ir turėdama galvoje, kad atsakymo ar atitaisymo teisės smulkesnės reglamentacijos nebuvimas kai kurių kraštų vidaus įstatymuose, pagal šių kraštų patyrimą, nesudaro jiems jokių žymių nepatogumų,

bet, antra vertus, įvedus į tarptautinį planą atsakymo ir atitaisymo teisės reglamentaciją, užuot įspėjus minėtą pavojų, galima būtų sukelti kitus,

siūlo priimti:

pavesti kitai konferencijai ištirti, ar reikia valstybėms pripažinti atitaisymo teisę vien tik tiek, kiek tat liečia patį faktą, ar priimti kurį kitą būdą, kuriuo būtų galima įspėti ar pašalinti pavojų, kurį tarpvalstybinių santykių atžvilgiu kelia spaudoje pasirodančios tendencingos ar neteisingos žinios.

V. Be minėtų rezoliucijų konferencijos paskutiniame posėdyje buvo priimtas raštas, adresuotas Tautų Sąjungos Generaliniam Sekretoriui. Šiame rašte konferencija dėkoja Tautų Sąjungos Sekretoriatui už dėmesį, kurį jis parodo konferencijos darbams, nes, jau pradedant nuo 1919 m., kiekvienoje konferencijoje dalyvauja Generalinio Sekretoriato atstovas. Toliau šiam rašte konstatuojama, kad Tarptautinis Biuras Baudžiamajai Teisei Suvienodinti visus savo darbus griežtai koordinuoja pagal Tautų Sąjungos Asamblėjos 1933 metų direktyvas.

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai:

Nr. 518 (1935. XII. 31 d.): Pirmaeilių miestų sąrašas. Pašto tarifas.

Nr. 519 (1936. I. 18 d.): Nekilnojamam turtui kariuomenės reikalams nusavinti įstatymas. Muitinių įstatų pakeitimas. Žemės Ūkio Akademijos statuto pakeitimas.

Nr. 520 (1936. I. 25 d.): Dezinfekcijos taisyklės. Ligoninių santvarkos taisyklės.

Nr. 521 (1936. I. 31 d.): Žemės tvarkymo įstatymo pakeitimas. Matų, Saikų, Svarstyklių įstatų pakeitimas.

Nr. 522 (1936. II. 1 d.): Draugijų įstatymas. 1933 m. Valstybės biudžetui subalansuoti įstatymo pratęsimas. Akcizų ir finansinių monopolių įstatymo pakeitimas.

Nr. 523 (1936. II 15 d.): Nusikaltusiųjų Baudžiamojo Statuto 633 ir 634 str. atleidimo įstatymas. Laukams prižiūrėti įstatymo pakeitimas. Lietuvos energijos ūkiui ir žemės turtams tirti komiteto statutas.

Nr. 524 (1936. II. 29 d.): Susitarimas tarp Lietuvos ir Estijos dėl tarpusavio pramonės nuosavybės teisių apsaugojimo. Provizorinis Lietuvos ir Belgijos - Liuksemburgo ekonominio susivienijimo prekybos sutarties praplėtimas. Vandens kelių ir uostų rinkliavų įstatymas. Valstybės teatro įstatymo pakeitimas.

Nr. 525 (1936. III. 6 d.): Jūrų laivams ir jų įrengimams tikrinti taisyklės.

Nr. 526 (1936. III. 14 d.): Gydytojo specialisto vardui įsigyti taisyklės. Darbo Rūmų narių rinkimo tvarka.

Nr. 527 (1936. III. 20 d.): Imamų už teismo antstolio veiksmus mokesčių įstatymas. Teismų Santvarkos įstatymo pakeitimas. Civilinės teisenos

įstatymo pakeitimas. Baudžiamosios teisenos įstatymo pakeitimas. Teisingumo Ministerijos etatų pakeitimas. Jūrų prekybinių laivų vadovybės įstatymas. Draugijų įstatymo pakeitimas. Valstybinio kūno kultūros ženklo statutas.

Nr. 528 (1936. III. 28 d.): Jaunųjų Ūkininkų Ratelių Sąjungos įstatymas.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai.

Atleisti iš tarnybos:

1) Marijampolės Apylinkės Teisėjas Aleksandras D a b š y s nuo 1936 m. vasario m. 20 d. (įsak. Nr. 382).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai.

Paskirti:

1) Grinkiškio Notaras Eleonora G e č i a u s k a i t ė — Kėdainių Notaru nuo 1936 m. sausio m. 10 d. (įsak. Nr. 2).

2) Diplomuotas teisininkas Jonas R e i n y s — etatiniu teismo kandidatu prie Vyriausiojo Tribunolo nuo 1936 m. vasario m. 1 d. (įsak. Nr. 10).

3) Neetatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Konradas A l e k s a n d r a v i č i u s — prie to pat teismo etatiniu kandidatu nuo 1936 m. vasario m. 1 d. (įsak. Nr. 11).

4) Diplomuotas teisininkas Juozas M o t i e j a i t i s — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1936 m. vasario m. 1 d. (įsak. Nr. 12).

6) Neetatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Antanas M a k a u s k a s — to pat teismo etatiniu teismo kandidatu nuo 1936 m. vasario 1 d. (įsak. Nr. 14).

7) Diplomuotas teisininkas Leokadija M i t k a i t ė — neetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1936 m. vasario m. 1 d. (įsak. Nr. 15).

8) Diplomuotas teisininkas Juozas S t e p o n a u s k a s — neetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1936 m. vasario m. 1 d. (įsak. Nr. 16).

9) Diplomuotas teisininkas Andrius M i k n e v i č i u s — neetatiniu teismo kandidatu prie Šiaulių Apygardos Teismo nuo 1936 m. vasario m. 1 d. (įsak. Nr. 17).

10) Diplomuotas teisininkas Vytautas - Pranciškus Dovidaitis - Baltrušaitis — neetatiniu teismo kandidatu prie Panevėžio Apygardos Teismo nuo 1936 m. vasario m. 1 d. (įsak. Nr. 18).

11) Diplomuotas teisininkas Jonas Jasiukevičius — neetatiniu teismo kandidatu prie Marijampolės Apygardos Teismo nuo 1936 m. vasario m. 1 d. (įsak. Nr. 19).

12) Etatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Antanas Garmus — Kalvarijos Notaru nuo 1936 m. vasario m. 10 d. (įsak. Nr. 27).

13) Marijampolės I Notaras Antanas Šlapkauskas — Skuodo Notaru nuo 1936 m. kovo m. 1 d. (įsak. Nr. 31).

144) Etatinė teismo kandidatė prie Šiaulių Apygardos Teismo Ona Liorentaitė — Marijampolės I Notaru nuo 1936 m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 32).

Atleisti iš tarnybos:

1) Kėdainių Notaras Kazimieras Merkevičius, kaipo patrauktas tardyman kaltinamuoju, nuo 1936 m. sausio mėn. 10 d. (įsak. Nr. 1).

2) Skuodo Notaras Norbertas Mikšys už netinkamą pareigų ėjimą nuo 1936 m. vasario mėn. 10 d. (įsak. Nr. 29).

Pavesta eiti pareigas:

1) Grinkiškio Apylinkės Teisėjui atlikti notarams pavestąjį darbą. (įsak. Nr. 3).

Komandiruoti:

1) Prikomandiruotas prie Kauno IV Apylinkės Tardytojo kameros eiti apylinkės tardytojo pareigas teismo kandidatas Kazys Miltakis iš tų pareigų atšaukiamas ir komandiruojamas Kauno Apygardos Teismo Prokuroro žinion. (įsak. Nr. 32).

Priimti į advokatus:

1) Petras Stankevičius nuo 1935 m. lapkričio mėn. 15 d. (įsak. Nr. 6).

2) Diplomuotas teisininkas Aleksandras Laikūnas nuo 1936 m. vasario mėn. 15 d. (įsak. Nr. 33).

3) Diplomuotas teiisninkas Pranas Krasnickas nuo 1936 m. vasario mėn. 15 d. (įsak. Nr. 34).

Atleisti iš advokatų:

1) Kazys Samajauskas nuo 1936 m. sausio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 8).

2) Aleksandras Tornau nuo 1936 m. kovo mėn. 1 d. (įsak. Nr. 28).

Atleisti iš privatinių gynėjų:

1) Leiba Austrėna nuo 1936 m. vasario mėn. 15 d. (įsak. Nr. 41).

IV.

Teisingumo Ministerio aplinkraštis.

Nr. 176. VISIEMS TEISMO ANTSTOLIAMS.

Kai kurie teismo antstoliai, vykdydami pastatytų svetimoje žemėje trobesių varžytynes, nesilaiko civ. teis. įst. 1113 ir 1163 straipsnių nuostatų, t. y. nepasiteirauja atitinkamuose mokesčių priežiūros organuose apie nesumokėtus mokesčius ir neišlaiko iš pirkiko įmokėtos sumos nesumokėtų nekilnojamojo turto mokesčių. Tuo būdu valstybės iždo pretenzijos, kiek jos liečia nekilnojamųjų turtų mokesčius, lieka tokiais atvejais nepatenkintos.

Kadangi mokesčių ėmimo atžvilgiu laikomi nekilnojamuoju turtu ir tie trobesiai, kurie yra pastatyti svetimoje arba nuomojamoje žemėje, tad vykdant varžytynes tokiems trobesiams reikia griežtai laikytis aukščiau nurodytų civ. teis. įstatymo 1113 ir 1163 straipsnių.

Be to, skelbiant antrąsias varžytynes tokiam turtui, kuris nebuvo parduotas iš pirmųjų varžytynių, reikia pakartotinai atsiklausti atitinkamų mokesčių inspektorių apie nesumokėtus mokesčius, nes nuo pirmųjų ligi antrųjų varžytynių praeina gana daug laiko ir tuo būdu nesumokėtų mokesčių suma padidėja.

(pas.) St. Šilingas,
Teisingumo Ministeris

1936 m. vasario mėn. 13 d.

Redaktorius JURGIS BYLA